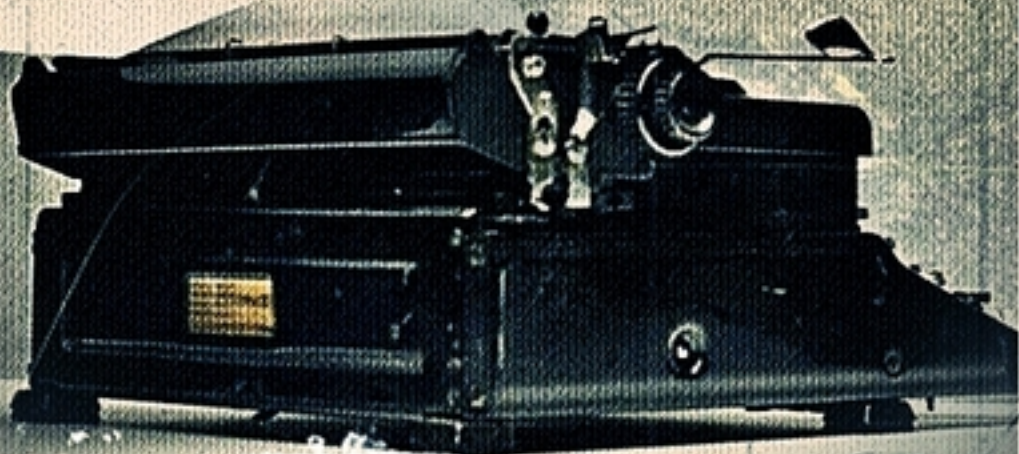

csordás jános

lelkesedés és kiábrándulás

underground kiadó

© Csordás János, 2018
Második kiadás

Csordás János

Lelkesedés és kiábrándulás

Karcolatok, glosszák
és egyéb írások

Az írások hétköznapi helyzetképeket, közéleti mozaikokat, furcsa jelenségeket kívánnak bemutatni Rimaszombatról, az egyik legelmaradottabb szlovákiai városról. Míg más városok számára az 1989-es fordulat utáni első évtized a felfejlődést jelentette, addig Rimaszombat számára ez a folyamatos gazdasági leépülés és az érzékelhető hanyatlás időszaka lett. A mindenkori kormány elsődlegesen a nem vegyeslakosságú régiókra összpontosította a figyelmét, miáltal néhány dél- és kelet-szlovákiai város és régió hátrányos helyzetbe került. Legfőképp Rimaszombat.

„A nyelv a tudósnak ereklje, az írónak hangszer,
a hírlapírónak fegyver.”

Kosztolányi Dezső

„Polükleitosz egyszer két szobrot készített egyazon időben: az egyiket a tömeg tetszése, a másikat meg a művészet törvényei szerint. Hogy kedvében járjon a sokaságnak, így cselekedett: mindenkinek, aki csak belépett, megfogadta a tanácsát, és mindenki véleményének megfelelően alakított és változtatott valamit a szobron. Aztán kiállította mindkét szobrot: amazz mindenkire magasztalta, ezt pedig ócsárolták. Meghallván mindezt, Polükleitosz így szólt: – Márpedig azt, amelyiket ócsároljátok, ti magatok formáltátok, ezt pedig, amelyiket csodáltok, én.”

Ailianosz

A nagyvárosban élt egy bölcs. Az új igazságot hirdette, de az emberek kinevették. Amikor egyre lelkesebben beszélt a lelkeket megtermékenyítő nagy eszmékről, megverték és kidobták a városból.

A bölcs visszavonult a sivatagba, ott húsz esztendeig gondolkodott és elmélkedett. E húsz esztendő alatt belátta, hogy mindaz, amit a városban hirdetett, badarság és értelmetlenség volt, mert csak most találta meg az igazi igazságot.

Fölkerekedett, és a sivatagból visszament a városba. Lázasan kezdte hirdetni az új igazságot, de az emberek megint kinevették.

– Bolond dolgokat beszélsz, jó öreg – mondták neki. – Mi tudjuk, mi az igazság. Ezelőtt húsz évvel járt itt közöttünk egy nagy bölcs, az megtanított minket az igazságra.

– Tévedett, hazudott – mondta a bölcs. – Más az igazság! Én tudom a legjobban, mert én vagyok az a bölcs, aki húsz évvel ezelőtt a régi igazságot hirdette. Nem az volt az igazság! Íme, most hozom az új igazságot, higgyetek nekem! – És büszkén nézett körül azt remélve, hogy az emberek térdre fognak borulni, és hinni fognak. Az emberek azonban gyanakodtak.

– Valóban te vagy az a bölcs? – kérdezték tőle.

– Valóban én vagyok...

Az emberek tanácskoztak, és a tanácskozás végeztével így szóltak hozzá: – Húsz évvel ezelőtt nem akartunk hinni neked. Később mégis hittünk. Most újra itt vagy, és azt mondd, ne higgyük azt, amit már elhittünk, hanem higgyük azt, amit most akarsz velünk

elhitetni. Minek higgyünk most neked, ha holnap talán megint mást fogsz hinni? Menj vissza oda, ahonnan jöttél, és ha húsz év múlva mindig azt fogod hinni, amit ma, akkor mi is hiszünk majd neked. De ha akkor megint mást fogsz mondani, agyonverünk! – Ezzel újra megverték, és ki akarták dobni a városból.

A bölcs azonban, ki egyszerre belátta, hogy az emberek okosabbak, mint ő, kézzel-lábbal kapálózott.

– Megálljatok! – mondta nekik. – Verjetek agyon, legalább nem kell ezért a csekélységért még egyszer idefáradnom...

Heltai Jenő: A bölcs

„A demokrácia a legnagyobb horderejű eszme és egyúttal a legmagasztosabb jelszó a művelt népek alkotmánypolitikai életében. Millió és millió ember hangoztatja világszerte: sokan csak sejtik, még többen merőben félreértik; a legtöbbben visszaélnek vele...”

1991

Privatizált statisztika

...most aztán megnézhetem magamat – mondta az elvtárs 1989 vége felé, miután leadta párttagsági igazolványát –, úr lett belőlem!

Változnak az idők, változnak a rendszerek. Olykor csak látszatra, a felületes szemlélő számára. És a látszat meghazudtoló ténye ne tévesszen meg senkit! Ha mélyen belenézünk a dolgok sűrűjébe, amelyet vöröses árnyalatú fonalból szőtt háló tart össze, észrevehetjük, mi történik. Sok minden, nem vitás, ám lényegében semmi különös, semmi érdemre méltó. Zajlik az élet Rimaszombatban: a Rima folyik a medrében, innen-onnan belejut a szenny, vagyis a szenny folyik, és ez már nem a természetes Rima. Rendszerváltás ide, rendszerváltás oda, aki vezető volt azelőtt, vezető maradt, aki alkoholista lévén főként ivott, iszik továbbra is, aki huzamosabb ideig lopott, mert hagyták szegényt, ma vígan él, aki pedig kiállt a gyöngédre sikeredett forradalom eszméje mellett változásokat remélve, annak az óhaja a munkahelyén rövid idő elteltével beteljesült: az elsők között megkapta a felmondást létszámcsökkentés címén. A forradalmi állapotokat valakiknek újfent „normalizálniuk” kellett! Itt tartunk.

Kié a város?

Rimaszombat az ittlakóké, ami annyit jelent: mindenkié és senkié. Bejön a vidéki a városba, és egyenlőképp cselekszik, mint a városi ember, mert nem akar kevesebbnek látszani. Az utcán cigarettára gyújt, és a gyufaszálat, később a csikket is hanyag mozdulattal eldobja. Egyesek köpködnek vagy a szabadba fújják ki az orrukát. Csekélységek, útszéli gyarlóságokra senki sem figyel fel, évtizedek óta megszokott jelenség a kulturálatlanság. Valamikor, ha a paraszt bejött a városba, igyekezett viselkedni, peckesen járt; ma a különbségek eltűntek. Napjainkban nem a modern roma szemetel vagy köpköd az utcán, ők adnak magukra, van kivasalt zsebkendőjük, hanem mindez a városlakó lumpenproletárookra jellemző. E rétegnek nincs ideje művelődni, leköti őket a fusizás és a kocsmázás. Gondoljunk bele, ha egy szemetelőt vagy egy köpködőt megszólítanánk, mi történne. Nem tudható. Kapnánk is. Például kioktatást: demokrácia van, ne üssük bele mások dolgába az orrunkat, hallanánk. De milyen demokrácia az, ahol nincs rend, nincsenek (illem)szabályok, nincs viselkedési határ, ahol szó nélkül elmegyünk olyan dolgok mellett, melyek ránk is tartoznak? Ez az anarchisztikus demokrácia. Létezik városi rendőrség, csak – úgy látszik – tehetetlen.

Edd meg fiam a demagógiát!

A minap elküldtek a francba. Még szerencse, hogy nem a Duna túloldalára¹, mivel nincs útlevelem, egyébként is, mit keresnék a Duna túloldalán? Aranyat vagy Petőfi sírját netalántán? Remekül megvagyok a Rima mellett, „kicsit bűdös, ale² jó”, ha utaznivaló kedvem támad, magam döntöm el, hová, mikor és kivel megyek. Máskülönben, hogy jön bárki ahhoz, hogy csak úgy elküldjön?! Azzal, hogy valaki úton-útfélen és kávézás közben fennen hangoztatja nemzeti hovatartozását, legyen magyar, szlovák, cseh, tősgyökeres rimaszombati vagy troglodita, hosszútávon aligha juthat messzire, legfőljebb egy idő után figyelmen kívül hagyják, mert hasonló lesz ahhoz a sok színben pompázó buta papagájhoz, amelyik kalitkájában gépiesen ugyanazt ismételgeti, amire egy szem cukorka fejében betanították. (Pajszerral feszegeti a témát.) A beszéd mindenkor beszéd marad: elhangzik, ezzel szemben a végrehajtott tett változásokat idézhet elő: maradandóvá válhat. De azt vállalni is kell! Aki csak beszél, az nemigen cselekszik. A cselekvő embernek nincs ideje szaporítani a szót. Következésképpen a demagógiát egyék meg azok, akik kifőzték. Kellemes gyomorrontást!

¹ Mađari za Dunaj! A magyarokat a Duna túloldalára! A honi nacionalisták egyik kedvenc jelszava.

² De. (Az idézet Móricz Zsigmond Légy jó mindhalálig című művéből való.)

Mindennapi irodalmunk

Megszámolta már Önök közül valaki, hány könyvet vásárolt egy évben? Rendben, ne firtassuk, magánügy. Higgyék el, lelkileg sorvadtt és érzelmekben szegény az az ember, aki nem olvas irodalmat. Az olvasást általános iskolás korban meg kell szerettetni a gyermekekkel. De az a szülő, ki maga sem szeret olvasni irodalmat, hogyan szerettesse meg csemetéjével a könyvek lapjain feltárulkozó elképzelt írói világot? Beleverni nem tudja, ezért videót vesz neki, hadd művelődjék a kölyök. Ez aztán oda vezethet, hogy az anyuka nézi a mesét, a gyerkőc a horrort, az apuci pediglen a söröcske mellett elalszik. Másnap a lurkók az iskolában egymás ellenére mesélik az élményeiket. A pedagógus ezekből egy kukkot se ért, a haját tépi, mivelhogy a nebulók a történelemórán Napóleonról azt hitték, ő fedezte fel a telefonfülkét Krisztus után 637-ben...

Szem- és fültanúja voltam a rimaszombati könyvesboltban egy vásárlási kísérletnek: anyuka kioktatta középiskolás leányát, születésnap ajándéknak barátnője számára ne a puhafedelű könyvet vegye (James Jones: Most és mindörökké; a világirodalom egyik legjobb háborús műve), hanem a bordó bőrkötésűt, mégiscsak jobban mutat. Ám rögvess kiderült, a bőrkötésű könyv Vlagyimír Iljics Lenin válogatott írásait tartalmazza. Ezután összevesztek, és az anyuka eltuszkolta nagylányát a drogériába,

valószínűleg szemfestéket vagy hajlakkot vettek ajándékba. Ezáltal a mit sem sejtő barátnő szegényebb lett egy könyvvel, és a legközelebbi alkalommal, szülői tanácsra viszonzza a szemfestéket vagy a hajlakkot. Ez a szokás.

Meghökkenítő valóságok

Tudják-e Önök, hogy Rimaszombat a Rekordok Városa lehetne? Egy-egy megdöbbentő tény széleskörű felfedésével talán ellátogatna hozzánk a CNN, a BBC vagy a Parabola forgatócsoportja, hogy szalagra rögzítse a valóságot a nagyvilág, a szomszédos járások és a hallgatag ittélők számára tanulságként. Vegyünk elő néhány egyedülálló tény! Rimaszombatban az elmúlt két évtized alatt a legsúlyosabb anyagi és esztétikai károkat a városi vezetőség döntései révén okozták. Lerombolták az óváros jelentős részét, családi házakat, telkeket semmisítettek meg, kiirtották az egyedi elrendezésű Városkert sövényeit és fáit, a földdel tették egyenlővé a zsinagógát... Bizonyára jó anyagi körülmények közepette élnek és közöttünk járnak a kommunista funkcionáriusok és képviselők, kiknek neve fémjelzi mindezt, amit felsoroltam. Szégyenletes cselekedetek, minősíthetők vandalizmusnak! Tehát a törvény által büntetendőek! És sehol egyetlen felelős!! Sőt mi több, ma is övük a döntéshozatal joga! Nem tételezem fel, hogy szégyellnék magukat, de azt se, hogy gyermekeik elé

állva kijelentenék: „Fiam, lásd, ez mind az én művem, büszke lehetsz apádra!” Azt viszont elhiszem, hogy ősünk forognak a sírjukban...

Azok a hatvanas évek!

Mostanság eszembe jutnak az elmúlt idők „közismert” rimaszombati polgárai. Valamennyiükről történeteket lehetne írni, a maga nemében ezek az emberek külön egyéniségek voltak, az élet periferiáján élő számkivetettek közé tartoztak, nem kaptak kitüntetést, fényképük nem díszelgett a városközpontban.

Nem tudom, Önöknek mi jut eszükbe, ha azt hallják: Budvájsz. Nekem egy emberke hatalmas seprővel a kezében (meg az, hogy: iszkiri!), amint komótosan söprögeti Rimaszombat utcáinak kockakövein a lócitromot, miközben utánozhatatlan technikával füttyörészik különféle, sosem hallott madárhangokat utánozva. Kilyukasztott kaucsukdarabot tartott a szájában hangszer gyanánt. Némethnek hívták; és ha hinni lehetett a korabeli szóbeszédnek, kocsmából kijövet halt meg a járdán.

Emlékszem, iskolásként barátaimmal hazafelé menet kerestük az öreget. Tisztes távolságból mondtuk neki, mert hosszú volt a seprő nyele: Németh bácsi, füttyöljön cifrában. Ha nem bosszantották fel, megtette szívesen mintegy mímes, ám nemsokára valamelyikünk rákiáltott: Budvájsz! A füremedett öreg úgy iramodott utánunk – ugyanis mi akkorra már futottunk –, mintha

ágyúból lőtték volna ki, tán a kaucsukot is lenyelte mérgében.

Előrehaladott korát meghazudtolva bárkit végigkergetett az utcán egyetlen, ártatlannak látszó szóért. A forgalom leállt, a járókelők mosolyogtak. Akiket a megszólításért űzőbe vett (a városban így ismerték), utólagosan tudták meg, hogy a Budvájsz a csúfneve az öregnek.

Egy okos városi vezető kissé ittasan egyszer megállt vele eszmeclerét folytatni, ami akkortájt a beszélgetés kommunista változatát jelentette, és megfelelő tájékozottság hiányában búcsúzáskor az öreg vállát megveregetve ekként szolt: További jó munkát, Budvájsz elvtárs! A szemtanúk szerint a seprő többször koppant, és mire a közelben levők felocsúdtak, az elvtárs eltűnt, mint napjainkra a becsületes ember.

...Nemrégiben elhaladt mellettem az utcaseprő masina, füttyült, pöfögött, és amikor rákiáltottam, hogy Budvájsz!, nem történt semmi. Hiába, manapság az ember ordít, kiabál, írogat, de nem reagál senki. Mindenki mindenre füttyül!

A határtalan lehetőségek városa

Bementem a minap a hangszerkereskedésbe gitárhúrt vásárolni, helyette sampont és színestévéét kínáltak. Megköszöntem, mentem tovább. A cipőboltban szerettem volna egy kényelmes és nem drága lábbelit venni, de láttam, van ceruzaelem, vettem inkább azt, a

cipők nem tetszettek. Közben megkívántam egy kis pacalpörköltet, elmentem a Roal nevű büfébe; ott a figyelmemet a kiállított olasz csempék kötötték le. Amíg bennük gyönyörködtem, elfogyott a pacal! A textiláruházban egy csinos tanonclány felkínálta magát, és kijelentette, este eljönne velem moziba. Nemet mondtam attól tartva, elúszik a gatyára szánt pénzem. Nem lepődtem meg, mikor ügyeimet intézve a hivatalban egy másik ügyfél a táskájából török eredetű farmernadrágokat és blúzokat akart rám sózni engedményes áron előnyös feltételekkel. Nem kötöttem üzletet. Az újságárusnál kértem egy ráógumit, és felbátorodva a szertelen lehetőségtől, megkérdeztem a hentestől, tudna-e nekem krémszínű biciklipumpát adni. Azt javasolta, látogassam meg a virágárust, neki van.

...most kórházi ágyon fekszem; a virágáruslány hozzám vágott egy komplett lökhárítót, mialatt ordított, hogy nem elég, ha autóalkatrészekkel is foglalkozik, biciklipumpát is árusítson?! Mit képzelek én?

Különben a nővérkék a kórházban kedvesek voltak, időnként a fenekemben felejtették az injekciós tűt, és gyakran azon vitatkoztak, ki szimpatikusabb, Kňažko vagy Mečiar.³ Megdöbbenésemre kikérték a véleményemet, mondtam, nekem mindkét „színész” szimpatikus, Fernandelt vagy Bourvilt azonban jobban

³ Milan Kňažko: színészből lett politikus; Vladimír Mečiar: az akkori legnépszerűbb politikus.

szeretem...

„Instálom kegyelmedet, ne povedáljon!”

A hölgy, aki belépett az irodába, nem lehetett negyven évesnél idősebb, tétovázva nézett szét, hirtelenjében nem tudta eldönteni, kihez forduljon. Azon oknál fogva, hogy én voltam hozzá a legközelebb, hivatalos nyelven szólítottam meg – tudniillik nem ismertem. A hölgy félénken mosolygott is meg nem is, és kezét tördelve csendesen megkérdezte, beszélhet-e magyarul. Mondtam igen, és megérdeklődtem, miben lehetek a segítségére. Aligha gondolhattam másra, minthogy nem beszél egyáltalán avagy elfogadhatóan szlovákul. Nem tételeztem fel róla, hogy magyarországi állampolgár; később derült ki, rimaszombati lakos.

E sorok írásakor bánom, hogy távozása után legítten nem vettem papírra a hallottakat de verbo ad verbum⁴, ámbár talántán akkor sem sikerült volna ugyanúgy visszaadni Önöknek a mondókáját, aminthogy elhangzott – azt hallani kellett volna!

A hölgy körülbelül ezt közölte velem hadarva, alapjában véve magyarul: „Akivel élek, neki én a druzskája vagyok, ő podnyikatyel, maliar. Amikor leadja a danyoví úradra a priznanyiet, engem becsap, mert nem priznál be mindent a tlacsivon, ha a bitovkákat festi. Azért jöttem ide az úradra, hogy sztyazsováljak...”

⁴ Szóról szóra. (latin)

(Akivel élek, annak én az élettársa vagyok, ő vállalkozó, szobafestő. Amikor leadja az adóhivatalba az adóbevallását, engem becsap, mert nem vall be mindent a nyomtatványon, ha a lakóépületeket festi. Azért jöttem ide a hivatalba, hogy panaszt tegyek...)

Na bumm!! Ha eszembe jut a címbeli régies mondat, kategorikusan közöltem volna vele: Instálom kegyelmedet, ne povedáljon! Vagyis: Kérem magát, ne beszéljen idegen nyelven – ha magyarul óhajt beszélni! Tömörem fogalmazva: Beszéljen értelmesen!

Értek „hivatalosul” és „szlovákmagyarul”, megértem a keverék nyelvet, illetéknéppen nem kellett tolmácsért küldenem. Végül szót értettünk; a hölgy őszinte sajnálatomra nem csupán kifejezésmódot tévesztett, de épületet is.

Remélem, ez a példa késztetést nyújthat Önök számára is az irányban, hogy olykor-olykor szükséges foglalkoznunk az anyanyelvünkkel. A beszéd során ne keverjünk mondandónkba olyan szavakat, amelyek hallatán hajmeresztő sportolásra kényszerül a vájt fülű ember – mármint a falra mászásra! Ha az ilyesféle zagyva beszédet egy magyarországihoz intéznénk, feltehetően nem tudnánk zöld ágra vergődni, és a magyarországi átváltana oroszra, mely tagadhatatlanul világnyelv számos országban a [volt] Szovjetunió területén.

A beszéd az ember egyéniségének tükre! Anyanyelvünk ismerete a műveltség egyik fokmérője és a lét garanciája! Ne vágjuk a fát önmagunk alatt! Mostanság a nyelvi törvény második évében [1991-

ben] úgyis sok a favágó...

Kő kövön nem maradt

Ismerősöm meséli:

– A hetvenes években egy tekintélyes rimaszombati középiskola egyik végzős osztályának tanulói, húsz lány, feleannyi fiú, közöttük jómagam, feladatul kapták, tisztítsák ki a következő kommunista szombaton társadalmi munkában a Városkertet. Nyolc órára megjelentünk a helyszínen tanári felügyelet nélkül, és fél tízig várunk kellett arra a valakire, aki a szerszámos raktárból kiadja a munkaeszközöket. Fésűvel mégsem gereblyézhattunk. Igen ám, de kevés volt az ép munkaeszköz, a megjelentek kétharmada nem tudott mit kezdeni ifjú és duzzadó energiájával, így egy idő elteltével felváltottuk azokat, akik serénykedtek. Csakhogy mindig a csoport egyharmada dolgozott. Ezt vette észre legelőször a közben befutó Buzgalmi elvtárs (másképp hívták) a közterület-fenntartó vállalatától. Rögtön ordítózni kezdett, és a keletkezett rezonancia hatására, ősz lévén, elsárgult levelek hullottak alá a fákról... Megmondtuk a tótumfaktumnak, mi a helyzet, hogy nincs több szerszám. Intett az ácsorgóknak, tartsunk vele, tud más munkát adni.

Azon a részen, ahová vezetett bennünket, valamilyen oknál fogva jártam az előző napon. Véletlenül szemtanúja lehettem a munkafolyamatnak, mikor a helyszínre érkező behemót teherautóról Buzgalmi

elvtárs utasításra leszórtak egy nagy halom kockakövet. A kőhalomnál álltunk meg. Meg kell mondjam, a bazaltkocka súlya tíz kiló is lehetett, ezekkel járdákat, utcákat köveztek ki. Buzgalmi elvtárs rábökött a halomra, és gunyorosan mosolyogva utasított bennünket – tegezve! –, rakodjuk át a köveket egy másik helyre. És páratlan szakértelemmel megmutatta, hova.

Kifejezve nemtetszésemet eme fölösleges munka iránt, megkérdeztem, mi célból kell átrakni, merthogy az előző napon, amikor hozták, szórathatta volna oda. Buzgalmi elvtárs látva-hallva „pimaszságomat” és számára szokatlan engedetlenségemet, szóhoz sem tudott jutni. Minden átmenet nélkül kiabálni kezdett elismételve párszor a száraz tényt, hogy ő huszonnyolc éve dolgozik, és ilyesmi még vele nem fordult elő. Hagytuk, hadd fulladjon ki, utána egyik osztálytársnőm ízes tájszólással kijelentette: „Tudja, mit, papa, nem fogjuk átrakni! Rakja át maga! Mi terhesek vagyunk a társadalmi munkától!” És mentünk vissza gereblyézgetni.

Ahogy távolodtunk, egyre jobban halkult Buzgalmi elvtárs akadozó, gorombán disszonáns monológja. Valamennyiünk anyját is emlegette...

A kockakőhalom évekig azon a területen hevert, a kommunista szombatokon változott a helye: diákok rakosgatták egyszer ide, másszor oda mindaddig, amíg az építkezők szét nem lopkodták.

Buzgalmi elvtársat érdemei elismerése mellett nyugdíjazták; társadalmi munkássága, ez vitathatatlan,

bámulatosan zárult: kő kövön nem maradt.

Meghökkentő történet

Néhány évvel ezelőtt [az 1980-as években] Rimaszombat egyik vállalatának vezetősége a kor szellemében megemlékezett a nagy októberi szocialista forradalom nemtudomhányadik évfordulójáról. Jóval előtte pártfeladatul adták Kirakati B. elvtársnak (nem így hívták őt), tartsa meg a nagygyűlésen az ünnepi beszédet, és egyúttal burkoltan figyelmeztették, nehogy akkorra berúgjon. A munkahelyi pártszervezet elnöke utasította Fogékony elvtársat (őt sem így hívták), az előző évek beszédeinek felhasználásával írja meg az ünnepélyes hangvétellű megemlékezést. Fogékony elvtárs kiiktatta magát a munkájából, és munkaidőben túlórázással innen-onnan lemásolt tizenöt oldalt, megtűzdelve frázisokkal, klisékkel, és a „kölcsonzott” szöveget, szintén munkaidőben, legépeltette a legfiatalabb pártonkívüli női munkaerővel, a gépíró-kisasszonnyal. Kirakati B. elvtárs a legépelt anyagot az esemény előtt kapta kézhez, és ezen oknál fogva nem maradt ideje arra, hogy elolvassa.

Az első, hanyagságának rovására írandó hibát a gépíró-kisasszony követte el azzal, hogy itt-ott nem rakta ki a pontokat, nem hagyott helyet a betűk között. Ezért történhetett meg – és csakis ezért! –, hogy Kirakati B. elvtárs imigyen olvasta impresszív

beszédében azt a bizonyos főnevet: „A dicső noszthalhatatlan vezéregyénisége, Hatodik Lenin elvtárs történelmi győzelemre vitte a proletariátust.”

A tapasztalatlan gépíró-kisasszony V. I. Lenin nevét VI. Leninre módosította – és ezt a mélyen meggyőződéses régi kommunista Kirakati B. elvtárs nyomatékosan ki is hangsúlyozta büszkén, feltartott fejjel, mikrofon előtt, majdnem józanul, hisz nem volt annyira műveletlen, hogy ne ismerné a római számokat, amelyeket nagy emberek neve elé biggyesztenek...

„Becsületes” szakácsnő

Ismerősöm meséli:

– Rimaszombatban az egyik állami vállalat üzemi konyháján öt szakácsnő dolgozott, jól főztek, alig-alig merült fel kifogás munkájuk és készítményeik ellen, a bécsi szeletet nem klopolták ki papírvékonyságúra, a papundekli vastagságához igazodtak, a vállalati igazgatónak, helyetteseinek, a munkahelyi pártszervezet elnökének, a forradalmi szakszervezet elnökének, a konyhafőnöknék és az üzemi konyha sofőrjének mindenkor megrakták a tányérját, a húsból a legnagyobb szeleteket adták nekik oda, mócsingot soha nem evett itt e „vezető” réteg egyike sem, ott voltak a többiek, akik ezt szó nélkül elfogyasztották. Mócsingot sem kaphatott akárki, ki kellett valamivel érdemelni... A szakácsnők a szocialista munkaverseny keretein belül egymás ellenére híztak, félévenként

terebélyesebb munkaruhát kellett számukra beszerezni, ami külön költségvetést igényelt. Közben furcsa pletyka kelt szárnyra a bennfentes és sugdolódzó körökben; egyeseknek szöget ütött a fejében, miként lehetséges az, hogy Gizike délutánonként üresen megy haza, míg a többi szakácsnő degeszre tömött szatyrokkal kínlódva-küszködve vonaglik végig az utcákon. Nyáron a önnön és cipelt súlyuktól leragadtak az aszfaltban, az autóbuszon azonos oldalra nem ülhetnek, nehogy a kanyarokban megbillenjen a jármű.

Számtalanszor mondogatták akkoriban, mennyire élehetetlen ez a Gizike, semmit nem visz haza, milyen mafla a férje, hogy eltűri, biztosan értelmiségi. Meg is említették Gizikének, miért hagyja, hogy elvigyék előle az őt megillető „részesedést”. Gizike szokásához híven szerényen mosolygott kimutatva aranyfogait... Az elvtársi berkekben rásütötték a becsületesség bélyegét, ami abban az időben némi hátrányt jelentett – ha neki húsz koronával emelték a fizetését, a többi szakácsnő ugyanolyan címen ötvenet kapott, a konyhafőnököt pedig feljebb léptették egy fizetési osztállyal és félórával hamarabb járhatott haza.

Bebizonyosodott, hogy az oly becsületesnek beskatulyázott Gizikének élesen vágott az esze, és az adottságát használta is! Amíg a többi szakácsnő egy vagy két szatyorral vonult haza naponta, Gizike otthonába négy szatyor „portéka” került fáradtság nélkül. Tudták, Gizikének van két nagylánya, akik a tanítás után naponta beugrottak az üzemi konyhára a mamájukhoz. Mondogatták is: „Mennyire bájos és

rendes gyerekek, csak azokat a pakkokat ne kellene szegényeknek az iskolából hordaniuk minden nap.” Azt nemigen tudták, hogy az apuci a sarkon túl várakozik a Wartburggal – és a „pakkok” nem az iskolából valók...

Ismerősim elmerengett. – Bizony mondom: a látszat a legfontosabb! Ami mögötte rejtőzik, az a valóság. És a valóságot kellene látnunk! Vagy mindenki vak talán?

– Nem – válaszoltam. – Majdnem mindenki Gizike.

Ha eljön az a nap is...

Becslések szerint 2081-ben tartják meg legelső alkalommal a Kommunisták Napját, feltételezhetően április 22-én. Azon a napon Rimaszombatban reggel hatkor egy gumikerekű tank végigrobog a belváros utcáin, rövid sorozatokkal ébresztve az alvó lakosságot. A pánikszerű reggeli torna menedékkereséssel ér véget, néhányan megpróbálnak szökni a 3-as számú Nyugat-lakótelep felé. A kilótt ablakokat másnap egy üveges a város költségén beüvegezi. Nyolckor a vaskereskedés előtt Rimaszombat címerével ékesített sarlót és kalapácsot osztogatnak a külföldi turistáknak, akiket milicista egyenruhába bújtatott kisnyugdíjas besúgók állítanak kettes sorba ezekkel a bátorító szavakkal: „Világ proletárjai, egyesüljete!” A piacon cseresznyét vagy ötagú vörös csillagot árulhatnak a kofák, a romákat, a lengyeleket és a távol-keletieket ideiglenesen kitiltják, csupán szovjet állampolgár árulhat hazát, vodkát, apró, gipszből formált

elvtársakat, műanyag kalasnyikovot és előrecsomagolt félkész termékeket, amelyek közül minden bizonnyal a demagógia nem kel majd el, akkorra igazolódik be, hogy tartós fogyasztása elmezavart vagy idült székrekedést okoz. Ez utóbbitól megdagadhat az ember feje. Tízkor a Piac téren felállított emelvényre hatalmas hangszórókat helyeznek ki, és Rimaszombat legidősebb polgára, ki hordszéken vagy gyaloghintón érkezik ide, gondolatait papírról felolvasva, patetikus tónusban megemlékezik a szocialista társadalmi rendszerről. A hallgatóság zömét a Nyugdíjasok Otthonából kivezenyelt siketnémák képezik, hogy kipróbálhassák Gemersonic márkájú hallókészüléküket. Délután kettőkor a városháza homlokzatánál ünnepélyesen leleplezik a jelenlegi polgármester mellszobrát, emlékeztetve a lakosságot az utolsó kommunista városatyára. Háromkor a Fő téren felvonulást tart egy zászlólengető csoport, miközben soraikból többen erélyesen követelik Rimaszombat szuverén városállammá való azonnali kinyilvánítását és a hármass állampolgárságot. (Őket nem ismerik.) Ugyanekkor kitudódik: mások huzamosabb ideje azon munkálkodnak, hogy körkörös elterelve a Rima medrét, szigetté alakítsák ki a várost (vagy magas falat emeljenek köré). Ötör a Kultúrház nagytermében az érdeklődők meghallgathatják a valamikori május elsejei beszédekből komponált többfelvonásos groteszk rockoperát a Rakottyási Szimfonikusok (The Symphonic Orchestra of Rakytník) előadásában, vendégkarmester Kobajasi Ken Icsiro junior. Hét órakor tűzijátékkal zárul

az ünnepség: felgyújtják a pártépület makettjét. Másnap a Kommunista Párt 2001 tagjai tiltakozásukat fejezik ki a Gömöri Hírlap szerkesztőségében, amiért elmaradt a hivatalos megkoszorúzásuk.

Alea iacta est – A kocka el van vetve...

Balsors

Ismerősöm meséli:

– Akkortájt éreztem életemben először, hogy szerelmes vagyok. Mélyből fakadó érzés volt, ma sem tagadhatom. Egyszeriben tátongó üresség keletkezett körülöttem, nem találtam a helyemet, napok, hetek teltek el fárasztó semmittevéssel, munkahelyemen, sivár és szűkös irodámban rosszul éreztem magamat, csak ültem, mint a méléző Buddha, meredtem a szemközti falra, esténként az utcákon, parkokban kóboroltam, még jó, hogy ámokfutóvá nem váltam. Bár inkább az lettem volna...

Egy belső hang folyton-folyvást sugallta, ismerkedjem meg vele, ne odázzam el a dolgot, tovább ne várjak. Megfogadtam: elkövetek mindent, hogy az enyém lehessen. Nem sejthettem előre, milyen sorsdöntő áldozatokat kell hoznom, minő csapást mérnek rám.

A megismerkedést egy szerencsés véletlen elősegítette, túljutottam a kezdeti nehézségeken, egyszerűbben ment, mint ahogy feltételeztem. Őszintén örültem a sikernek, felvillanyozódtam, a boldogság legfelső határain lebegtem. Rajongtunk

egymásért, naponta többször találkoztunk, moziba, szórakozóhelyekre jártunk, megváltozott körülöttünk a világ, és mi ezt önfeledten élveztük, szabadjára eresztettük érzéseinket, őszinték voltunk. Mára mindez csalóka látomássá foszlott, múltó emlékképpé...

A pletyka, melyre holtbiztosan lehet számítani, eljutott az apja fülébe, aki a helybéli ügyeletes atyaúristent testesítette meg. Azonmód intézkedett, kezébe vette közös dolgainkat, magához hívatott, biztos jövőt, külön lakást és egy Zsigulit ígért azzal a feltétellel, ha felvetetem magam a párttagok sorába. Ellenkező esetben, ezt nyíltan megmondta, a lánya közelébe se férkőzhetek, lemondhatok a gyors karrierről, és könnyedén kidobathat a munkahelyemről, mérnöki diplomámmal kitörölhetem a fenekemet.

Éjszakákat virrasztottam át, lázasan töprengtem, mérlegeltem a kínálkozó alkalmat, döntenem kellett. Engem nem érdekelt a politika, újságot sem olvasok, munkahelyemen a kötelező politikai iskolázások elálmosítottak, ma sem tudom, mi az a „chozraszcsot”... Megittam egy fél üveg konyakot, és igent mondtam. A lányát akartam, szerelmes voltam belé!

Az átlagosnál rövidebb időn belül megkaptam a tagsági igazolványt, és aznap szerény keretek közt családi légkörben megünnepeltük a nem mindennapi kettős eseményt, mely egyben eljegyzésnek is minősült: megkértem a lányuk kezét... Az a nap, 1989. november 16-a, emlékezetes marad számomra!

Másnap fájó fejjel ébredtem, jó ideig eltartott, míg

magamhoz tértem kábultságomból. Betelefonáltam a munkahelyemre, beteget jelentettem, nem mozdultam ki otthonról. Valamelyik nap a barátaim kerestek fel, izgatottan elújságolták, hogy kitört a fennálló rendszer elleni forradalom, hívtak, menjek velük plakátokat ragasztgatni. Betegségemre hivatkozva nemet mondtam, és éreztem, az arcom is elvörösödik...

Körülbelül egy hétig ittam, részeg voltam, aztán összeszedtem magamat, elmentem őhozzájuk. Az apa, miután résnyire kinyitotta az ajtót, kifejezéstelen ábrázattal megkérdezte, mit óhajtok. Megfigyeltem, zakójának bal hajtókáján kör alakú jelvény van kitűzve, rajta egy V formájú kék-piros jel, amelyet mintha ecsettel pingáltak volna oda. Nem tudtam mire vélni az egészet, hang alig jött ki a torkomon, végül dadogva kinyögtem: De apuka... bemehetek?

Most is visszacseng hallószervemben a határozott hangú elutasítás: „Sajnálom, fiatalember, holmiféle jöttment kommunistával családom tagjai nem állnak szóba! Jó napot!” Mielőtt becsapta volna az ajtót, az előszobai fogason kifordított kabátokat pillantottam meg...

Sokáig nem voltam tisztában önmagammal, megzavarodtam a felgyorsult eseményektől. Tudtam, jobb sorsra vagyok érdemes, mindenképpen megbosszulom a történeteket!

Ismerősöm elhallgatott, majd fürkészően nézett rám. Szemében furcsa fény villogott.

– Te, mondd csak – kezdte, mint akinek világmegváltó

vagy alattomos ötlete támadt –, mi az a VPN⁵? Hogyan lehet oda bejutni?

Miként csapnak be minket

Rimaszombatban megfigyelőként részt vehettem az Állami Kereskedelmi Felügyelet különféle ellenőrzésein. Megmondom őszintén, nem rajongok az ilyen alkalmakért, de mivel érdekelt a dolog, belevágtam azzal a céllal, hogy tapasztalatot szerezzek, hogy élményeimet megoszthassam Önökkel. Önökkel, akiket egyszer már valahol becsaptak, megkárosítottak.

Az ellenőrzések megejtésekor a vendéglők kerültek sorra, az Állami Kereskedelmi Felügyelet tagjai arra kerestek feleletet, hány deciliter, pontosabban milliliter egy féldeci, ha azt a pincér vagy a csapos tölti ki a poharakba. Újszerű jelenséget fedeztünk fel nem csupán mi, hanem maguk az alkalmazottak is, akik nem „öreg rókák” a szakmában. Mikor a vendéglő vonallal ellátott féldecis poharából az ital átkerült az ellenőrmérőhengerébe, kiderült, a féldeci nem mindig féldeci: kevesebb annál. Optikai csalódás áldozataivá váltunk: a vendéglátóiparban széles körben használatos féldecis poharak űrtartalma valójában nem ötven milliliteres! Gyártási vonalhibáról van szó: pontatlan a megjelölés; a pohár selejtáru. Négy-öt féldecis pohár közül alig akadt

⁵ Verejnost' proti násiliu – Nyilvánosság az Erőszak Ellen (1989 utáni politikai mozgalom).

két egyforma űrtartalmú, előkerültek olyanok is, amelyeknek a tartalma meghaladja az előírt mennyiséget, ha a vonalig töltötték. Ezeket – kitudódott a helyszínen – nem használják...

Hogy véletlen-e a jelenség a vendéglátóiparban, avagy tudatos, nemigen tudható. Tény, hogy mindkét esetben egyvalaki jár jól: az, aki méri az italt; a megspórolt mennyiség után tiszta haszonra tesz szert akarva akaratlanul. Arról nem is beszélve, hogy „védi” az idült alkoholistákat a túlzott beszeszeléstől. Vagyis – ami vitathatatlan – az alkoholistáknak államilag részesített védelmet kell biztosítani, nehogy idő előtt beadják a kulcsot, máskülönben ki a fene járna rendszeresen a kocsmavendéglőkbe konzumálni, az adóellenőr?

Túlvilági lábbelik

Ismerősöm meséli:

– A nyár folyamán sikerült megteremtenem az anyagi feltételeket ahhoz, hogy eljussak Olaszországba. Régi vágyam teljesült be. Túrhetően beszélek olaszul, megbúvól e mediterrán nyelv szertelen dallamossága, könnyedén megtanultam a legfontosabb szavakat, kifejezéseket.

A lázas készülődés közepette vásároltam Rimaszombatban egy olcsó és kényelmes cipőt, amelyet majd az utazás során nem kell kímélnem. Megrökönyödésemmre, amikor legelső alkalommal

„betörés” céljából itthon kipróbáltam, másfél óra megfeszített lőtás-futás után majdhogynem szétment a lábamon. Azonnyomban siettem reklamálni. A butik rezenéstelen arcú elárusítónője flegmatikusan kijelentette, reklamáljam a gyártónál Olaszországban, onnan hozták a cipőt. Oké, mondtam, és faképnél hagytam őnagyságát. A cipőt becsomagoltam holmijaim közé, magammal vittem az útra. Égtem a vágytól, hogy visszatérésemkor bizonyítékkal a kezemben szembenézhessek a butik rezenéstelen arcú elárusítónőjével, kinek a hír hallatán megmozdulnak az arcizmai, ha betegségből kifolyólag nem merevek.

Három teljes hetet töltöttem Olaszország különböző részein, jártam Milánóban, Velencében, Rómában, a Vatikánban és San Marinóban. Sasszemmel vizsgáltam a cipőkereskedések kínálatát, hogy felfedezzem azt a fajta cipőt, melynek maradványait állandóan a szatyromban hordtam féltve őrzött kincs gyanánt. Csodák csodája, Milánóban, az egyik félreeső utcában rábukkantam egy fura üzletcskére, kirakatában pont olyféle cipőket kínáltak eladásra, mint amilyeneket Rimaszombat ama butikjában. Meg se figyelve a cégtáblát, izgalomtól bódulva támadásszerűen berontottam. Feketeruhás, cilinderes, sovány emberke jött elém, csöpögött az alázatosságtól, megszorongatta a kezemet mindkét kezével, és megkérdezte, családtag-e a megboldogult... Szerencsére leültetett, hanyatt eshettem volna.

Az üzletben megboldogultak számára árultak lábbeliket bő választékban olcsó áron! Tüstént

rádöbbsentem az összefüggésekre, nem illett reklamálnom, még megrémítem a funerátort. Könnyedén feltételezhette volna rólam, hogy a túlvilágról toppantam be hozzájuk cipőügyben panaszt emelni... Az ilyen célra gyártott cipők nem használati cikkek, csupán kellékek a koporsóban a halott számára.

Nos, mivel ezekben az üzletekben – több van belőlük az olasz városokban – olcsón, esetenként engedményesen hozzá lehet jutni „tetemesebb” mennyiséghez, nálunk Rimaszombatban az élelmes, ám tudatlan és naiv magánvállalkozó lendített a kínálaton, és használatra alkalmas lábbeliként árulta az életben levőknek – persze többszörös áron...

A tamásfalvai temető sorsa

1983. június 30-án a Rimaszombati Városi Nemzeti Bizottság plénuma elrendelte a tamásfalvai temetőre vonatkozó temetkezési és építkezési tilalmat azon oknál fogva, hogy a városfejlesztési tervek szerint a 2-es számú Nyugat-lakótelep a temető területét is magába foglalja; egyszersmind a határozat kimondta, a szóban forgó temetőt meg kell semmisíteni – a türelmi időszak után el kell tüntetni a föld színéről.

1983 júliusától e határozat alapján tilos a temetkezés és tilos mindennemű építkezés a tamásfalvai temetőben.

Tamásfalva önálló közigazgatási egységként – községként – létezett a Rima jobb partján mindaddig,

amíg Rimaszombathoz nem csatolták a második világháború után. E városrész napjainkig többé-kevésbé elhanyagolt, a hetvenes évektől, a szovjet típusú gigantomania, az esztelen városrombolás és városátalakítás térhódításától fokozatos lerombolásra ítéltetett ötéves tervekben kivitelezve. A pazarló és helytelen gazdasági politikából adódó pénzhiány, illetve az előre be nem kalkulált 1989-es rendszerváltás megakadályozta a nagy tervek megvalósítását: a szocialista életmód kialakítását panelházak képében megálmodva. A temető és Tamásfalva épségben megmaradt a sors szeszélyei és a kommunisták túlzásai folytán.

1968 után, a normalizáció időszakában a tervezőasztalon kibontakozott az új, szocialista Rimaszombat városképe. Tamásfalvában a konkrét jelek 1972-ben mutatkoztak: az állam kisajátította a Paraszt utca (korábban Tamásfalvai utca) egyik oldalán a páros számú lakóházak tulajdonosainak kertjeit vagy azoknak részét. [Húsz fillérért egy négyzetmétert.]

A kisajátított területen a tervezők útjába került a temető is. Felsőbb utasításra cselekedtek, és aligha vették figyelembe, hogy egy temető elszigetelése és lerombolása érzelmeket, indulatokat, gyűlöletet vált ki, évtizedekre, sőt sok esetben egy életre nyomokat hagy az emberekben.

A temető elszigetelését és tervezett megsemmisítését politikai szemszögből is letűkrözhethetjük. A politikai háttérnek nagy a valószínűsége, de ezt következtetésekkel tudom

feltételezni. Ámbár a múltban mindennek politikai hátteret biztosítottak, tehát állításaim valósnak bizonyulhatnak.

Tamásfalvában túlsúlyban magyarok laknak, és a lakosság összetételéből adódik, hogy a temetőben magyarok nyugszanak. A sírfeliratok zöme magyar nyelvű, a sírok gondozottak. A temetőnek vannak 1848–49-es emlékei, a domboldalakon felfedezhetők a legrégebbi sírhantok maradványai.

1968 után a Husák-rendszerben a kommunista párt burkolt formában folytatta Dél-Szlovákia fokozatos bomlasztását, a magyarok által lakott egységes területek elszlovákosítását. Ennek kapcsán kellett volna eltűnnie Rimaszombatban a tamásfalvai temetőnek – pontosan úgy, mint ahogy eltűnt a városi temető legrégebbi része: ma az a terület élettelen park.

[1979-ben a Gömöri Hírlapban a következő közlemény jelent meg: „A Rimavská Sobota-i⁶ Városi Nemzeti Bizottság az 1979. március 13-án keltezett 32/1979-R számú határozatával 1979. március 30-i hatállyal közérdekből(!) megszüntette a Rimavská Sobota-i régi polgári temetőt. A régi temető helyén 1979 és 1981 között közparkot létesítenek, melyben jelképes megjelölések adják majd tudtul, hogy annakelölte temető volt ott. A VNB kéri azokat a polgárokat, akik más helyre való átvitel céljából exhumáltatni kívánják elhunyt rokonaikat, vagy maguk

⁶ Rimavská Sobota (olvasd: Rimavszká Szobota) – Rimaszombat hivatalos szlovák neve, akkortájt így lehetett a sajtóban leírni.

akarják eltávolítani a síremlékeket és fejfákat, hogy legkésőbb 1979. május 31-ig hajtsák végre saját költségükre. E határidő letelte után a VNB felszámolja a síremlékeket.”

A városi nemzeti bizottság (a városi hivatal jogelődje) gyorsan és hatékonyan intézkedett. Mire az emberek felocsúdtak, a régi polgári temetőt már felszámolták.⁷ A „közpark” az 1980-as években nem épült ki, a területét egy évtizeden át, a rendszerváltásig gondozatlanul hagyták; benőtte a fű, ellepte a gaz, szemetessé vált. A beígért „jelképes megjelölések” azóta is váratnak magukra. Az illetékesek becsapták az embereket és visszaéltek a hatalmukkal. Nem is szólva arról, hogy bűnt követtek el.]

A nemzetileg homogén temetők nem illettek bele a normalizáció korszakának státusszimbólumaiba, főképpen abban az esetben nem, ha történelmi vonatkozásaik voltak, amelyek felfedték a tényeket. A temető [akárcsak egy-egy utcanevtábla] valamennyi korszakban hűen tükrözi a múltat.

Rimaszombat földrajzi helyzeténél fogva a nemzetiségi határvonalat képezi. Egy déli fekvésű városban a hetvenes évektől háttérbeni politikai manőverekkel óriási változásokat lehetett véghezvinni a lakosság összetételében. A változások megtörténtek, ez kétségtelen – statisztikailag bizonyíthatóak. [Ötven év alatt megfordult a lakosság nemzetiségi összetételének aránya; a többségből kisebbség lett.]

⁷ Hivatalból akadt egy-két alkalmi marodőr (hullafosztogató).

Tamásfalva polgárait írásban értesítették arról, hogy az említett időponttól nem lehet tovább temetkezni a temetőben. A döntést nyilvános gyűlések előzték meg, a polgárok tiltakozása hiábavalónak bizonyult, a felháborodás ellenére megszületett a döntés. Az akkori képviselők kényszerűen bólogattak.

Akadtt azonban egynéhány vállalkozó szellemű elkötelezett ember az ott lakók közül, akik megtettek mindent annak érdekében, hogy a temetőben lehessen továbbra is temetkezni. Közbenjárásukat – aláírásgyűjtés, pénzszerzés adományokból – figyelmen kívül hagyták az illetékesek, kezdeményezéseiket, kontesztálásaikat a nevetség tárgyává tették. Figyelmen kívül maradt az a tény is, hogy akkorra, 1983-ra több lakos előre elkészítette a sírhelyeket, melyekben haláluk után nyugodhatnak. Ezek a sírboltok ma üres sírokat fednek. A temetkezési tilalom ideje alatt a meglévő sírba sem lehetett eltemetni az elhunytat; a rimaszombati „centralizált” temetőben kellett örök nyugalomra helyezni. A tilalmi időszakban előfordult olyan eset, hogy az elhunyt elhamvasztását követően az urnát a tamásfalvai temetőben levő sírban helyezték el titokban.

A tamásfalvai temető a Nyugat-lakótelep tözsomszédtségában kút nélküli oázisként terül el. A meredek domboldalon felfelé haladva az ember eljut a hegy legmagasabb pontján levő szoborhoz, a Krisztuskához. Aki bejárja a kacsARINGÓS, keményre taposott ösvényeket, hamarosan észreveszi, a temető eltér a városi temetőtől. Sokkalta kisebb,

növényzetében gazdagabb, dúsabb, a területhez mérten több a fa, a bokor, a sövény – egyrészt azért, mert az évek során itt minden elburjánzott, másrészt, mert a természet alkotóerejét tiszteletben tartották az idejáró emberek, elkerülték a durva beavatkozást. A temetőben ritkaság is található: a kis télizöld meténg – vinca minor –, védett növény, megóvásra szorul.

1989-ig a temetőhöz tartozott egy természetes, tisztavízű forrás a domb melletti földút másik oldalán. Maga a forrás hatalmas fák árnyékában, sűrű bokrokkal övezve romantikus pagonyban bújt meg; szűk ösvényen lehetett oda lejutni. Napjainkra a területet földgyalual kiegyenlítették, a forrás eltűnt, a munkálatokat félbehagyták, a letarolt rész elrendezetlen. A temető – az oázis – kút nélkül maradt.

...A tamásfalvai temető ügye először ez év [1991] június 27-én került napirendre a Rimaszombati Képviselőtestület ülésén interpelláció formájában (amelyet e fogalmazvány írója [Demokratikus Blokk-beli] képviselőként terjesztett elő). Ennek következményeként [kisebb-nagyobb fölösleges, hivatalon belüli huzavona után⁸] november 27-én a város önkormányzata egyhangúlag hatályon kívül helyezte az 1983-as határozatot, amely kimondta a tamásfalvai temetőre a temetkezési és építkezési tilalmat; valamint egyidejűleg jóváhagyta a tamásfalvai temető funkciójának felújítását. [A temető funkciójának

⁸ A „huzavonát” a nómenklatúrából meghagyott, kompetensnek nem mondható szakosztályvezető (Jozef P.) okozta. Őt utána a képviselők nyomására lecserélték és elbocsátották.

felújítását megszavazta a Demokratikus Blokk ellenzéke: a polgármestert támogató baloldal és a szlovák nacionalisták csoportja is.]

1991. november 27-étől ismét lehet temetkezni a tamásfalvai temetőben a temető jelenlegi határain belül, amíg van hely a sírok számára. E döntés révén a temető kegyeleti helyként megmaradhat az utókor számára.

Elmondható: Roma locuta, causa finita – Róma nyilatkozott, az ügy el van döntve!

[A döntés a legelső „pofont” jelentette az akkori polgármester, Pavel Brndiar⁹ számára, ő volt az az illetékes személy, aki 1983-ban a városi nemzeti bizottság elnökeként¹⁰ aláírásával jóváhagyta – szentesítette? – a temető likvidálását...]

⁹ 1980-tól 1998-ig állt a város élén a baloldal képviselőjeként.

¹⁰ A polgármester jogelődje.

1992

Tollhegyen (1.)

Amióta megszületett a nyelvi törvény, mely olyan, amilyen, gyakorta megcélozták – főleg festékszóróval – a magyar nyelvű feliratokat Rimaszombatban. Előfordult az is, hogy némely intézmény névtábláján, ahol magyarul is feltüntették az elnevezést, lefestették a magyarnyelvű szöveget. Ezt a primitív megnyilvánulást primitív emberek követhették el, vagy ufók, tettes híján...

Ám egy létesítményt mellőztek, mintha tabu lenne. A hivatalos nyelv itt érvénytelen! Rimaszombatban a Tompa téren a mai napig idegen nyelvű és idegen betűs szöveg olvasható az emlékművön: Vecsnája szláva gerójam pavsim v bojah za szvabódi i nezavisznosztji Szovjétszkava Szajúza – Örök dicsőség a Szovjetunió szabadságáért és függetlenségéért elesett hősöknek. E szöveget elolvasva és értelmezve azt hinné az állampolgár, hogy a hatalmas Szovjetunió területén tartózkodik... Ez nem így van! És soha nem volt így!

Semmi kifogásom az emlékmű ellen: álljon ott, ahová felállították. Mindössze elvárnám, cseréljék le a két márványtáblát és tüntessék el a megszűnt kommunista birodalom jelképét. Az új márványtáblán legyen kétnyelvű szöveg: Úcta osloboditeľom Rimavskej

Soboty – Tisztelet Rimaszombat felszabadítóinak.

Semmilyen dicsőség nem tart örökké, minden változik, új megvilágításba kerülnek az események, és a hosszan ismételt dicsőség – ha tetszik, ha nem – megkopik az emberiség történelmében. Valóra válhat az is, hogy valamikor ilyen feliratú tábla kerül az emlékműre, ha még meglesz akkorra: Köszönet Rimaszombat polgárainak önmaguk felszabadításáért. Ebben hiszek!

Hogyan semmisült meg a nyelvi törvény

Amikor a sajtóban közzétették az elfogadott nyelvi törvényt, belső indíttatásból vezérelve a szöveg magyar nyelvű változatát legalább két tucatszor lefénymásoltattam. Nekem volt e törvényre a legkevésbé szükségem, mivel nem tartom magamat korlátoznak: úgy beszélem a szlovák nyelvet, akár a magyart – például hangosan.

A véletlen során elkerültem Észak-Szlovákia egyik városába, ügyes-bajos dolgokat kellett intéznie a hivatalokban. Papírjaim között megleltem a nyelvi törvény magyar szövegű másolatát. Abban a minutumban világmegváltó ötletem támadt. Fogtam a fénymásolatot, látványosan összegyűrtem, és nagy ívben bedobtam a legközelebbi szemetes kosárba. (Sikerült beletalálnom.) A hölgy, ki az íróasztalnál ült, szemüvege mögül értetlenül figyelte hanyag tettemet. Felhőtlenül rávigyorogtam. „Milyen iratot dobott el?”,

kérdezte. Odaballagtam a kosárhoz, kivettem belőle a papirost, gondosan kisimítottam, és az asztalára helyeztem. „Ez a nyelvi törvény szövege magyar nyelven!” A hölgy azonnal indulatba jött. „Hogyhogy magyar nyelven?!” Ekkorra már állt, maga mögött a széket is fellökte. „A nyelvi törvény tiltja a magyar nyelv használatát Szlovákiában!” „Azért dobtam el”, nyugtattam meg faképpel. „Jól tette!”, válaszolta, és apró cetlikre szaggatva a papírt, a másolatot eltüntette a szemetes kosárban. Ellentmondást nem tűrő hangon aztán kijelentette: „Nincs szükség ilyen szövegre Szlovákiában!” Mélységesen egyetértettem vele, majd igyekeztem elhagyni az irodát, nehogy bent megpukkadjak a nevetéstől. A folyosón ácsorgók olyaténképp néztek rám, mintha meghibbantam volna. Pedig velem semmi baj...

Hogyan érvényesül a nyelvi törvény

Elhatároztam, vállalkozni fogok. Eddig is valami hasonlót cselekedtem majdnem minden nap; ez abból állt, hogy reggelente ablakot nyitottam... Nekem erre tellett, nem butik nyitására. Ám hogyhogy nem, számottevő összeghez jutottam, bekövetkezett a valószínűtlen: rám szállt a CSKP¹¹ vagyonának 2 százaléka. Helyzetem jobbra fordult, 999 koronát azonmód elküldtem a Rakottyási-alapítvány számlájára,

¹¹ Csehszlovákia Kommunista Pártja.

nehogy álmagyarnak nézzenek a környéken. A történetek után pár napig szökdécselve jártam az utcákon, esős időben átugráltam a pocsolyákat. Szertelen viselkedésem idestova mindenkinek feltűnt Rimaszombatban, kivéve a városi rendőrséget.

Végre megvalósíthattam álmaim vágyát! Magánnyomozói irodát nyitottam egy belvárosi épületben, a Vlk & Lev¹² cég irodáival szemközt. Hosszú hónapokig kellett talpalnom az iratokkal, küldözgettek ide-oda, én is küldözgettem fafejű hivatalnokokat intim helyekre, míg végül révbe jutottam, csupán egy kerekded titkárnő hiányzott az irodám berendezéséhez. Miután minden elrendeződött, elkészítettem a nyomozóiroda cégtábláját. A cég nevét kiírtam szlovákul és magyarul, ahogy Rimaszombatban illik – bár meg kell jegyeznem, vannak individuumok, akik kevésbé illemtudók...

Egy napon kopogtattak az ajtómon, azt hittem, ügyfelem érkezett, ki is helyeztem a szivartartót az asztalra. Meglepetésemre egy különleges vizsgálóbizottságnak a tagjai toppantak be. Gondoltam, hozzám óhajtanak fordulni valamilyen kényes ügyben, de kiderült, azt kifogásolják, hogy a nyelvi törvény értelmében helytelenül jártam el, amikor két nyelven tüntettem fel cégem megnevezését. „Rendben, uraim, igazítok a dolgon”, mondtam, mivel velem lehet szalonképesen tárgyalni, és diszkréten eldugtam a szivarokat.

¹² Farkas és Oroszlán.

Még aznap a szlovák és a magyar szöveg alá ugyanazt odaírtam cigány nyelven is, merthogy tudtam: Batyit okkal nevezik Romaszombatnak...

Óvakodj a törpétől!

Bizonyára feltűnik Önöknek is, mennyire „kézzelfoghatóan” burjánzik körülöttünk a demagógia. (Demagógia – görög eredetű szó, jelentése: 1. nagyhangú, hazug ígéretés és az érzelmek, szenvedélyek felelőtlen felszítása a tájékozatlan néptömegek megnyerésére; 2. bujtogatás, lázítás.) Akikről szólok, azok vagy baloldali demokraták, vagy keresztények, vagy szélsőséges nemzetiek – esetleg ezek keverékei. Akad közöttük pártonkívüli és egykori CSKP-tag, feltételezett ügynök és mindenre kapható bérenc, hatalomra törő karrierista és közönséges szélhámos. Néhányukat arról lehet leginkább felismerni, hogy hiányos alpműveltséggel, egyoldalú ismeretekkel bírnak, idegen fogalom számukra a türelmesség mások véleménye iránt, üres fecsegéseik, korlátolt gondolkodásmódjuk anarchista jelleget öltenek. (Anarchista – görög eredetű szó, jelentése: a rendet, fegyelmet nem tűrő, azt megbontó egyén.) Közülük egyesek nem riadnak vissza sem a fenyegetéstől, sem az aljas hazugságtól, sem a nyilvános rágalmazástól; erről Rimaszombatban két év leforgása alatt meggyőződhettem. Az a véleményem, hogy ezek a halandók se nem keresztények, se nem

nemzetiek – de nem is azok, aminek mondják magukat. Ők a bolsevik demokraták: az eredeti „kommunisták” – a szocialista társadalmi rendszer szellemi nyomorékai.

Amíg a valódi demokraták, a megfelelő intelligenciával rendelkezők óriásokká nőhetnek függetlenül múltjuktól és politikai hovatartozásuktól, addig az áldemokraták, a múlttal leszámolni nem akarók és nem tudók törpék maradnak. (Törpe – jelentése többek közt: valakihez mérten csekély erkölcsi és szellemi értékű ember.) Evégett ajánlom: óvakodjunk a törpéktől!

Lépd át a köveket!

Élt a környékünkön, valahol a Rima mellett egy együgyű magyar ember, ki szívén viselte a magyarok sorsát. Minduntalan siránkozott, fennen hangoztatva: „Mennyire megfogyatkoztunk, mi, magyarok! Nyitra vidékén már alig vagyunk... Milyen csapás, elvesz a magyarság!”

Isten megelégtelte a szerencsétlennek az állandó siralmait: segített rajta – családotul Nyitrára költöztette, hátha jut valamire, hátha követendő példát mutat. Ám tessék: ott is siránkozott, ahelyett, hogy hasznos dolgokat vitt volna véghez. Fűnek-fának panaszkodott, mondván: „Ó be kár, hogy el kellett költöznöm énnékem! Bezzeg ha otthon maradok, rengeteget tehettem volna a magyarokért a szülőföldemen, a Rima mellett. Hajaj, mennyire

fogyatkozik a magyarság!”

Isten a semmittevéseért megharagudott reá, ennél fogva átváltoztatta kővé. S ettől kezdve több akadály található az utunkban.

Íme az ember!

[Jakob és Wilhelm Grimm lerövidített meséje]

Midőn Isten megteremtette a világot, megszabta valamennyi teremtménye életének határát.

Jött a szamár, és kérdi: „Meddig fogok élni?” „Harminc évig”, felelte Isten. „Az sok nekem – így a szamár. – Látástól vakulásig hordom a súlyos terheket, gabonás zsákokat cipelek a malomba, hogy másoknak legyen kenyerük, nekem pedig ütlegek és rúgások jutnak. Vedd vissza tőlem e hosszú idő egy részét!” Isten szíve megesett a szamáron, és tizennyolc évet elengedett neki.

Jött a kutya, és kérdi: „Meddig fogok élni?” „Harminc évig”, felelte Isten. „Az sok nekem – így a kutya. – Gondold meg, mennyit kell rohangásznom, nem fogja soká bírni a lábam, és ha már nem lesz hangom, hogy ugassak, se fogam, hogy harapjak, mi marad más nekem, mint az, hogy morogjak, és egyik sarokból vánszorogjak a másikba.” Isten szíve megesett a kutyán, és tizenkét évet elengedett az idejéből.

Jött a majom, és kérdi: „Meddig fogok élni?” „Harminc évig”, felelte Isten. „Az sok nekem – így a majom. – Unos-untalan tréfákra kényszerülök, az

arcomat kell fintorgatnom, hogy nevéssen a népség, ha pedig almát dugnak az orrom alá, és beleharapok, biztos, hogy savanyú. Mennyi szomorúság van a tréfák mögött!” Isten hozzá is kegyes volt, tíz évet elengedett.

Utoljára jött az ember, és kérdi: „Meddig fogok élni?” „Harminc évig”, felelte Isten. „Hiszen ez nagyon kevés! – kiáltotta az ember. – Alighogy felépítem a házam, alighogy termőre fordulnak a fák, melyeket elültettem, alighogy élvezni kezdem az életet, máris meg kell halnom? Add, Uram, hogy hosszabb legyen az időm!” S feleli Isten: „Megtoldom a szamár tizennyolc évével.” „Nem elég!” „A kutya tizenkét évét is megkapod.” „Még az is kevés!” „Nem bánom, neked adom a majom tíz évét is, de most már legyen elég!”

Így hát az ember hetven esztendeig él. Az első harminc az ő emberi éveiből áll, azok gyorsan elmúlnak; ez idő során egészséges, vidám, jókedvvel dolgozik, és örül az életnek. Aztán következik a szamár tizennyolc éve, amikor egyik terhet a másik után kell a vállára vennie, cipelnie kell a termést, melyből más fog jóllakni, és hű szolgálatainak megannyi ütleget és rúgás lesz a jutalma. Majd eljön a kutya tizenkét esztendeje, amikor a sarokban fekszik, morog, és már foga sincsen. S ha ez az idő lejár, a majom tíz éve végzi be az életét. Akkor már az ember hibbant és bolondos, csupa ostobaságot művel, és csúfot úznek belőle a gyerekek.

Hétköznapi szadizmus

Megvan a határozott véleményem arról a pedagógusról, aki pálcájával olyannyira odasuhintott az egyik nyolcadikos tanuló arcára, hogy a fiút azonnyomban kórházba kellett szállítani. Rimaszombatban történt az eset 1992. március 31-én a déli órákban. Később kiderült, szemtanúk állították, a pedagógus ártatlan diáknak okozott nyolc napon túl gyógyuló komoly sérülést. Számomra az ilyen ember szadista.

Tudom, kevés a pedagógus. És a pedagógusok soraiban még kevesebb a hivatásának élő. Higgyék el, a tanítók, tanárok fölöttébb több figyelmet érdemelnének, mint a politikusok vagy maga a politika. Aki örömmel járt iskolába, értékeli, mennyi mindent köszönhet egy iskolának, ha valódi, elkötelezett pedagógusok oktatták, nem olyanok, kik pálcával jártak és tekintélyüket ütlegetésekkel biztosították.

Tény, hogy az erőszakos pedagógusok jellemtelen embereknek bizonyulnak, akik nevelőintézetekben felügyelőként érvényesülhetnének, ha volna hozzá bátorságuk! Ugyanis ott a „nevelt” egykönnyen visszaüt!

Nem ismerem a suhintgatót, de „tettrekészségével” aligha örvend szakmai körökben megbecsülésnek, hírnévnek. A vérbeli pedagógus összes tudásával és energiájával tanítja a diákokat, mellőzve az erőszakot! Az embernek úgyis az élet adja a pofonokat, ezért a pedagógusok kerüljék a verést. Vagy tán ez is bennfoglaltatik a tantervben?

Aki szelet vet...

A Hétköznapi szadizmus című írásomnak erőteljes visszhangja keletkezett. Bevallom őszintén, nem ezt vártam, és nem így. Bizonyos szemszögből nézve maga a „visszajelzés” hasznosítható lehet, általa – többek közt – kiderül, nem a semmiről írok. Igaz ugyan, hogy nem tudta meg az olvasó, hol történt az eset. Számomra a hely mellékes, nem a feltárása (volt) a célom. Úgy vélem, ennél az apropónál nem az a fontos, hol és kivel esett meg valami, hanem az, hogy egyáltalán előfordulhatott atrocitás a tanító és a diák kapcsolatában! Következésképp a pedagógus–diák kapcsolat egyik szélsőséges megjelenítését emeltem ki és vetettem papírra. Egyébiránt a szülőknek sem mindegy, verik-e a gyermeküket helyel-közzel az iskolában, vagy civilizáltabb módot találnak a fegyelmezésre. A szülők pártján vagyok, ők alkotják a többséget – és a pedagógus is szülő.

Sajnálatomat fejezem ki azok iránt, akik nem értették meg az írást; sokan félreértették, találgattak. Mindazáltal úgy illik, egyvalamit utólagosan eláruljak: nem magyar tannyelvű iskolában történt a dolog, ahogy azt többen rosszul, de logikusan gondolták.

Aki szelet vet, egykönnyen vihart arathat. A szándékom nem ezirányú! Azt hittem, pedagóguséknál másmilyen szelek fújnak.

[A suhintgatós pedagógust évvekkal később – mit eredményez a véletlen! – elbocsátották az állásából; az

ok: túlzott agresszivitás volt...]

A javíthatatlan szakmunkás

Ismerősöm meséli:

– Munkanélküli lettem, én, ki húsz évig dolgoztam ugyanannál a cégnél mint munkás! Most meg ebben az istenverte demokráciában nem jutok álláshoz, ülök egész nap, holott még tíz évem van a nyugdíjig. A feje tetejére állt a világ! Annak idején kitüntettek, példás szakmunkás lettem, lefényképeztek, és egy aranyozott vakolókanalat kaptam ajándékba, ma is megvan.

Minden bajnak az okozója az új építésvezető volt! A taknyos... Harmincöt éves, és azt hiszi magáról, hogy tapasztaltabb és okosabb, mint az a szakmunkás, aki húsz éve a szakmában tevékenykedik. Én fél nyolc helyett állandóan nyolcra jártam az építkezésre, gondoltam, az új építésvezető majdcsak alkalmazkodik hozzánk. De mindjárt az első napon, miután tízkor visszajöttünk a sarki büféből, azt merészelte kérdezni tőlünk, régi szakmunkásoktól, mikor kezdünk dolgozni... Mondtam neki, nézzen jobban szét, nincs anyag, a maradékot elvitték egy személyautón. Erre a zsebéből elővett valamit, és kijelentette: fújjak bele! Ideges lettem, mit képzelsz a mitugrász... Három féldecit ittam meg, és a szilvóriumot még fel sem bontottuk. Eddig szabad volt inni? Most meg nem? Milyen demokrácia ez, he?

Azonnyomban mentem az igazgatóhoz panaszt tenni.

Vagy helyeztesse át az építésvezetőt, vagy tegyen bármit ellene, ez így nem lesz jó! Szóltam a szakszervezet elnökének, ő egykor a segédem volt az építkezéseken, kitűnően keverte a maltert és a kártyát... megkértem, hívassa be az építésvezetőt egy kis fejmosásra, hadd tanuljon a kölyke! Az építkezésre nem mentem vissza, útközben összefutottam a komával, és jól berúgtunk...

Senki ne gondolja, hogy majd pont én fogok munkaidőben dolgozni egy jöttment építésvezető kedvéért! Hol vagyunk? Az iskolázásokon másról beszéltek! Elvégre nekem is vannak jogaim! Én mondom, jobb volt a kommunisták alatt... Alkalmazva voltam, döntésekkor nem kellett törnöm a fejemet, stabil fizetésem volt, ha dolgoztam, ha nem, délutánonként jó pénzért eljárhattam fusizni vagy az igazgatónak, vagy a párttitkárnak... Most meg elvárják, hogy teljes munkaidőben dolgozzak! No nem!

Kirúgtak, de húsz év alatt eleget fusiztam ahhoz, hogy nyugodtan megéljek. Nem dolgozom, inkább szidom a rendszert a kocsmákban! Telik a munkanélküli segélyből...

Tollhegyen (2.)

Egyik délelőtti rendhagyó jelenetre lettem figyelmes. Egy huszonéves fehérköpenyes ápoló a kórház udvarán félkézzel húzott egy tolószéket, benne, térdén takaróval, pizsamás öregember ült háttal a

menetiránynak, láthatóan betegen, fásult tekintettel a semmibe meredve. Megdöbbenett kettőjük viszonya. Nem láttam rendellenességet, de semmilyen emberségre utaló cselekedetet sem – az ápoló kötelességét végezve eleget tett feladatának: szótlánul áthelyezte a beteget oda, ahová kellett, vagy ahová mondták neki. Gépiesen. Mint egy tárgyat.

Ugye Önök is tudják, hogy a fejlett társadalmakban – amint azt a kórházfilmekben láthattuk – az ápoló a tolószékben helyet foglaló ápoltat maga előtt tolja (legyen szem előtt, ha rosszul van), és nem húzza (mert szédülés következtében könnyedén kibukhat). Kedves és bátorító szavakat mond neki, ha nem is kap választ rá.

No de mit fedeztem fel én Rimaszombatban? Nemtörődömséget? Butaságot? Hozzánemértést? Zseniális újítást szél ellen? Netalántán a beteg kérésére az ápoló igavonó szamarat utánzott? Tény: egyetlen esetből nem lehet általánosítani.¹³ Ha ilyesmi megtörténhet, a hiba a betegekkel való bánásmód minőségében keresendő, nem nálam. Mindenkiből lehet kórházban fekvő beteg, közérdekekről van szó. Több figyelmet a betegeknek!

Egyébiránt megtiltánám a tolószék húzását, az ápolóként alkalmazott krapekot meg legszívesebben fenéken billenteném, mint a találékony mesterember tette ügyefogyott inasával a középkorban...

¹³ Évekig huzigálta a betegeket írásom alanya a kórház belterületén, az eset nem unikális.

Tollhegyen (3.)

Újfent divatba jött a kutyasétáltatás. Ámbátor mondhatnók imigyen: még nem ment ki a divatból, hisz valamennyi társadalmi rendszerben vannak kis- és nagykutyák.

Egyik munkaszüneti napon gyanútlanul mentem Rimaszombat főutcáján. Váratlanul elsuhant mellettem egy szőrös tömeg. Megtermett német juhászkutya volt. Aztán következett egy hosszú, végtelennek tűnő zsinórszerű valami. A póráz. A másik végébe egy középiskoláskorú, karcsú leányzó két kézzel kapaszkodott. Akarata ellenére futnia kellett, iramot tartva a négy lábával, mivelhogy nem bírta megfékezni. Arra loholtak, amerre az üldözőbe vett tarka macska iszkolt el. A riadt arcú lány kellemetlenül érezhette magát az utca délelőtti forgatagában, a széles nyilvánosság előtt. A járókelők, közöttük szülők kisgyermekkeikkel, pánikszerűen félrehúzódtak, utat nyitva a kutya-macska viszony természetyszerű kibontakozásának. Sokan megijedhettek, a kutyán nem volt szájkosár!

Nem akad különösebb kifogásom a kutyasétáltatók elen – addig, amíg túl nem lépik a társadalmi normákat: a jólneveltség, a másokhoz viszonyuló magatartás és a törvényesség határait. Tény: különböző korú és nemű emberek más-más időpontokban és helyeken eltérő termetű kutyákat sétáltatnak; az idősebbek kiskutyákat,

a fiatalok, javarészt tizennyolc éves kor alatt, nagykutyákat. Megfigyelhető: több állaton nincs szájkosár! És egy hatalmas, kifejlett eb anélkül az utcán nemigen kelt bizalmat, még ha vastag pórázon vezetik is!

Ugyan melyik szülő nem fogná a fejét, miután kutyájuk gyermekükkel való „csellengés” közben megharapna a járókelők közül valakit? Kérdezhetnék: kié a felelősség? Elsősorban a kutyasétáltatóé. És azoké a szülőké, kik felelőtlenül viseltetnek e hóbort iránt gyermekeikkel szemben. A rendőrökre hárul a feladat, hogy figyelmeztessék a kutyasétáltatót a szájkosár szükségességére. Az utcánjáró polgár biztonságának az érdeke ez! Mert ha az ember bármikor következmények nélkül előbb tudná megharapni a kutyát, mint az őt, ennek ürügyén nem ragadnék tollat...

„És veled, öreg, mi lesz?”

Rimaszombat, a vers- és prózamondók országos versenyének harmadik napja, a kultúrház nagyterme:

Gecse Jolán előadóművész „»Hát így élünk« avagy Az idő hallgatása” című műsorában szlovákiai magyar költők verseit tolmácsolta egy remekbe szabott szuggesztív produkció keretén belül, nagy sikerrel. A nézőtérén állt, nem a színpadon, az első sor és a pódium közötti keskeny területen, kontaktust teremtve a közönséggel. Huszonöt verset mondott el szünet

nélkül, valamennyi egységes egészet – egy blokkot – alkotott. A költők nevének ismertetését megtette a konferanszié.

Az első sorban, a szélen egy fehérhajú, simaképű, megtermett, nehézkes öregúr ült fakó trencskóban. Szerfölött „csüngött” a művésznő szavain. Amikor a művésznő olyan részhez ért, amely lehetőséget nyújtott arra, hogy a versben előforduló kérdést a nézők egyikéhez intézze, az öregúrhoz fordult, közben szavalta: „És veled, öreg, mi lesz?” Megdöbbenésre az öregúr, szerény személyére vonatkoztatva e művészi fogást, illedelmesen válaszolt rá: „Majd én is verseket fogok mondani, máshoz sajnos nem értek...”

A közönség „viselkedett”. Az öregúrnak időbe tellett, amíg rájött, előadáson tartózkodik, nem egyebütt. A művésznő néhány röpke másodpercre fordított hátat a közönségnek és tette a kezét a szája elé éppúgy, akárcsak némelyek. Ez volt az a viharos perc, mikor fennforgott a kacagás spontán kirobbanása...

Akik átélték a nem mindennapi, megismételhetetlen műsort, többszörös élménnyel távoztak.

Tollhegyen (4.)

Olykor megmagyarázhatatlan nosztalgiát érzek a régi városnegyedek iránt, legfőképp a sikátorszerű utcák idillikus hangulata vonz. Katonáskodásom ideje alatt Tábor és Písek történelmi óvárosában gyakorta sétáltam kimenőim alkalmával a kanyargós sikátorok

kövezetén, az ódon épületek és városfalak között ismerkedve az ismeretlennel. A környezet rejtelmes mivolta, egy-egy elhagyatottnak, félelmetesnek tűnő rész erőt és biztonságot sugárzott, és bennem megnyugvásként eluralkodott az emberi szellem iránti mélységes tisztelet.

Rimaszombat büszkélkedhet sikátorral. A legszűkebb és leghosszabb nincs meg, a városnegyednek azt a részét lebontották. De megvan a Fő térről nyíló, zenede melletti szűk utcácska, amely magán viseli a klasszikus sikátornak a jegyeit: fallal övezett mindkét oldalon, éjszaka kivilágítatlan és időnként megtalálható ott írásom tárgya...

A sikátor a belváros szívében található, sokan mégsem mennek végig rajta. Hosszú évek „bőséges” tapasztalatával megtudtam a prózai okát. Fényes nappal jöttem rá. Aki rendszeresen jár e sikátoron által, észreveheti, nincs az az időszak, főleg a nyári hónapokban, amikor ne díszlegne napokig a fal tövében az a kis bűdös halom, melyet a művelt ember is alkalomadtán szarnak nevez. Vagyok olyannyira tájékozott – vagy ha nem, figyelmeztessenek levélben –, hogy megkülönböztessem az elkövetőt! Nyugodtan leszögezhetem: Rimaszombat eme sikátorában némely embertársunk, ha a „szükség” tipikus esete forog fenn, ugyanúgy viselkedik, mint a leghűségesebb háziállat – a fal mellé helyezkedik, és elkutyul!

Ami a legriasztóbb: a sikátorból nyílik a Higiéniai Állomás [ma Közegészségügyi Hivatal] főbejárata! Igaz, ez esetben nincs semmi összefüggés.

Elszomorító, hogy az emberi szellem kibontakozása helyett Rimaszombatban „valami” itt-ott bűzlik. Önök is érzik?

„Vörös úriember”

Félreértés ne essék, egyetlen kommunistát, volt kommunistát avagy új kommunistát sem akarok tollhegyre tűzni: Winnetouról ejtek szót, ki tudvalevően vérbeli apacs indián, Karl May, XIX. századi német író teremtménye; és annyi köze adatott a kommunisták által irányított szocialista társadalmi rendszerhez, hogy a róla szóló filmek ebben a korszakban váltak népszerűvé.¹⁴

Karl May [nem Méj, ahogy a nyelvi „angolkórosok” helytelenül ejtik, hanem Mai] regényei az 1960-as években átdolgozásban jelentek meg magyar nyelven, olvashattuk néhányukat. A Winnetou-filmek mindegyikét sem vetítették hazánkban, holott tizenegy készült belőle. [Azóta a „mulasztást” a kereskedelmi televíziók pótolták.]

1992. május 1-én a Winnetou második részét tűzték műsorra a rimaszombati moziban. Tudtommal eddig ilyesmi nem fordult elő – mármint hogy nem az első résszel vagy Az Ezüst-tó kincsével kezdték volna el az egyes filmek bemutatását. Most azonban sorozatról szó

¹⁴ Winnetou filmbeli megtestesítője Pierre Brice francia színész volt.

sincs!

Felettebb gyanús nekem az időzítés. Választások előtt, május elsején, egyetlen vetítés alkalmával adni Rimaszombatban a Winnetou második részét, melynek címe: A vörös úriember – Červený gentleman? Ez a száraz tény furcsa dolgot sugall. Vagy tán ez „gesztus” a filmforgalmazók felől, figyelmeztetni óhajtanak arra, hogy Rimaszombatban – itt „Vadkeleten” – még mindig sok a nyeregben levő „vörös úriember”? Ki tudja, ha nem Önök!

Aki nem hiszi, járjon utána! Uff, én beszéltem!!

Tollhegyen (5.)

A nyolcvanas években gyakran átmentem Rimaszombat egyetlen aluljáróján az út egyik oldaláról a másikra: balról jobbra attól függően, honnan nézzük. Fölöttem dübörögtek az autók. Az aluljáró sohasem volt tiszta, a neonégőket rendszeresen megrongálták, ellopkodták, hiába fedték le drótkosárral, a vandalizmus nyomai azonnal megmutatkoztak. Esőzések alkalmával kisebb-nagyobb tócsák keletkeztek benne, a talajvíz is beszivárgott, végül már csak csónakkal lehetett volna közlekedni, de akkortájt nem akadt vállalkozó, aki csónakjával viteldíj és borralaló ellenében vállalta volna a révész szerepét. A dolog kudarcba fulladt; a gyalogosok inkább az úton át közlekedtek.

A későbbiekben az aluljárót az illetékesek mindkét oldalon vasráccsal zárták le az emberek előtt, minthogy

jószérével a patkányok használták ide-oda futkosásra és egyebekre. Azóta csönd honol körülötte, senkit nem érdekel, hogy a belefektetett milliók elúsztak.

Azok, akik megálmodták és kivitelezgették ezt az egyedi és tömegesen mellőzött létesítményt, módfelett büszkéek lehetnek az eredményre: a környéken nagymértékben elősegítették a patkányok elszaporodását!

Tollhegyen (6.)

Havi fizetésből élek, akárcsak Önök, mellékes jövedelmem nincs, vagy alig van – és csupán akkor, ha a szerkesztőség fizet az írásaimért.

Egyik délelőtt a hivatal előcsarnokában megszólított egy ifjú roma hölgy. Első látásra azt hittem, divatszalonból csöppent ide, merthogy nem az isztambuli bazárból érkezett, az biztos. Gálánsan legeltettem rajta a szememet, amíg lehetett. Bőrkabátját Rimaszombat legmenőbb butikja sem adta volna hétezer koronán alul, nem beszélve öltözetének többi darabjáról. Az ifjú dáma aziránt érdeklődött, merre található a „szociális” osztály. Ekkor nyúltam saját államhoz, nehogy leessen. Rögtön megsejtettem, mi célból jött. Megtudtam: segílyt kérvényezne! Nofene...

Mint adófizető állampolgár támogatom a rászorulókat, de az efféléket nem! Ha ő olyan „szereléssel” az államkasszából szociális támogatást

kaphat, akkor én az Európai Közösség¹⁵ sürgős anyagi segítségét igénylem! Punktum.

Nyílt levél Jozef Dluhoš úrhoz

[Nyílt levél Jozef Dluhoš úrhoz, a rimaszombati katolikus egyház espereséhez]

Tisztelt Uram!

Első nyílt leveletem – Rimaszombat számos polgárának érdekeit és kérését figyelembe véve – Önhöz írom. Képviselőként nem folyamodnék ehhez a módszerhez, ha lenne másféle megoldás is. Személyesen nem ismerjük egymást, nem tartozom az Ön felekezetéhez, de ez nem akadályoz meg, hogy tétlen maradjak. Az utóbbi időben megállítanak az emberek az utcán, lakásomon keresnek fel, és egyetlen, igen elgondolkodtató dologról számolnak be. Ezek az emberek valamennyien hívők, az Ön gyülekezetébe tartoznak. Istenfélő emberek, akiket Ön, Uram, a Biblia tanaival biztatja emberbaráti szeretetre, egymás iránti tiszteletre, megbékélésre, kölcsönös megértésre és az értékek megőrzésére.

Amint azt Ön is tudja, mert ezt mindenképp tudnia kell bárholnan származzék, Rimaszombatban évszázadok óta békésen, zavartalanul és egymással karöltve él a magyar, szlovák, cigány, cseh, német, bolgár és egyéb anyanyelvű honpolgár, kiknek java

¹⁵ Az Európa Unió elődje.

része, tartozzanak akármelyik valláshoz, hisz Istenben. Összekapcsol bennünket a múlt és a jelen, közös hazában élünk összefonódó vallással, kultúrával. Meggyőződésem, hogy egyetért ezzel.

Nos, Ön, Tisztelt Uram, polgártársaim elpanaszolták, Rimaszombat katolikus templomának belső részét érthetetlen oknál fogva, ismeretlen célból építészeti és esztétikailag megbontja oly módon, hogy nemtetszést vált ki felekezetén belül, tevékenységével eltávolodik a hívők egy részétől, akik talán még hisznek Önben. Nem tudom, mi célt szolgál Önnek, Isten szolgájának a templom belső arculatának direktív átalakítása, nem tudom azt sem felfogni, hogy nem érdekli híveinek az ezirányú véleménye és aggálya. Tisztelt Uram, a templom nem az Öné, nincs joga ahhoz, hogy a hívők lelki világában foltot ejtsen, eltiporja elődjének szellemi hagyatékait tönkretéve ősünk mestermunkáját.

Nekem, a tősgyökeres rimaszombatinak is az érdekem e város megmaradt műemlékeinek a megőrzése, karbantartása. Egyetérték a templom belső restaurálásával: maradjon meg az arculata azonképpen, ahogy ez kétszáz éven át napjainkig megmaradt! Ha mindenáron változtatást óhajt, tegye szebbé, gazdagabbá e templomot, de ne sértsen senkit, ne különböztesse meg híveit. Inkább adjon, mint elvegyen! Önnek nem csupán Isten akaratát kell szolgálnia, de egyben a hívők akaratát is tekintet nélkül arra, szlovákokról avagy magyarokról van-e szó. És nem kiszolgáltatottakká változtatni a gyülekezetét egy hamis

cél eléréséért a kétes politikai vonulatok kénye-kedve szerint.

Válaszát a nyílt levelemre címezze a hívőkhöz, őket világosítsa fel a templomban történő belső munkálatok hasznosságáról és törvényességéről. Kérem Önt, ne engem győzzön meg, hanem gyülekezetének egy részét, azokat, akiket, ha ezt nem teszi meg, hamarosan elveszthet. Ezzel a lépéssel eleget tettem polgártársaim akaratának. Tegyen Ön is esperesi minőségében ekként! Verba movent, exempla trahunt!¹⁶ Remélem, Uram, ezek után jó irányba tereli a dolgokat. Nem kívánom befolyásolni, ez távol áll tőlem – leveletem értelmezze a közérdek iránti szolgálat megnyilvánulásának.

Jegyzet – amelynek témája a nyílt levelezés

Nincs szándékomban semmilyen ügyet oly mértékben felduzzasztani – különösen nem egy lapban az olvasók rovására –, hogy a kimenetele negatív következményekhez vezessen. Nem fűt a grafománia. Számomra az is világos, hogy valamennyien másként vélekedünk egy dologról. Nem kétséges: néha szükséges a vélemények ütköztetése, miáltal elkerülhetetlen a motiválás vagy a meggyőzés. Nem korrekt módszer az, ha kész tények elé állítanak embereket, akik se a múltban, se a jelenben nem

¹⁶ A szó megindít, a példa vonz. (latin)

merték, nem merik megmondani nyilvánosan a véleményüket félve az esetleges megtorlástól. A demokrácia kezdeti szakaszában – napjainkban – döbbsenek és döbbsennek rá az emberek a szólásszabadság és a szabad véleménynyilvánítás fontosságára, melyek elvülhetetlen jogai mindenkinek. És – hála a józan észnek! – élnek is vele. Persze ez egyeseknek nem tetszik...

Egy adott helyzetet sokan kihasználnak mások kárára. Ilyen körülmények közepette számunkra, Szlovákiában élő magyar nemzetiségű állampolgárok számára megannyi nem elfogadható folyamatokat visznek végbe, melyek jószerivel megindokolatlanok. Hiába biztosítják jogainkat a parlamentben, ha a hétköznapi életben – Rimaszombatban is – megtalálják és kiaknázzák a megfelelő alkalmat arra, hogy leépítsenek, megszüntessenek alapvető jogokat, amelyek papíron ugyan léteznek, csak azt furcsamód eltérően értelmezik vagy figyelembe sem veszik.

A jogainkért emeltem többek közt szót a hozzám bizalommal forduló polgárok érdekében a nyílt levelemben. Tudniillik ez is a képviselő kötelessége – mármint a jog- és az érdekvédelem.

Lenin megérkezett

Lenin megérkezett Rimaszombatba. Jelenleg „elfekvő állapotban” megtalálható a városi hivatalban, elzárva a külvilágtól. Egy hatvan centiméteres gipszmaletteről van

szó – egy tervezett művészi alkotás kicsinyített mintapéldányáról.

Évekkel ezelőtt, 1988-ban a városi nemzeti bizottság illetékesei megrendeltek egy monumentális Lenin-szobrot az akkori Lenin tér „eszmei ékesítésének” céljából. Időközben azonban lejátszódott egy és más, rendszerváltás következett be, a leninizmus mint állami ideológia hazánkban megszűnt és a Lenin teret átnevezték Daxner térré.

Szerfölött csodálkozom azon, hogy a Lenin tér átkeresztelése és a helyhatósági választások óta a polgármesternek, vagy másnak, aki tudott erről, nem jutott eszébe felmondani a megrendelését, illetőleg felbontani a szerződést vagy megvitatásra előterjeszteni a „problémát” az önkormányzati szervek ülésén. Milliós nagyságrendű pénzüsszegről a polgármester egyedül nem dönthet, kell a képviselők jóváhagyása. A képviselők tudtommal nem bábfigurák, törvény szabta jogköreik vannak!

Ha a város kifizette vagy kifizeti a szállító fél által követelt összeget – amelyet praktikus dolgokra lehetne fordítani –, a melléfogásért illene valakinek önkritikát gyakorolnia le- vagy felmondás formájában. Rimaszombatnak az elmúlt évtizedekben nem volt Lenin-szobra! És most, miután számos városban eltávolították a bukott rendszer bálványait, mint derült égből a villámcsapás, a szovjet megszálló hadsereg kivonulását követően, a polgári demokrácia második évében, 1992-ben Lenin itt van a „nyakunkon”. Ez szánalmas állapot, sőt groteszk helyzet. Ékesszólóan:

kész röhej...

[2002 februárjában a Gömöri Hírlap tájékoztatta olvasóit, hogy a Lenin-szobor ügye korántsem lezárt; az alkotó, Tibor Bártfay az 1990-es évek elején perre vitte a szobor ügyét, a pert 2001-ben megnyerte. Rimaszombat Városának háromszázkilencvenöt ezer koronát kell(ett) kifizetni a soha nem látott szoborért.]

1993

Bárányok hallgatása, farkasok üvöltése

A változások korát éljük. Aki figyelemmel kíséri napjaink politikai történéseit, azzal könnyen előfordulhat, hogy már semmit se ért; beleun, hogy továbbra is időt szakítson a zavaros politikai események megértésére. Ez rendjén van; az ember életében ne a politika foglalja el a legfontosabb helyet.

Az imperatív hatalom céltudatosan kiszorította soraiból a haladó szellemű, egyénileg gondolkodó értelmiségieket, akik ellene voltak Szlovákia baloldali úton végrehajtandó demokratizálódásának. Lehetetlenné tették a jobboldal kialakulását, ami hosszabb távon azt eredményezheti, hogy az Európai Közösség, melynek országaiban túlsúlyban jobboldali: kereszténydemokrata, konzervatív vagy liberális pártok vannak hatalmon, Szlovákiát „fejlődő” államnak tekinti majd.

Hiába zajlott le egy „gyöngéd” forradalom Csehszlovákiában, amely kizárólag a bolsevik típusú, szellemileg kiöregedett kádereket buktatta meg: a demagógok egy részét a csúcson, a demokrácia alapköveit a kommunisták, a kádertartalékok rakták le – imitálva a demokrata magatartást – könyvecskéjük leadása és az újonnan megalakult mozgalmakba való

beférkezésük után. És ezt, ha a nyilvánosság tudta is, figyelmen kívül hagyták. Elmondható: a jobboldalt maga a baloldal teremtetten meg. Ezzel kezdetét vette a szemfényvesztések időszaka: 1989 novemberétől 1993. január 1-ig. A hatalom átmentette önmagát generációváltással és az új politikai struktúra kihasználásával – „demokratikussá” formálva a baloldali politikát. Ez a tény kétségtől haladást jelent, az ember részben visszanyerte polgárjogait, de a sokak által áhított valódi rendszerváltás nem következett be.

Nézzük, mi történt a járásunkban! A forradalmi hangulat rövid ideig tartott, a demokrácia alapjainak megteremtése abban merült ki, hogy szinte mindenki – tisztelet a kivételnek –, aki szerepelhetett a politikai életben, egyéni érdekeit, céljait helyezte előtérbe, azokat alapozta meg. A legfontosabb dolgok nem kerültek nyilvánosan felszínre, holott a létező problémákról az emberek az utcán beszéltek, csak ott nem említették, ahol orvosolni lehetett volna valamelyiket. A valódi problémákat ködösítették mesterségesen létrehozott álproblémákkal lefedve. Álprobléma a nemzeti jelleg előtérbe helyezése a gazdasági problémákkal szemben.

Ha a társadalom – az állampolgár – nem érett a tényleges politikai változásokra (három év alatt ez derült ki, bizonyították az 1992-es parlamenti választások Szlovákiában), vezérre, jelképekre, parancsuralomra van szükség. És egy ilyen társadalmat illetve államot az Európai Közösség nehezen fogad be!

Merem remélni, nem így lesz: eljön az ébredés

korszaka is!

Senki sem fut örökké

Az elmúlt esztendőben [1992-ben] napvilágot látott egy nem hivatalos lista, mégpedig az ŠtB-és¹⁷ ügynökök névsora. A Rudé Krávo [nem Právo] nevű, Csehszországban megjelenő sajtóorgánium hasábjain tették közzé. Aki ezt a névsort megszerezte (meg lehetett vásárolni), és alaposan áttanulmányozta – egyeztette a neveket és a születési dátumot –, megdöbbenéssel tudomásul vehette: nem egy rimaszombati polgár neve szerepel rajta. Akad közöttük élő és halott, öreg és fiatal, szlovák és magyar, férfiszabó, vállalati igazgató, pedagógus, költő, festő, katolikus pap, kikről az ember rémálmában sem tétélezte volna fel, hogy besúgók.

Nem áll szándékomban senkit sem megbélyegezni nevek említésével. A „listások” a megszegyenülés bélyegét akkor öltötték magukra, amikor a bolsevik hatalom bérencei együttműködésre bírták őket, és igent mondtak rá. Egyetlen tény biztos: néhányan közülük aligha mutatkoznak majd felemelt fejvel az utcán...

A lista azonban nem teljes. Mintegy húszezer név hiányzik, azoknak az aktív ügynököknek a neve, kik ma

¹⁷ ŠtB (olvasd: estébé) – Štátna bezpečnosť, azaz Államrendőrség. Csehszlovákia titkosrendőrségének a neve.

közöttünk járnak. De mivel az élet olyan, amilyen, és a sors kiszámíthatatlan, akár a politika, csupán hinni lehet abban, hogy senki sem fut örökké...

Tollhegyen (7.)

Aki Önök közül bejárja Rimaszombat belvárosának utcáit, azt tapasztalhatja, hogy az üzletek és intézmények előtti járdát nem takarítják, és azt is, hogy jóformán minden utcában található kocsmá. Tulajdonosaik másképp nevezik, de ez nem változtat a lényegen: azonos célt szolgálnak – butítják az embereket, leginkább azokat, akik hülyére isszák magukat.

Emlékezhetnek a privatizálás kezdeti időszakára: a közterületeket butikosok áradata lepte el. Árultak török, kínai és nem tudom milyen kétes eredetű holmikat, ám rövidebb-hosszabb időn belül néhányan belebuktak saját kapzsiságukba. Egyetlen dolgot tévesztettek szem elől: hogy a vásárlók többsége – nemcsak az igényes réteg – minőségi árut akar venni a pénzén, nem selejtet megemelt áron. Minthogy lassan-lassan lejár a kis butikok korszaka, beköszöntött a kocsmák évadja. Egy ilyen jellegű létesítmény anyagilag nemigen megy tönkre; itt a mennyiség a mérvadó, nem a minőség. Felteszem a kérdést: hová jutunk az irtó nagy kocsmajelleggel? Megadom a feleletet: kocsmaszintre.

Önök mit szólnak hozzá?

Éljen a király!

Rejtő Jenő (P. Howard) regényeit azonmód elolvastam, minekutána sikerült hozzájutnom az épp megjelenthez. Egyik paródiájában írta le a történetet, amelyik a minap jutott eszembe. A történet nagyjából a következő: Egy állástalan hajófűtő véletlenül elvetődik egy szigetre, és minden átmenet nélkül kijelenti a köré tömörülő félmeztelen bennszülöttek előtt, hogy ő a királyuk, fogadják a legnagyobb szívélyességgel, halmozzák el különféle lepényekkel, mert éhes, és erős italokkal, mert szomjas. Mivel süket fülekre és kigúvadt szemekre talál, egy árbocrúddal végigveri a megdöbbent őslakókat, kik végül illetudóan királyukká fogadják a jövevényt, elhalmozzák különféle lepényekkel és erős italokkal... Ennyit bevezetőül.

Meg kell mondanom Önöknek, bámulatra méltó – a fejét uralkodásra adó – közismert vállalkozó polgártársunk eddigi közéleti tevékenysége. Egyetlen rimaszombatival sem foglalkozott az utóbbi időben annyit az országos sajtó, mint személyével. Az a tény, hogy a huszadik század utolsó évtizedében egy posztkommunista közép-kelet-európai kis ország legelmaradottabb régiójában városrészt vesz bérbe, pártot alapít, jótékonsági célzatú rendezvényeket támogat, miközben hosszú limuzinján furikázik, magánrepülőgépén röpköd, majd királlyá koronáztatja önmagát, nem hétköznapi emberre utal. Hozzá képest

Benyovszky Móric, akit Madagaszkár lakosai hálából királyukká választották, szimpla kalandornak tűnik...

Feltételezem, a romakirály Rimaszombatot nemesíti fel trónolási székhelyéül. Higgyék el, megérdemli a város. Ehhez a régióhoz kötődik annak ellenére, hogy errefelé kedvelik a legkevésbé. Ő a kiválasztott, aki elvezeti a romákat a Kánaánba! A Feketevárost¹⁸ már „felvirágoztatta”. Kell-e ennél méltóbb nekifutás...?

Toleráns természetemből fakadón kijelentem: Éljen a király! Vivát Benyovszky!

Dráma több felvonásban

1993. február 2. Délelőtt 10 óra 30 perc. Rimaszombat, belváros. Bámészkodó emberek sokasága, nők, férfiak, gyerekek. Nem mindennapi látvány fogad, a forgalom leáll, ritka az ilyen tumultus az utcákon. Megállok én is, közelebb megyek, nézelődöm. A banképület előtti járdán három megtermett biztonsági őr pózol az akciófilmekből váltig ismert beállásban, arcuk feszült, egyikük fülében kis fülhallgató, ezen keresztül kaphat parancsot az adó-vevő készülék segítségével, mindegyikük kezében automata géppisztoly, csövük az ég felé mered. Az úton keresztben rendőrajmú áll megbénítva az autóforgalmat. A szemben levő bérház nyitott vagy csukott ablakaiból az otthonukban

¹⁸ A romák által lakott, Rimaszombat peremén épült lakótelep közszájon forgó megnevezése.

tartózkodó nyugdíjasok tekintetükkel követik az eseményeket. A lakótömb előtti területen emberek csoportja, valamennyien ugyanoda néznek: a bank udvarán kék színű Avia furgon parkol. Figyelem, miről beszélnek a bámészkodók, hátha megtudhatom, mi történik.

– Istenem – sóhajt fel mellettem egy fejkendős asszonyka –, bankrablás...

– Dehogy – mondja egy férfi mögöttem –, valakit le akarnak tartóztatni.

– Szeretnék átmenni – hallom a közelemből. – Mit gondolnak, átengednek?

– Van életbiztosítása? – kérdezi egy hang. – Ha van, mehet!

Két újonnan érkező hozzám fordul: – Mondja, mi zajlik itt?

– Ufók szálltak le – mondom vicces kedvemben komoly ábrázattal –, a rendőrség fogadja őket.

– Ne mondja! Ez igaz?

– Istenem – sóhajt fel mellettem a fejkendős asszonyka –, az ufók kirabolják a bankot...

– Mi a nyavalya az a „pufó”? – néz rám egy férfi. – Hát nem tévések forgatnak a Farkas-ügyben?

– Itt van a Panoráma – mondja halkan egy korosabb úr a mellette ácsorgónak. – Pénteken biztosan sugározzák az adást! Színes a tévéje?

Ekkor fura dolog történik. Egy hét-nyolc éves fiúcska mérgesen felnéz az anyjára: – Anyu, ezek a bácsik és nénik megbolondultak? Nem tudják, hogy azért van ez

a nagy cirkusz, mert felülbélyegzett pénzt¹⁹ hoztak a bankba?!

Tollhegyen (8.)

Aki Önök közül rendszeresen eljár Rimaszombat piacára, észrevehette, hogy az év elejétől túlsúlyban oroszul beszélő emberek kínálják kétes értékű holmijaikat. Tele van velük a piac, a polgárok körülöttük csoportosulnak olcsó használati cikkeket keresve.

Kissé bosszant a jelenség; nem volt elég, hogy huszonkét évig a nyakunkon ült a szovjet megszálló hadsereg, most meg orosz vagy ukrán feketézők élősködnek a városon?! Nem szólnék egy árva szót sem és nem írnék egyetlen mondatot sem ez ügyben, ha történetesen minőségi árut kínálnának eladásra. De nem azt árulnak. Használt és elavult holmit dobnak piacra – ellentétben a vietnamiakkal, kik vadonatúj selejtet is eladnak, ám nekik van érvényes vállalkozói engedélyük. És ami a legmegmagyarázhatatlanabb: kevés vásárló alkuszik vásárlás közben.

Alkudni a piacon pediglen érdemes. Az oroszul beszélők azonnal engednek az árból, ha a vevő sokallja a kért összeget. Nekik a korona kell mindenáron!

És hogy mi végett választják Rimaszombat piacát előszeretettel a rafinált árusok? Nos, nem azért, mert

¹⁹ A pénzváltás okán megjelölték a szlovákiai forgalomban levő csehszlovák koronát.

Kurincon szállást kaphatnak (egy kétes hírű vállalkozónál), hanem mert a helybéli polgárok ritkán alkudnak, miáltal becsaphatók: szó nélkül, mint az üzletekben, kifizetik a kért összeget. Mellesleg hatástalan az ellenőrök laza tevékenysége. Egyedül a romák alkudnak, érvelnek, élvezet nézni, hallgatni őket. Nekik erre is van idejük és eszük.

Azt a végkövetkeztetést vonom le a jelenségből, hogy a piacra járó polgárok nagy része nem ismeri az alkut, vagy ha igen, valamilyen okból kifolyólag nem mernek alkudni.

Tény: nálunk negyven évig nem létezett piaczgazdaság se kicsiben, se nagyban, felülről diktáltak. A módszer manapság abban tükröződik vissza az embereknel, hogy legtöbbjük megmerevedett. Aki eladni akar, elsődlegesen nyereségre vágyik, magasabb összegért kínál, mint amilyen az áru beszerzési értéke. És a piaci ár sohase azonos. Az árus bekalkulálja a lehetőséget, hogy a vevő alkuba bocsátkozik. És ha nem, az egyik fél nyer, a másik veszít. Kettőn áll a vásár!

Gondolkodjanak el Önök is a „piaci” jelenségen! És igazukban ne legyenek megalkuvók: de alkudjanak a piacon!

Tollhegyen (9.)

Az elmúlt évben [1992-ben] a szokottnál gyakrabban utaztam autóbuszon Rimaszombatból Tornaljára, és onnan vissza. Figyelve útitársaimra, felettébb bosszantó

jelenségre bukkantam, amely megdöbbsentett. Az egymással magyarul beszélő (magyar) emberek, amikor jegyet váltottak, szlovák nyelven szólva Šafárikovót mondtak a hivatalosan elfogadott Tornaľa helyett. Ezt tapasztaltam Tornalján is azoknál a magyaroknál, kik szlovákul társalogtak ismerősükkel.

Igyekeztem magyarázatot találni a jelenségre. Rájöttem, az ember egyik legfőbb jellemzője a saját szokása, és ha kis adag nemtörődömség vagy butaság párosul hozzá, olyanféle helyzet alakul ki, mint amilyenell szembesültem. Tornaljai illetőségű polgárként ügyelnék arra, nehogy Šafárikovót ejtsek ki a számon, hisz Šafárikovo immár nem létezik: ezt a városnevet megszüntették. Találkoztam szlovák anyanyelvűekkel, kik tudatosan Tornaľának ejtik a város nevét, áttételesen tiszteletben tartva a tornaljaiak példaértékű cselekedetét, mármint azt, hogy volt bátorságuk az elsők között városuk eredeti nevét törvényesen visszaállítatni. De mit tesz egynémely tornaljai (magyar) ember...? Felrúgja mindezt!

Higgyék el, nekem sem mindegy, miként hallom szerte az országban a városnak a nevét emlegetni. Bízom abban, hogy a tornaljaiak többsége érzi, miért fontos manapság Tornaľát mondani Šafárikovo helyett az állam nyelven. A Tornaľa elnevezés kötelező mindenki számára. Bez výnimky!²⁰

²⁰ Kivétel nélkül!

Kórkép

Ismerősöm meséli:

– A rendszerváltás után vállalkozni kezdtem, először kicsiben gründoltam, aztán amikor befektethettem, helyiséget béreltem, irodát rendeztem be a cégemnek. Minthogy állandóan úton vagyok, elhatároztam, felveszek egy tapasztalt női munkaerőt. Először hirdetést akartam feladni a helyi lapokban, de meggondoltam a dolgot: ismerőseim útján keresek valakit, semmint ismeretlent alkalmazzak. Véletlenül összefutottam egykori kolléganőmmel, kit elengedtek a munkahelyéről, és felajánlottam neki cégemnél az állást, hamarjában kellett egy mindenes titkárnő. Tudtam, legalább tizenöt éves irodavezetői gyakorlattal rendelkezik. Rögvest elfogadta, nem kérdezősködött a fizetés felől.

Már az első héten elkezdődtek a bajok vele. Kifogásolta az elektromos írógépet, túlságosan modernnek tűnt a számára. Megkért, ha őt alkalmaztam, szerezzek neki egy 1947-ben gyártott Zeta típusút, olyat, amelyet előző munkahelyén használt, ahhoz szokott hozzá, otthonában is olyanon gépel. Három napomba tellett, amíg felkutattam, kénytelen voltam lemondani egyik külföldi utamat is. A Zetát egy vidéki szövetkezettől vásároltam meg, és meg kellett javíttatnom, hogy működőképesse váljék. Ezután derült ki: a titkárnőm a telefaxot sem tudja kezelni, ilyen szerkezettel még nem találkozott. Fél napot szántam arra, hogy megtanítsam a kezelésére. Hetek

múltával lettem figyelmes rá, hogy a kópiákat indigóval készíti, a legtöbbjük olvashatatlan. A fénymásolót belépése óta be sem kapcsolta, nem tudta, mire jó az a masina. Miután bemutattam neki a működését, csodálattal körüljárta, de nem mert hozzányúlni.

Ekkor kezdtem ideges lenni. Aznap délután a Fordommal felhajtottam a járdára, a városi rendőr, ki ott ácsorgott, hogy elkerülje az ütközést, beugrott a zöldséges üzlet kirakatába, és tönkretette a reklám céljából kipakolt árumennyiséget. A károkat és az uniformis kitisztítását nekem kellett megfizetnem... Az íróasztalom székét azután törtem össze, amikor megláttam a telefonszámlát. Titkárnőm akkorra már pityergett, és amikor emelt hangon a tudtára adtam, hogy az összeg felét levonom a béréből, bögni kezdett. Délutánra elrágta zsebkendőjének mind a négy sarkát. Szipogva bevallotta, hogy ő ugyanúgy dolgozik, mint azelőtt az előző munkahelyén. A tizenöt év alatt nem figyelmeztették semmire, annyit telefonálhatott Magyarországra, amennyit akart...

Fél év elteltével szentimentális titkárnőm segedelmével fizetéseképtelenné váltam. El kellett adnom az elektromos írógépet, a telefaxot és a fénymásolót, hogy fizetni tudjam egyetlen alkalmazottamat. Drágálátos titkárnőm észrevette anyagi helyzetem romlását, emiatt sértődötten felmondott. Szó nélkül elbocsátottam, megelégteltem lehetetlen viselkedését. Megint magam végeztem mindent, éjt nappallá téve, miközben fogytam pár kilót. Sikerült talpra állnom, újfent egyenesbe jöttem.

Megfogadtam, ezek után a változatosság kedvéért fiatal női munkaerőt alkalmazok, olyan valakit, aki frissen fejezte be tanulmányait, aki bizonyítani szeretne, kit a múltban nem butítottak el. Hirdetést adtam fel, és az első megfelelő jelentkezőt felvettem.

A lány kifejezetten csinos volt, elbűvölt engem az első munkanapon. Előre örültem, milyen reprezentatív munkaerő válik majd belőle. Másnap, számomra érthetetlen okból, nem jelent meg az irodában. Faképnél hagyott. Harmadnap tudtam meg tőle az okát. Pontosan emlékszem rá, mit mondott: „Mindig is azt hittem, egy valamirevaló vállalkozó, aki ad magára, a legmodernebb irodatechnikával dolgozik. Őszintén örültem volna egy elektromos írógépnek, egy telefaxnak és egy fénymásolónak... nem is szólva a számítógépről. De mivel csupán egy özönvíz előtti Zetája van, Tropa úr, nem óhajtok a cégénél dolgozni. Foglalkoztasson egy iskolázatlan régi struktúrát, kinek efféle technika bőven megfelel!”

Nem maradt egyéb választásom, alkalmaztam az anyósomat. Ő még Zetát nemigen látott, ellenben fejlett a kézírása! Hát ide jutottam.

– És most? – kérdeztem.

Ismerősöm feje búbját vakargatva kijelentette: – A feleségem esténként kijavítja azt, amit az anyja munkaidőben elront...

Elszemtelenedett szemetesek

A hatvanas években Tamásfalvában, Rimaszombat városnegyedében mindenki ismerte Szedrát, a pipázó cigányasszonyt, ki ünnepek előtt és ünnepek után, bekopogtatva a kapukon, élelmiszert koldult megejtő alázattal. Azok, akik nem zavarták el, adtak neki.

Az utóbbi években nemkívánatos hagyománnyá vált, hogy a karácsonyi és az újévi ünnepek táján, főként Tamásfalva területén a szemetesek – Szedra távoli leszármazottjai, a Rimaszombati Közterület-fenntartó Vállalat alkalmazottjai – bezörgetnek vagy a kerítést átugorva behatolnak az idős kisnyugdíjasok portáira, és bort vagy pálinkát követelnek ki maguknak. Követelnek, nem lejmolnak! Nem érdekelne a dolog, ha az ügybuzgó romaifjoncok karácsonykor Téalapónak öltözve csüngnének a szemetesautó hátulján, és kötelességük tudatában vinnék el a szemetet, amiként máskor. Lehetségesnek tartom, hogy kierőszakolás nélkül is kapnának üveget azoktól a nyugdíjasoktól, akiknek még telik rá, akiket rokonszenvnyilvánításuk tüzelnék föl erre.

Mivel sok polgárt érint az eset, közügyről van szó. A nyilvánosság igénybevételével javaslom az illetékeseknek, hívják fel szemeteseik figyelmét arra, hogy a magánlaksértés törvénybeütköző és büntetendő cselekedet, hogy munkájuk végeztével ne zaklassák a lakosokat, dolgozzanak mindannyian fegyelmezetten.

Őszintén bízom abban, ilyesmi már nem fordul elő. Leszögezem: Szedra vére nem vált vízzé, csupán a körülmények változtak meg. Egyes és kétes emberkéek meglehetősen elszemtelenedtek. És a koldulás modern

formát öltött.

Tollhegyen (10.)

Az elmúlt hónapokban Rimaszombat számos gyorsétkezdéjében (büféjében) megfordultam. Fogyasztottam is valamit egyikükben-másikukban, megízelve az ottani specialitásokat, ha éppen volt nekik olyasmi. Nem óhajtom részletezni a különféle, túlnyomó részükben erősen fűszerezett ételek minőségét és feltáralásának módját; egyfelől azért nem, mert hiányában vagyok az idevonatkozó gasztronómiai ismereteknek, és nem beszéltem egyetlen egy szakáccsal sem arról, miként és főleg miből készíti el az ételt; másfelől nem az a célom, hogy az ételleket minősítsem – inkább közreadom e téren szerzett tapasztalataimat.

Nem szándékozom az érintetteket nyilvánosan megszólítani, ez távol áll tőlem, indítóok sem furkál bennem, mindazáltal előjáróban nyíltan kijelentem: ezentúl olyan helyre nem lépek be, ahol a kiszolgáló személyzet tagjai, pontosabban az ételt felszolgálók utcai ruhában szorgoskodnak. Kifogásaim vannak ellenük. Az utcai ruha viselete munkaidőben a fel- és kiszolgáló személyzetnél a forgalmas helyeken egyértelműen illetlenség az oda betérő vendéggel szemben. Ezt ildomos tudniuk a vendéglátóiparban vállalkozóknak. El kell ismerniük, ilyesmit a szocialista társadalmi rendszerben sem követhettek el a

vendéglátóhelyeken!

Az a személy, legyen az alkalmazott vagy tulajdonos, aki felszolgál, viseljen munkájához illő öltözetet. A pincér első látásra nézzen ki pincérnek, a mosogatólány mosogatólánynak. Étkezdékben, kifőzdékben (is) kötelező megkövetelni a higiéniai előírásokat, külső megjelenésükben az alkalmazottak tiszteljék meg a hozzájuk betérő vendégeket. Belőlük élnek, ha nem foglalkoznak mással is. Vagy az emberi kapcsolatokban az illem már nem a legeslegelső szempont?!

Aki utcai ruhában áll a pult mögé, esetünkben a gyorsétkezdékben, annak a látszat alapján nem az a legfontosabb célja, hogy minőségi szolgáltatást nyújtson. Mert mit gondoljon meglepetésében az ücsörgő fizetővendég akkor, amikor valahonnan az asztalához érkezik egy utcai ruhás ismeretlen, és szóltanul elszedi előle a tányért avagy a kávéscsészét...? Ha egy surcot kötne a derekára, amelyet könnyedén és olcsón elkészíthet akár liszteszsákból is, mindjárt másként alakulna a helyzet...

... jó étvágyat!

Utcán elfolyt víz és egyebek

1993. augusztus 21-én Rimaszombatban feltört a víz a Hviezdoslav utcán. Csőrepedés történt a családi házunk közelében, nem csoda. A közterületen levő vízvezetékéből a felszínre törő víz, elárasztva a zöldterületet, elcsobogott az utcán és a járdán.

Egymástól függetlenül többen is megtettük (volna) bejelentésünket. Se szombaton, se vasárnap telefonon nem sikerült elérni az illetékeseket, holott a helyi vízművek tart hétvégén is ügyeletet.

Az esetnek tanulságai vannak. Egy: köztudott, hogy a hosszantartó szárazság miatt kevés az ivóvíz, és ennek ellenére másfél napig hagyták elfolyni az utcán. Az illetékesek szombat este óta tudtak a meghibásodásról személyes „információátvitel” által. Kettő: sokan nincsenek tisztában azzal, mit kellene tenni bizonyos körülmények közepette, ennél fogva mindenre hajlamosak, leginkább a megalapozatlan pletykálkodásra, zaklatásra, csak arra nem, ami éppenséggel szükségeltetik. Ráadásul valaki rosszindulatból ránk küldte a rendőrséget, bűncselekményt szimatolva: a csőrepedés olyan időszakban keletkezett, amikor korlátozták a vízfogyasztást. Három: ha az eset vízbőséges időszakban és munkanapon történik, nem szárazságban, senkinek sem szúr szemet egy átlagos csőrepedés, aminthogy párszor bebizonyosodott a környéken.

Ha van elegendő víz, az ember aligha takarékoskodik vele, inkább pazarolja.

Ennyit az utcán elfolyt vízről, a felelőtlenségről, a rossz-szándékról. [És arról az emberkéről, aki mindenbe beleüti az orrát.]

Vizes lepedő

Középiskolai éveim alatt kétféle kategóriába tartozó tanárok tanítottak. Az egyikbe tartoztak azok, akik az előírt tananyagot a tankönyv szövege szerint adták elő, nem nyújtottak se többet, se kevesebbet, mint amennyit a tanterv előírt a számukra, és a diákoktól megkövetelték a tankönyvben levő tananyag bemagolását. Ha a diák ennek eleget tett, egyest kapott. A másik kategóriába tartoztak azok a tanárok, akik az előírt tananyagot kiindulási alapnak tekintették, és ha a diák ezt mondta el, megelőlegezhette magának a bukást. Az ilyen tanárok ott kezdték a témakört tanítani, ahol az előírt tananyag véget ért, ahol az előző kategóriába tartozó kollégáik tudása kimerült. Kiegészítették a témakört ismereteikkel tudásuk kelléktárából. Ha a diák önszántából hozzátanult valamit, és azt az órán feleléskor elmondta, méltán kiérdemelte a jó tanuló címet.

Nem szerettem azt a tanárt, aki – a humán tantárgyak terén – mereven ragaszkodott a tananyaghoz. Mivel rendre a tankönyv anyagát kérte számon, arra lehetett következtetni, ő sem tudhat többet, mint amennyi a tankönyvben le van írva, vagy ha tudott, nem mondta el, féltvén a pozícióját. Ez bizonyosodott be, amikor nem értékelte megfelelően azoknak a diákoknak a feleléseit, kik olyan dolgokról is beszéltek, amelyek nem voltak a tankönyvben, és utasított, ne térjenek el az előírt tananyagtól. Egyszóval elvhű bolsevik módjára korlátozta a szellem és a gondolat szabadságát, amiért talántán (megérdemelten!) „kiváló pedagógussá” vált...

Hiszek abban, hogy Rimaszombatban vannak és lesznek valódi pedagógus egyéniségek, akik nem a politikai irányvonalak váltakozásával „helyezkednek”, hanem kiszélesítik a diákok látókörét a polgári társadalom elvárásainak megfelelően, függetlenül a politikától mind általános iskolai, mind középiskolai szinten. Ehhez egyetlen dolog kell: a folyamatos és igényes önművelődés, a tudást naponkénti gyarapítása. Aki ezt nem teszi meg, az az én szememben nem pedagógus, legyen a neve előtt vagy után bármiféle titulus.

A pedagógus tudásával, emberi méltóságával álljon ki, ne politikai vagy [mások rovására hangoztatott] nemzeti hovatartozásával. Ilyesmit a legutolsó kocsmatöltelék is bármikor megtehet, nemde bár? Ha a pedagógus bizonyítja műveltségének magas szintjét, minősíti hovatartozását. Minden kornak megvannak a politikai hullámokat meglovagoló konformista és egotista pedagógusai. A „hullámlvasok” azért kényszerülnek ilyes elhatározásra, mert nem elég a tudásuk ahhoz, hogy szellemileg kiemelkedjenek. Felfelé ívelő pályafutásuk esetenként rövidebb-hosszabb időtartamú, hisz eleve bukásra ítéltettek.

A vérbeli pedagógus nem politizál, ő mindenkor tanít. A szocialista társadalmi rendszer kommunista szellemisége, nevezhetjük hatalomváagnak, napjainkban jelen van az iskolákban is, és ez okozza az egyik legnagyobb gondot a pedagógusok körében – a szűklátókörűség és a megnemértés mellett. A mai társadalmi berendezkedés nem olyan, hogy

kellőképpen becsülje a pedagógust. A kaotikus viszonyok, amelyek az utóbbi időben eluralkodtak, kedveznek a hitvány emberek érvényesülésének. Amíg a pedagógusok tudásuk és képességeik alapján nem lesznek megfelelően javadalmazva és elismerve, addig mindig helyezkedni fognak a politikai vonalon konnexiójuk igénybevételével. Így kényelmesebb. De a diákokra és a jövőre nézve legtöbbször káros kimenetelű.

Bizonyíték erre a Rimaszombatban [az államigazgatásban] zajló indirekt politikai hatalmi harc az iskolák ügyében. Ha „kommunista” vonalon egyesek nem diktálhatnak (mert érettebb megfontolás híján párbeszédre nem igazán képesek), megteszik nemzeti színezetben. E két irányzat között nincs jelentős különbség – mindkettő kollektivista: kizárólagosságon és téves felfogáson alapszik. És elszigetelődést vagy parancsuralmat von maga után. Hatalmi túltengés már volt mifelénk. Magát a rendszert ugyan 1989-ben megszüntették, de az elemeit nem sikerült eltávolítani; virulnak ma is más formában. Például mint nacionalizmus...

A nemzeti húrok pengetése hamis dallamot eredményez egy nem homogén összetételű régióban, ahol a történelmi döntésekből eredően különböző nemzetiségű lakosság él. És az akció rendszerint reakciót szül! Ha a demokrácia játékszabályait valakik mellékvágányra terelik, legalább tartassék tiszteletben a másik fél jogos kérése!

Józan észre és intelligenciára volna szükség. Nem

bizantinizmusra. Iskolaügyben is.

Nyílt levél Kovács Lászlóhoz

[Nyílt levél Kovács Lászlóhoz, a Rimaszombati Városi Hivatal vezetőjéhez]

Tisztelt Hivatalvezető Úr!

Nehéz szívvel fogtam hozzá e levél megírásához, amelyet kénytelen vagyok általam nagyra becsült személyedhez intézni. Fölösleges ügyekbe nem ártom bele magamat, közügyet ragadtam meg. Olyan súlyút, amely naponta beszédtema Rimaszombat magyar ajkú lakosainak körében.

Bevallom, a jelenlegi politika szorításában nem könnyű a témáról írni, de legfőképp dönten. Mindazáltal szükségét érzem a nyilvánosságra hozatalának, mivel az aktualitását nem veszítette el. Szeretném tárgyilagosan előmozdítani a törvények adta lehetőségek keretein belül az ügynek a mihamarabbi megoldását. Mint önkormányzati képviselő kifejezésre juttatom a rimaszombati magyar ajkú polgárok jogos kérését, amely az én óhajom is. Éspedig: a közérdekű közleményeket a városi hangszóró a szlovák nyelv mellett közölje rendszeresen (ne alkalomadtán) magyar nyelven is ex offo²¹.

Nem csupán azon oknál fogva ragaszkodom ehhez az óhajhoz, hogy Rimaszombat lakosainak (a különféle

²¹ Hivatalosan. (latin)

statisztikai kimutatások szerint) negyven százaléka magyar nemzetiségű szlovákiai illetőségű adófizető állampolgár, hanem avégett, mert a kétnyelvű tájékoztatást Rimaszombatban normális viszonyok közt természetes jelenségnek tartom. Állampolgárként jogom van hozzá, és nem idegeníthetnek el tőle, ha ez az alkotmányban garantálva van. Mivel nem látom akadályát annak, hogy a békés egymás mellett élés valamint a kölcsönös megértés és megismerés jegyében két nyelven történjék a városi hangszóró általi hangos tájékoztatás – így volt ez valamikor is hosszú-hosszú ideig és nem ártott senkinek –, megkérek, hogy hivatali beosztásodból kifolyólag ez irányban (függetlenül az uralkodó körülményektől) vedd latba funkciódból adódó hatáskörödet és elismert tekintélyedet. Ezt előre köszönöm Neked.

Az ügy elsősorban a Rimaszombati Városi Hivatal ügye. Ha az ügyfél hivatalos ügyeit intézheti az anyanyelvén (a törvények megengedik), akkor ugyanazon a nyelven joga van a hivatalos tájékoztatásra. A hivatal a Te igazgatásod alá tartozik, működéséért közvetlenül a polgármesternek tartozol felelősséggel. Szükségtelen hangsúlyoznom, hogy Rimaszombat polgármestere [Pavel Brndiar] a város valamennyi lakosának a megválasztott törvényes szerve, a szlovákoké, a magyaroké, a romáké stb. egyaránt, vagyis mind a szlovákok, mind a magyarok, mind a romák stb. érdekeit kell hogy törvényesen kielégítse részlehlás vagy korlátozás nélkül. Óhajom ellen a polgármesternek aligha lehet elutasító

álláspontja. Téged felettesi minőségében nem feddhet meg ebben az ügyben, ha alkotmányos jogainkból kiindulva érvényesíted a polgárok jogos elvárásait a hivatal működésével kapcsolatosan.

Ha a polgármester mégis eltérően vélekedik, Rimaszombat lakosainak negyven százalékától nem érdemel bizalmat, és ez esetben a magyar önkormányzati képviselőknek kötelességük lenne bizalmatlansági indítványt benyújtani ellene. Remélem, erre nem kerül sor, győz a józan ész és a kölcsönös érdektisztelet.

Bízom abban, a Te jóvoltodból minél előbb hallható lesz Rimaszombatban a városi hangszóró rendszeres kétnyelvű adása. Az eddigi, eredményekben gazdag munkádhoz további sikereket kívánok!

[A rendszeres kétnyelvű adás ügye Rimaszombatban 2002-ben sem megoldott elfogadható szinten, holott 1993 óta törvény született a nemzeti kisebbségek nyelvének a használatáról, és Rimaszombat Városa is alkotott egy általános érvényű rendeletet a kétnyelvűség pontos szabályozására. A probléma a végrehajtóknál keresendő, nem a törvényekben.

Egyes magyar nemzetiségű önkormányzati képviselők megfutamodnak a magyarságot megillető jogok megkövetelése előtt. Struccpolitikájuknak és magatartásuknak nyomós oka lehet, vagy annyira tájékozatlanok és tehetetlenek, hogy az égbekiáltó.

(Kovács László 1990-től 1994-ig irányította a

hivatalt.))²²

Városrendezés – bolsevik módra

A Rimaszombati Városi Hivatal, minekutána átértékelte az 1974-es városrendezési tervet, időszerűnek tartotta egy új tervezet kidolgozását. A javaslatot a képviselőtestület 1992. november 30-án elfogadta. A városrendezési tanulmány 1993 márciusára készült el két változatban; szerzői egy besztercebányai²³ tervezőiroda munkatársai.

A tanulmány 1-es számú változata, idézve a szerzők összehasonlítását: „elgondolásában radikálisabb és egységesebb, előfeltétele a magántulajdonba való beavatkozás”. A 2-es számú változat: „szabadabb, nem érinti nagymértékben a lakott területeket (értsd: a családi házakat), jobban kihasználja a beépítetlen részeket”.

E két változatról 1993. június 10-én a lakosok kifejthették véleményüket a tervezők, a városi hivatal illetékesei és a képviselők jelenlétében. Sajnálatos tény, hogy csekély létszámú érdeklődő jött el. A Gemerské zvesti²⁴ 1993. évi 24. számában a tudósító így számol be a találkozóról: „Meghökkenő, hogy a kultúrházban

²² Hogy mennyire függ a hivatalvezető személyétől a kétnyelvűség betartása a törvény szabta keretek közt, erre példa a 2011 és 2014 közötti időszak gyakorlata.

²³ Banská Bystrica.

²⁴ A Gömöri Hírlap szlovák nyelvű testvérlapja.

csupán húszan jelentek meg annak ellenére, hogy a város jövőjét taglalták. Aztán a polgárok meglepődnek, ha megkérdezésük nélkül történik valami a városukkal...”

Elhibázott lépésnek tartom, hogy olyan tervezők alkották meg Rimaszombat új városrendezési tervzetét (amely nem végleges terv), kiknek kevés közülük van ehhez a városhoz és nem érdekelték helyi viszonylatban. Egyértelműen kitűnik mind a tanulmányból, mind a tervzetből, hogy az elavult 1974-es normalizációs városrendezési terv modernizált változatát szeretnék mindenáron „ráerőszakolni” a városra. Kiemelhetően új elemeket nem vittek bele a tervzetbe. Kiderült a többszöri nézetütköztetésekkor is: a képviselők tényszerű hozzászólásait a tervező páros (egyben házaspár) hölgy tagja lekicsinylően és felsőbbrendűen megmosolyogta. A tervezők figyelmen kívül hagyták, hogy elfogadhatatlanok az elképzelések, melyek nem ismerik el a tulajdonviszonyok megváltozását, melyek mellőzik a tulajdonjogok azonos fokú védelmét az állami- és a magánszférában.

Szerfölött döbbenetes, hogy Tamásfalvával kapcsolatban az ország alkotmányának egyes fejezeteivel nem összeegyeztethető lépéseket terveznek, és a városi hivatal területfejlesztési osztályának felelősei naivan statisztálnak hozzá, holott a város érdekeit kellene védelmezniük. De mik a város érdekei?

Jellegzetessége a tanulmánynak az egyes városrészek elhanyagolása. Alsó- és Felső Pokorág, Bakti, Dúsa és

Mezőtelkes a közeljövőben nem fog részesülni a városfejlesztés beruházásaiból – a közműveken kívül; mindegyikük megmarad „falunak”.

A részben ma is érvényben levő városrendezési tervet 1972-ben dolgozták ki és 1974-ben hagyták jóvá Rimaszombat részére. Ez az időszak, az 1968-as események utáni néhány év a szocialista társadalmi rendszer szigorú normalizációját irányozta elő szovjet nyomásra.

Az 1974-es városrendezési terv maradandóan rányomja bélyegét Rimaszombat mai és jövőbeli arculatára: ez napjainkban meghamisíthatatlan tény. Egy évtized alatt eltűnt a történelmi óváros egyik hangulatos része [az óváros egyharmadát szanálták, Csehszlovákia területén sehol másutt nem bontottak le ekkora kiterjedésben városrészt], megépült a „modern” Nyugat-lakótelep, kiépítettek a város közepén egy kétszer kétsávos közutat, kirívó, jellegtelen, lapos tetős kockaépületekkel csúfították el a klasszikus építmények sokaságával övezett utcákat, holt parkká alakították át a régi temető területét... és lehetne sorolni a durva és hosszútávra átgondolatlan beavatkozásokat.

Az 1974-es tervet néhányszor kénytelenek voltak átértékelni hiányosságai miatt, főképpen a közművesítéssel, a tömeglakások építésével és a mezőgazdasági termőtalaj védelmével kapcsolatban. Legutóbb 1985-ben dolgozták át, ámde nem változtatták meg az eredeti koncepcióját (felfogásmódját). Ezt a koncepciót követi nagyjából az új tervjavaslat is: a városrendezési tervezet.

Az érvényben levő terv Rimaszombat-romboló (városromboló), míg az új tervezet Tamásfalva-romboló (városrészromboló) jelleggel bír.

A városrendezési tervezet legvitatottabb fejezete kétségtelenül a Tamásfalvával foglalkozó rész. Tamásfalvát az 1974-es normalizációs városrendezési tervnek köszönhetően lebontásra szánták, hogy a helyén megépülhessen egy szocialista típusú városnegyed. Egyúttal – 1983-ban – építési tilalmat rendeltek el, és ennek következtében Tamásfalva nem fejlődhetett. [Több utcát le sem aszfaltoztak, noha az aszfaltozás kivitelezésének ténye az irományokon ott szerepelt.] Megakadályozták a magánérős építkezéseket, fékezve a magántulajdon gyarapodását. Meg kell jegyezni, akadtak „feketén” építkezők; nekik egyéb lehetőségük nem adatott.

A városrendezési tervezet Tamásfalva részére megalapozott és elfogadható indoklás nélkül „központi terület” formájában irányozza elő a fejlődést, ami ellentétes Tamásfalva adottságaival.

Mit is rejt magában a „központi terület” elnevezés? Elsősorban kereskedelmi, gazdasági, közigazgatási és kulturális létesítményeket, másodsorban többszintes lakótömböket – nem feltétlenül kertes családi házakat.

A városrendezési tervezet alapján Tamásfalvában a jelenlegi családi házak és telkek területén négyszintes kereskedelmi, gazdasági, közigazgatási és kulturális létesítmények épülhetnének, továbbá többszintes lakóházak, és családi házak, a meghagyottakon kívül.

Kínálkozik más, elfogadhatóbb megoldás is; egy

úgynevezett „külvárosi lakóterület” – egy kertvárosrész kialakítása, mely a családi házakra, a kertekre, a kistermelőkre és a kisiparosokra helyezi a hangsúlyt. Sokkal egészségesebb környezetet lehetne kialakítani, amely szimmetrikus elrendezésében fölülmúlná a zsúfolt akasztóhegyi, szabadkai vagy tormási villanegyedet²⁵.

A városrendezési tervezet a jóváhagyás után jogerős kiindulási tervvé válik, és az elkövetkezendő évtizedekre meghatározza Rimaszombat arculatának alakítását. Jól meg kell fontolni, miféle környezetben akarunk élni. Közérdekről van szó, megkülönböztetett figyelmet érdemelne az ügy.

[Minekelőtte 1994-ben Rimaszombat Városának önkormányzata elfogadta és életbe léptette volna az új városrendezési tervet, a tervezők módosítottak a tervezet vitatott fejezetein, és elfogadhatóvá tették azokat. Végül győzött a józan ész. (Azóta sokat változtattak rajta. Tamásfalva, a tervezők elképzeléseivel ellentétben, fokozatosan külvárosi lakótelepi jelleget ölt, itt építenek családi házakat a régi kertes házak helyén a meggazdagodott vállalkozók.)]

²⁵ Domboldalra épített, családi házakból és kanyargós, keskeny utakból kialakított lakónegyedek.

1994–1999

Tollhegyen (11.)

Nem áll szándékomban bírálatot mondani mások szóbeli megnyilvánulásai fölött, ámde le kell szögezni: a hétköznapi beszédben mindinkább durvul a magyar nyelv. Fölöttébb szembetűnő a (vidéki) tizenévesek nyelvhasználata: tudatosan vagy tudatlanul előtérbe helyezik a trágár nyelvet. Aki kételkedik ebben, vegyüljön el délutánonként Rimaszombat autóbusz-állomásán a hazautazó diákság között, tanulságos élményben lesz része!

Azok a diákok, akik egymás társaságában nyelvi durvaságokat használnak, a pedagógus jelenlétében valószínűleg másképpen beszélnek az iskolában, ami lehet természetükből fakadó tulajdonság vagy mesterkélt viselkedés. A trágár beszéd elsajátításával nehézségek támadhatnak a későbbiekben a kulturált kifejezőmód megtanulásában. Persze mint mindenben, a nyelvhasználatban is található számtalan példaértékű kivétel a tizenévesek körében. De vajon az érintettek kiktől tanulják a trágár beszédet? A gardedámtól? Mert aligha illik egy divatosan öltözött és kifestett csupa glanc hölgyikéhez a káromkodás. Feltételezem: elsősorban a szülők és a környezetbeliek a vétkesek.

Napjainkban az egyik oldalon – a politikai vonulatok hatására – előtérbe helyeződik a nemzeti öntudat felélesztése, míg a másik oldalon romlik a beszélt és az írott magyar nyelv minősége. Aki ténylegesen fontosnak tartja a hovatartozást, beszédmódja által bármikor kimutathatja: ügyel az anyanyelve tisztaságára és helyességére, és felhívja a figyelmet a hiányosságokra.

A nemzetet (nemzetiségeket) a polgárok alkotják, ha az arány a intelligensek javára dől el, a nemzet (nemzetiség) műveltnek, kulturáltnak mondható – és a világban elismerik; ha viszont a polgárok műveletlenek, az általuk alkotott nemzet (nemzetiség) egyértelműen „elmaradott” jelzöt kap – és kiszorul a perifériára. Ezért alapfontosságú az anyanyelv elsajátítása mind a beszédben, mind írott formájában egyéni szinten, a polgár szintjén. A habitus elhanyagolható. Minél több a művelt polgár, annál gazdagabb az általuk létrehozott társadalom. Ez érvényes másként is: annál szegényebb és szánsalomra méltóbb egy társadalom, minél több benne a primitív ember.

Nem az a legfontosabb, ki milyen nemzetiségű (vallású, fajú stb.), hanem: hogy kinek milyen fokú a műveltsége. Erre pedíglén akármikor fény derül az ember mindennapi beszédmódjából.

Tollhegyen (12.)

Nem tudom, Önök hogyan viszonyulnak a házalókhoz.

Meg kell mondjam őszintén, se közelről, se távolról nem kedvelem őket. Bármilyen árut is kínálnak, legyenek akár kucséberék, tolakodóknak és zaklatóknak tartom valamennyiüket, és a szemükbe mondom, ha kívánják. Sokan vásárolnak tőlük, házhoz viszik a fonott kosarat, a különféle blúzokat, szoknyákat, és ki tudja, mi mindent még, milyen kétes eredetű, olcsón előállított, innen-onnan beszerzett holmit.

Az utóbbi időben a rimaszombati hivatalokban, de egyebütt is, rendszeresen felbukkannak a házalók. Sorra bekopognak az irodákba, akkor is, ha nincs ügyfélfogadás, és kérdezgetik, vesznek-e ezt vagy azt. A „régí vágású” hivatalnoknők repesnek, minő remek dolog a demokrácia, nem kell munkaidőben kimenniük a piacra, házhoz hozzák a bővrit. (Ennek ellenére munkaidőben kimennek a piacra, mert miféle demokrácia az, ahol nincs mozgásszabadság...) A házaló, ha valaki netalántán megveszi az áruját, örül, hogy akadt vevő, ki bedőlt neki.

Bátorkodom megjegyezni, hogy egy hivatal teljesen eltérő célt szolgál, mint a városi piac. Aki e két létesítményt összetéveszti vagy felcseréli a szerepét, sem hivatalnoknak, sem házalónak nem való.

Ennyit erről a témáról. Ad acta.

Gyöngéd volt a „forradalom”

Amikor 1989. november 27-én Csehszlovákiában kétórás sztrájkot hirdettek, délben kimentem a

dohánygyár elé, a térre. Az emberek kezdtek összegyűlni, legtöbbjük a tér körüli utcák járdáin, nem a téren, a szónokok ideiglenes emelvénye előtt. Sokakat a kíváncsiság vezette; a többség nemigen tudta, mi történik. Honnan tudhatták volna? A napi sajtó a CSKP-t dicsérte a címdalalon. Az emberek beszédbe elegyedtek egymással, véleményt nyilvánítottak, nem nézték, magyar-e a másik, vagy szlovák, senkit sem küldtek a Duna túloldalára, nem mondták: Na Slovensku po slovensky!²⁶ Még nem volt nyelvi törvény.

A járási nemzeti bizottság épületének ablakai mögül, észre lehetett venni, az elvtársak értetlenül figyelték az utcán végigvonuló diáksereget, a boldog tekintetű embereket. Ők, akik mindenben döntöttek, nem mertek mutatkozni: bemajréztak; akárcsak a munkahelyemen a vezetők: inkább szűk elvtársi körben dekkoltak, és ittak azon elmélkedve, mi lesz velük. (Semmi sem lett velük, a sorsuk balról jobbra fordult.)

Rimaszombatban nem volt forradalom. Ilyenképpen látom én. Valami ugyan történt a háttérben, ami egyéni és csoportérdekeket szolgált, ködöt kavarna az emberek fejében. Aztán machinációkkal fokozatosan, alig észrevehetően, szereposztáscserével visszarendeződött jószerivel minden. Az elvtársak urakként vállalkozásba fogtak, és a kompánia többsége meggazdagodott.

Aki dolgozott és dolgozik, az istennek se tud

²⁶ Szlovákiában szlovákul! Egyértelműen magyarellenés nacionalista jelszó. [A primitív emberek megnyilvánulása, akkor mondják, ha nincs egyéb észérvük.]

tisztességesen megélni, mert nem elég a nyugdíja vagy a fizetése.

És közöttünk vannak a magánzók és a munkakerülők: legtöbbjük roma. Rendszeresen felveszik a szociális segínyt, két napig vigadnak a kocsmában, majd bemennek a hivatalba az asztalt verni és fenyegetőzni... Akire ez nem vonatkozik, ne vegye magára!

Megvallom őszintén, 1989-et kívánom vissza, a páratlan lehetőséget, amelyet valamennyien elhalasztottunk.

Öt év elteltével bölcsebb lett a történetekkel terhelt naiv ember, öt év után visszanevetnek ránk az elnyomók: a bolsevikok, Moszkva bérencei, az újra aktivizálódott nyugdíjas besúgók, a mások becsületén átgázoló politikai karrieristák, a levakarhatatlan, zord arcú demokrata anyókák, a magyarfaló nemzetiek, a ravasz csirkefogók és a minden hájjal megkent vállalkozó szélhámosok.

Csak a becsületes ember – ahogy a történelemben számtalanszor – maradt megint alul. A történelem állítólag nem ismétlődik... vagy mégis?

Tollhegyen (13.)

Be kell vallanom, még nem ettem ilyenszerű minősíthetetlen krumplit, mint az idén [1995-ben]. Állítólag Lengyelországból hozzák be, gömöri krumpli – információim szerint – nincs. Tejfel és vajjal pürévé keverve gumis péppé áll össze, olyan, akár a színtelen

gyurma. Ha a falhoz csapnám, odaragadna. Előfordulhat, hogy a lengyelek szeretik. A magukra valamit is adó kisgazdák jobb minőségű főtt krumplit etettek meg a disznajaikkal; gyerekfejjel megkóstoltam, higgyék el, ízletesebb volt a mostaninál.

Ne csodálkozzon senki sem, ha az emberfia efféle helyzetben „elcsehesedik”, és knédlit kezd enni, vagy rizst, és elégedetlenkedővé válik. (Nem veszi be a maszlagot!) A krumpli mifelénk köztudottan évszázadok óta alaptáplálék. Hangsúlyozom: alaptáplálék! Mit szóljon a szlovák ember, kinek nemzeti eledele a sztrapacska...?

Azon töprengők, járásunk krumplitermelő vidékein mit termesztenek... [Nyeregedző dratvát?] Vagy amióta a diákok nem járnak krumplit szedni, nincs idénymunkás, aki krumplit szedjen? Vagy netalántán valakik idő előtt kilopták a termést a földből? A nagy ég tudja.

Egyébként a gömörországi mezőgazdaságban a krumplitermesztés szemszögéből nézve kiválóan működik az „alternatív” rendszer: vagy van krumpli, vagy nincs krumpli.

Szószátyárok

Sokunknak feltűnik, milyen élvezettel szeretnek embertársaink pletykálni. (Pletyka: tapintatlan, felelőtlen híresztelés.) A pletykázkodás – mások becsmérése, lejáratása – csúnya dolog, kiváltképp ha

felnőtt követi el.

A pletykálkodókat nem az érdeklő elsődlegesen, megtörtént-e tényleg az esemény, amelyről önfeledten beszélnek, hanem az, hogy némi malíciával meghintve elújságolják legújabb híreiket az újukba kerülő első ismerősnek. Eszük ágában sincs megismerni a tényeket, figyelembe venni mások önértékét, lelki világát! A másod- vagy harmadkézből átvett ilyen-olyan mismás információfoszlány („second hand news”) azután önálló életre kel és cirkulál: átalakul, ellentmond az eredeti tartalmának is, és egy idő után sokan azt fogják hinni, az a színtiszta igazság.

Ha egymásnak ellentétes állítások jelennek meg ugyanarról az esetről a sajtóorgániumokban, az ember a tények ismerete híján nem tudja eldönteni, melyik változat a valós, melyiknek higgyen, ki az, aki hazudik. Mert valakinek hazudnia kell. Találgatni kezdenek, és melléktermékként megszületik és elterjed a pletyka. Gyakorta a hazugságból igazság és az igazságból hazugság lesz. Győződjenek meg róla, megéri a fáradozást!

Pletyka ellen nincs orvosság, a pletykálkodó emberek egyelőre „gyógyíthatatlanok”, közöttünk élnek, nekünk fecsegnek, és nem mindig vénasszonyok! Ezen a téren (és a főtéren) bőven akad utánpótlás. (Nem kívánt törlendő.)

Mármint, aki álhíreket terjeszt, az maga is annak áldozatává válhat egyszer. A körnek be kell zárulnia. Ne feledje: Ön is lehet a pletykálkodás áldozata!

Tollhegyen (14.)

Olyan évtizedben élünk, amikor minden előfordulhat. És elő is fordul sok minden. Önök is tapasztalhatták közvetlenül illetve közvetve. Rimaszombatban lásd példának okáért a Nyugat-lakótelepen épülő magyar tannyelvű általános iskola esetét. Az előző, 1990–94-es választási időszakban az önkormányzat küzdött azért, hogy az iskola minél hamarabb felépüljön, az akkori képviselők többsége, magyar és szlovák egyaránt támogatta a célkitűzést. Rimaszombatban – ebben a gazdag múltú, kétes jövőjű, hanyatlásnak indult városban – magyar tannyelvű általános iskola közel egy évszázad óta nem épült. A Šrobár utcai iskola [ma Tompa Mihály nevét viseli] az egyetlen teljes szervezettségű intézmény. A múltban szlovák tannyelvű iskolák épültek Rimaszombatban: a Szövetkezeti utcai, a Dobšinsky utcai, a Clementis utcai. Hatalmas és tágas épületek, megfelelnek a megváltozott körülményeknek (nem úgy, mint a Šrobár utcai iskola). Nincs kifogásom a működésük ellen, viszont elszomorító az a tény, hogy a szocializmusban – ötven év leforgása alatt – a magyar gyerekek számára nem épült új, teljes szervezettségű általános iskola Rimaszombatban. A kommunisták nem tartották fontosnak az egyenrangú művelődés lehetőségét. Ez egy intő jel.

És itt van egy másik intő jel: 1995 május havának 15. napján a polgármester [Pavel Brndiar] indítványozására – a napirendi pontokon kívül és a házszabályok

felrúgásával! – egy bizonyítható és célirányosan előkészített folyamatban, pénzhiányra hivatkozva, a Rimaszombati Képviselőtestület megszavazta a Nyugat-lakótelepen épülő magyar tannyelvű iskola építésének a leállítást. Hogy ideiglenesen vagy végleg, nem tudható. Ezzel a döntéssel a testület tönkretette az előző testület egyik jelentős eredményét.

Jómagam azt kifogásolom, hogy pedagógus értelmiségiek is az építés leállítása mellett kardoskodtak. Megkérdezhetnék: mit támogatnak ebben az elmaradott régióban a pedagógus-értelmiségi-képviselő urak; mert hogy mit képviselnek, az kiderült. Milyen szellemben oktathatják a tanulókat, ha megmagyarázhatatlan hozzáállást tanúsítanak iskolaügyben – mely közügy! –, és elsősorban gyerekeket érint. Minden tiszteletem az építés leállítása ellen szavazó többi pedagógus képviselőé. Volt bátorságuk pedagógusi elhivatottságuk tükrében szavazni, nem bizonyultak gyávának, mertek nemet mondani egy nyilvánvalóan direktív (kierőszakolt) döntés alkalmával. Nem adták el magukat.

És még valami... Aki azt hiszi, hogy az iskola megépítésének kérdése nemzetiségi kérdés, az téved. Ez több annál, ez hosszútávon létkérdés.

[Az iskola azóta megépült, teljes szervezettségű magyar tannyelvű általános iskolává vált.]

Górász József emlékére

Negyedikes kisiskolás lehettem, mikor névre szóló meghívót kaptam, benne ifjabb Górász József meghívott az újonnan megalakuló gyerekfocicsapatába. Örömmel fogadtam el a lehetőséget, lelkesen csatlakoztam a többiekhez.

Akkoriban Jóska túl volt egy csapaton, amelynek tehetséges tagjai átigazoltak az ifi csapatba: innen kerültek ki a rimaszombati felnőtt csapat nagyjai.

Hat évig fociztam Jóska harmadik generációs csapatában, a találóan elnevezett „Benjáminkában”. Jóska a peremvárosban megszervezte a zömében magyar gyerekek szabadidejének igényes kihasználását, alkalmat biztosított azoknak, akik focizni akartak, mindamellett barát is volt. Önbizalmat és lelkesedést táplált belénk, örült, hogy foglalkozhat velünk, önerőből sportvetélkedőket és különféle kirándulásokat rendezett nekünk. A vetélkedők alkalmával ismerkedhettünk meg többek közt a magyar futball történetével, nagyjaival, a kirándulásokon pedig – jó értelemben véve – kitombolhattuk magunkat.

A hatvanas és hetvenes években Rimaszombatban három-négy amatőr gyerekcsapat létezett. Megmérkőztek egymással, versengés alakult ki, és a jobbik győzött. Meg kell említenem egy – a korra jellemző – esetet is. A hetvenes évek legelején Jóskát igazságtalanság érte; gyerekfejjel nem fogtam fel, mi zajlik körülöttünk, később derült fény az összefüggésekre.

Jóska születésnapján a Slovan sportegyesület vezetősége ünnepélyes megemlékezést tartott eme

évforduló alkalmából az érintett tiszteletére. A nagypálya zöld gyepeén sorakoztunk fel Jóskával az élen, szónok méltatta Jóska addigi tevékenységét – majd a sportvezetők ravasz beavatkozással feloszlatták a csapatunkat!

Ezidőtájt tört meg Jóska tevékenységének a lendülete, a „csúcson” volt, fékezhetetlen optimizmusa és akaratereje nem hagyta el. A sportvezetők inhumánus kényszerítő eszközökkel beavatkoztak egy amatőrcsapat életébe – és ott helyben valamennyiünket beosztottak a mesterségesen létrehozott ifi csapatokba: szlovák edzőkhöz.²⁷ A látszatcsapatok egyetlen edzés erejéig működtek...

A későbbiekben Jóska hiába próbálkozott újabb focicsapattal, előző sikereit nem tudta megközelíteni, optimizmusa, akaratereje elhagyta. A hivatalos sportélet párthű urai mindenben meggátolták, nem kapott erkölcsi támogatást sem, elfordultak tőle, félreállították és elszigetelték őt.

A Tamásfalvai Sport Club – a TSC – Jóska dédelgetett álma volt. Nem hozhatta létre, nem voltak támogatói, csak irigyei a sportéletből és bámulói a közéletből. Jóska bebizonyította, hogy a tolókocsiból többet tud tenni a futballért, mint az ép testű edzők java része. Ez sokaknak kétségtelenül szemet szúrt és fájt.

Az a kor, az 1960-as évek időszaka sohasem ismétlődik meg, ma a gyerekek nem kedvtelésből fociznak, ha egyáltalán fociznak! És elvéve akad egy

²⁷ Jómagam Igor Kališhoz kerültem.

olyanféle elhivatott ember, mint Górász Jóska volt!

A nagy viszontlátás

A nyolcvanas évek elején ellátogattunk a feleségemmel Táborba. Itt katonáskodtam, kellemes élmények fűznek a városhoz.

Katonaként kimenőim alkalmával egy kisvendéglőbe jártam, ahol, mielőtt moziba mentem volna, megvacsoráztam. Ha nem foglalták el a helyet, mindig ugyanahhoz az asztalhoz ültem. A pincér – szokás szerint – rendelés nélkül hozta a sört az asztalhoz. A későbbiekben a tudtára adtam, hogy presszókávét iszom, azt hozzon, majd megrendeltem kedvenc ételemet: rostonsültet szerb módra. „Öreg” katonaként hetente kétszer-háromszor kijártam, a pincér megjegyzett magának, és amikor felém startolt a tálcájával, megtorpanva mondta: „Jo, kafíčko...”

Két hónap elteltével törzsvendégnek számítottam, a pincér már ismert, és a hátralevő hónapok alatt akkor hozott nekem sört, ha azt akartam inni. Időnként a felesége kisegítette, aki a másik helyiségben szolgált fel, és ilyenkor elfogyasztottam egy korsó sört, ha elémet tette. Megfigyeltem, hogy a hölgy állandóan rosszkedvű, olykor kék folt virított vagy az egyik, vagy a másik szeme alatt. A férje néhanapján megverhette.

Nos, öt év elteltével a feleségemmel betértünk a kisvendéglőbe, szertartásosan, délután ötkor. Ahhoz az asztalhoz telepedtünk le, amelyiknél uniformisban

nagyokat ettem. Azt tapasztaltam, itt semmi sem változott. Még el sem helyezkedtünk, jött a pincér – ugyanaz a férfi –, kezében az elmaradhatatlan tálcával, hogy letegyen elébünk egy-egy korsó sört... Én ránéztem, ő rám nézett, gondolkodott egy keveset, valami felrémlt neki, utána széles mosollyal felkiáltott: „Hele, vojákú! Kafíčko, co?”²⁸ Nem tételeztem fel, hogy öt év elteltével felismer, mindenesetre kellemesen meglepődtem. Szót váltottunk egymással, és rostonsültet rendeltem szerb módra, immáron két adagot.

Épp távozni készültünk, amikor megjelent a pincérnő a másik helyiségből. A pincér felesége volt... Mintha most is látnám: ugyanolyan rosszkedvűnek tűnt, akár évekkel korábban – és az egyik szeme alatt kékeslila folt virított.

A „felejtetetlen” nyitótánc

A Rimaszombati Közgazdasági Középiskola osztályaiba túlnyomó többségben lányok jártak, a szalagavatókon a nyitótánchoz „kölcsonfiúk” kellettek. A táncpartnereket a szakosító osztályokból kérték fel a hiány pótlására, oda járt a legtöbb fiú.

1977-ben a végzős magyar osztály a „kölcsonfiúkkal”, Ádám Lajos tánctanár koreográfiája alapján sikeresen előadott egy keringőt a szalagavatón, a Tátra szálló

²⁸ Nicsak, katona, kávét, ugye?

báltermében. A nyitótánc olyannyira jól sikerült, hogy a csoportot meghívták egy másik iskola végzős osztályának a szalagavatójára. A rendezvényre a diákotthon nagytermében került sor, ahová elmentünk gyakorolni. (Mondanom se kell, hogy a „kölcsönfiúk” egyike voltam.) Ki kellett tennünk magunkért, egy szlovák iskola osztálya hívott meg bennünket, ami számunkra nagy megtiszteltetést jelentett.

A tánc kezdetekor a fő hangsúly a bevonuláson és az elhelyezkedésen volt, erre ügyelnünk kellett, hogy érvényesüljenek a térben is a figurák. A diákotthon nagytermének adottságai merőben eltértek a Tátra szálló báltermének az adottságaitól, alkalmazkodnunk kellett a másféle viszonyokhoz.

Közvetlenül a fellépés előtt tudtuk meg, hogy a nagyteremben a táncparkettet hátul alakították ki, nem elöl, ahol lennie kellett volna; valami oknál fogva változtattak az asztalok elrendezésén. Számunkra ez azt jelentette, hogy végig kell majd vonulnunk a helyiségen, és a táncparketten egy félkört kell megtennünk, hogy a helyünkön legyünk, szemben a közönséggel. A felvezető páros bevonuláskor elfelejtkezett a félkörről, rossz helyen állt meg, és a többieknek hozzájuk kellett igazodniuk. Ezzel megtörtént a baj!

...A keringő ebben a kényes helyzetben egyébiránt remekül sikerült, egyikünk sem zökkent ki a ritmusból, a táncot egyszerre fejeztük be, egyszerre hajoltunk meg – hosszan és mélyen, ahogy azt Ádám Lajos okította nekünk.

A baj „csak” az volt, hogy a rossz beállítás következtében mind a nyolc páros a csupasz fal felé hajolt meg, háttal a közönségnek...

Férfi a hokedlin

Történet a hetvenes évek elejéről:

Rimaszombatban barátságos nemzetközi futballmérkőzésre került sor, a Fradi mérte össze erejét a Slovan egyesület csapatával. A kezdetet jelző sípszó után mindjárt az első percekben az egyik zöld-fehér játékos, kicselezve a hazai védőket, a tizenhatosról megeresztett egy hatalmas lövést: a labda, nyílegyenesen elzúgva a levegőben, a lelátó felőli bal kapu felső fáján pattant. Senki sem gondolta, hogy az fog történni, ami tényleg megtörtént.

Az erőteljes lövéstől egy reccsenés keretében összedőlt a kapu: a felső rész elvált az egyik oldalsó oszloptól, és a kapuból egy árválkodó háromszög-alakzat maradt. A meghökkent kapus a száját tátotta, ilyesmit még ő sem látott. A bíró a szervezők szégyenére már-már meg akarta szakítani a mérkőzést technikai okokra hivatkozva, amikor a pálya akkori mindenese, a stadion szomszédságában lakó Barcsi Sándor, a felejthetetlen Satyo bácsi a nézők derűtségének tetőfokán megjelent egy hokedlivel, és megmentette a meccset. A vonalon kívül, a kapu mellett ráállt a hokedlire, és a mérkőzés végéig kézzel tartotta a kapu felső részét. A szünetben nem sikerült

összeeszkábálni a kapu jobb felső sarkát: vagy nem akadt egy kalapács, vagy nem volt egy hosszú szög a közelben.

A második félidőben a hazaiak Barczy Sándor felé támadtak. Egyes játékosok igyekeztek kilőni alóla a hokedlit, mert a lövések sorjában elkerülték a kaput; a labdát valahogy vonzotta az ülőalkalmatosság... Odaadó focirajongó lévén Barczy Sándor rendületlenül buzdította a támadó játékost, hogy „Lőj már, lőj már! Mire vársz?“, és mikor a játékos löni készült, izgatottan kiabálta: „A kaput célozd, a kaput célozd, ne engem!” A biztonság kedvéért, egyensúlyozva a hokedlin, mindig behúzta a fejét az oldalkapufa mögé, nehogy telibe találják, és dühében, ha nem lőttek gól, elzengett egy-két keresetlen szót.

A közönség jól szórakozott, és tagadhatatlanul a legnagyobb tapsot Barczy Sándor nem mindennapi sportteljesítménye kapta.

Egy kis tréfa

Általános iskolásként nyaranta rendszeresen ellátogattunk Rimaszombat strandjára. Délutánonként, öt óra tájt, de legkésőbb zárás előtt, megfigyeltem, a strand területén gyakorta megjelent két egyenruhás csendőr, körbejárták az ovális alakú medencét, itt-ott meg-megálltak valakivel szórakozni, majd dolguk végeztével eltávoztak. Később a büféig jöttek, ittak valamit az árnyékban, nézelődtek egy keveset, aztán

elmentek.

Egyszer kiszemelték Buksit, a kamasz romát, aki a strand területén trógerolt a társával együtt. Buksiról tudták, hogy pénzért mindenre kapható. Az egyik csendőr rá akarta venni őt, hogy ugorjon fejest a mélyvízbe ruhástól. Buksi vonakodott, de amikor a csendőr elővett húsz koronát és letette a közeli lócára, felvillant a szeme.

– Ha ruhástól beugrasz, a tiéd! – mondta a csendőr.

Ekkorra több érdeklődő gyűlt körjük, közöttük jómagam is, azt remélve, érdekes jelenet fog lejátszódni. És tényleg érdekes jelenet játszódott le!

Buksi kibújt a cipőjéből, és odaszólt a társának: – Dongó! Vigyázz rá, nehogy valaki ellopja! – Ezután nadrágostól és ingestől fejest ugrott a mélyvízbe.

Mikor csuromvizesen kimászott, a két csendőr hangosan nevetett. Buksi rávigyorgott az emberekre, elvette a lócán hagyott húszast, összehajtogatta, és cipőjének betétje alá helyezte, ahonnan egy másik összehajtogatott papírpénzt húzott elő. Széthajtogatta, és letette a lócára, ugyanoda, ahol előzőleg a húszas hevert.

– Itt egy százas – mondta a csendőrnek, aki a pénzt adta neki –, a magáé, ha beugrik a vízbe. – És még hozzátette: – A cipőjét és a sapkáját leveheti...

Csend lett, ilyen fejleményre senki sem számított. A csendőrök egymásra néztek, és odafagyott grimasszal az arcukon elsomfordáltak a helyszínről.

Attól a naptól fogva csendőrt már nemigen lehetett látni a strand területén.

2000–2002

Hölgykommandó

Három alkalommal voltam szemtanúja – sokadmagammal! – olyan jeleneteknek, amelyek elgondolkodtattak. Mindhárom alkalommal az egyik belvárosi élelmiszerüzlet eladói gárdájának kétszemélyes hölgykommandója „akciózott”.

Az első alkalommal kirohantak az ajtón, és tolvajt kiáltva, csatakiáltásokkal futottak az utca kövezetén, hogy nyakoncsípjék a kinézetre jól szituált, táskát cipelő nőt, aki valami apróságot lophatott el az üzletből. A „delikvenset” elfogták, és bevitték az üzletbe.

A második alkalommal az üzlet előtt kiabáltak rá egy átlagkinézetű, szatyrot vivő nőre, hogy jöjjön vissza, mire a nő megfordult és visszament. (Aki ha lop, nem tesz ilyet, az kereket old.) Amikor a „gyanúsított” az üzlet elé ért, a hölgykommandó tagjai karon ragadták őt, hogy bevigyék az üzletbe, ám a nő hevesen tiltakozva kitépte magát az utcán erőszakoskodó eladók karmaiból.

A harmadik alkalommal a hölgykommandó tagjai egy középiskoláskorú fiúval viaskodtak az üzlet hátsó traktusa közelében levő fűvön. A hölgykommandó ifjabbik és testesebbik tagja adott egy pofont a fiúnak, mire a fiú nyomban visszaütött. A viaskodás eltartott

néhány percig, és az üzletből értesítették a rendőrséget. Minekutána megjelent a rendőrség, a fiú térdre borult és könyörgött, nehogy bevigyék kihallgatni, és visszaadta a kezében szorongatott ellopott üveget. A rendőrök bevitték, de hamarosan elengedték. (Ezt az üzlet egyik alkalmazottjától tudtam meg, és azt is, hogy a tizenhat-tizenhét éves fiú egy üveg vodkát lopott.)

Számomra mi ebből a három esetből a tanulság? Egy: aki lop, az lebukhat. Kettő: ha figyelik abban az élelmiszerüzletben a vevőket, kapják el a tolvajt bent, mielőtt kimenne. Három: ha valakit (a közterületen vagy bárhol) önkényesen zaklatnak, kényszerítenek, megtámadnak, annak a személynek joga van védekezni, segítséget kérni, esetleg eljárást indítani a támadó ellen.

Mindezt nem vettem volna papírra, ha nincs tudomásom egy abszurd jelenségről, amely ugyanebben az élelmiszerüzletben esett meg a nyolcvanas évek elején. A rimaszombatiak, ha ebbe az állami üzletbe tértek be, „Ruffinihoz” mentek vásárolni. Akkortájt egy kleptomániás (leküzdhetetlen lopási hajlamú) hölgy nehezítette az eladók sorsát, aki az egyik legismertebb rimaszombati orvos-pszichiáter felesége volt, és tanított(!) egy középiskolában... Ha ő vásárlás közben lopott, amit mindig észrevettek az eladók, mert egy idő után figyelték a mozgását az üzletben, úgy intézték el a dolgot, hogy külön noteszba felírták az elcsent áru értékét; és a férj minden hónap végén készséggel fizetett. Ez egy gentlemanhoz méltó

megoldás volt mind a férj, mind az üzletvezető részéről. Tény az is, hogy akkoriban nem sugárzott a televízió annyi durva és erőszakos filmet, mint a kilencvenes években.

Egyébiránt arról nem hallottam, hogy vevő támadott volna rá az eladóra, amiért az árdragítást eszközölt a kifizetésnél, akarattal vagy akaratlanul becsapva a vevőt.

Ennyit a hölgykommandóról és egyebekről.

[Az írás megjelenése után berohant az irodámba az üzlet főnöknője, és számon kérőn megkérdezte, hogy merészelek ilyesmiket írni. Illedelmesen megmondtam neki, hogy ülve, nem vagyok egy Hemingway, aki állva ír... A hölgykommandó bosszú tagjai – az amazonok – aztán sorra eltűntek az üzletből.]

Tollhegyen (15.)

Talán Önök is felfigyeltek arra, hogy divattá „fajult” a közterületi vandalizmus. Miután átadták a felújított Fő teret a gyalogos- és járműforgalom részére, tönkretettek számtalan kiegészítő létesítményt. Megrongálták a kövezetet, a közlekedési táblákat, az elektromos hirdetőoszlopokat, a hulladékgyűjtőket, a szegélyoszlopokat, az öntöttvas-lámpaoszlopokat, a templomokat megvilágító reflektorokat, a kút kovácsoltvas-fedelét... és lehetne folytatni. Legutóbb szégyenszemre ledöntöttek egy kiállított alkotást, mely nem a város tulajdona.

Az okozott károkat, ha nincs meg a tettes, közpénzből állítja helyre a város, ami azt jelenti, hogy a többszörös költség okán másra nem jut pénz. A felelőtlenség miatt néz úgy ki a város, ahogy kinéz. Gondolják tovább, kié a város...? [Ezt mintha valamikor már leírtam volna...]

Tény, hogy Rimaszombat helyi közügyei iránt elfásult lakosságára egy képtár, egy kultúrház, egy mozi és egy múzeum mellett negyven vagy ötven kocsmá és feleannyi játékkerem jut. Ennél az aránynál és egyéb ide nem írt okból kifolyólag nem várható el, hogy a kulturáltság színvonala egyik napról a másikra javuljon. Ha a felfejlődéshez tíz év kevés volt az úgynevezett rendszerváltás óta, akkor még sok szennyvíznek kell lefolyni a Rimán! És a Duna szlovákiai szakaszán is...

Tollhegyen (16.)

Bizonyára Önök is észrevették, hogy Rimaszombatban egyre több olcsó vagy használt ruházati cikket árusító üzlet nyílt és működik, és ezek forgalma kirívóan különbözik a nem olcsó és használt ruházati cikket kínáló üzletek forgalmától.

Az olcsó ruházati és egyéb cikket árusítók egyik fele Távol-Keletről elszármazott állampolgár, akik tapasztalhatóan értenek a kereskedelemhez, és hasznot hajtanak a keletről behozott áru eladásából. (Ehhez nagymértékben hozzájárul a régió gazdasági helyzete és a munkáért járó alacsony bér.) Tíz év leforgása alatt elérték, hogy üzletet nyissanak a belváros forgalmas

helyein, ne a piacon áruljanak. Terjeszkednek, ami a piacgazdaság egyik jellegzetessége – és helybélieket alkalmaznak.

Oda akarok kilyukadni, hogy a többi üzletesnek, vállalkozónak, aki más minőségű ruházati cikket kínál, aki kufárként kupeckedik, nem ártana ellesni egy-két egyszerű és tisztességes üzleti fogást az állandóan mosolygó távol-keletiektől. Elsősorban meg kellene tanulniuk (amellett hogy gyakrabban mosolyoghatnának), hogy huzamosabb ideig ne árulják ugyanazt a készletet, és ne egy divatirányzatot helyezzenek előtérbe. Mert ha az ember bemegy egy üzletbe nyárelején, elvárja, hogy ne a téli kínálatot lássa. És a kvalifikálhatatlan eladó ne kísérje gyanakvó tekintetével a vásárló minden mozdulatát, azt sugallva, mintha lopáson szeretné érni őt. És az azonos korosztályhoz tartozó vásárlót ne akként szólítsa meg mézes-mázos szavakkal, miként a nagyanyját szokta, hogy „Mit >teccik< kérni?”

Tudom, nem avégett úzik a munkájukat, mert a vérükben van a kereskedői vagy eladói hajlam, hanem azért, hogy pénzt keressenek, biztosítsák a megélhetést. Ez ilyenformán természetes, de emellett, ha hosszútávon gondolkodnak és ha érdek is motiválja őket, többet kell nyújtaniuk, mint a minimum. Az eladóknak meg kell tudniuk úgy szólítani a vásárlót, ahogy azt az illem diktálja. (Egy kevésbé rátermett eladó, ha történetesen nem családtagja a tulajdonosnak, bármikor kicserélhető.) Manapság a vásárló alaposan megnézi, mit, milyen minőséget, hol

és kinél vásárol. És mennyiért. S nem utolsósorban: törvény védi az érdekeit!

Visszatérve a távolkeletiekhez... Úgy tűnik fel, hogy ők vették át az üzleti életben azt a helyet, amelyet a régmúltban a zsidó kereskedők töltöttek be Rimaszombatban. A hiányzó űrt pótolják, nem kétséges.

Ilyen az élet rendje, amely csupa körforgás.

Tollhegyen (17.)

Március 26-án [2001-ben], a Kossuth Rádió reggeli hírműsorában közölték: Kassa és Pozsony után Rimaszombatban is meggyaláztak egy középületet, mégpedig a református templomot [jeleket festettek a falára].

Ha emlékezetem nem csal, tíz évvel ezelőtt lángolt fel legelőször a nyilvánosság előtt a nacionalizmus tipikus kelet-közép-európai fajtája, a nyílt magyarellenesség. (Burkolt formája létezett azelőtt is.) A háttérben előkészített célirányos akciókat minden bizonnyal azonos gyújtópontból indították. Ugyanazok az emberek és ugyanazok a csoportosulások rukkolnak elő a nacionalizmussal, ezzel a primitív megnyilvánulással a magyarok ellen; egy évtized alatt evidensé vált. Csakhogy az akciók gyakorlati kivitelezői sohasem ők! Felbérelnek egyéneket, akik meggyőződésből, pénzért, pálinkáért vagy butaságuk okán hajlandóak gaztettek végrehajtására.

Nem írnék semmit, ha történetesen kocsmatöltelékek, faragatlan senkiházik nyilatkoznák mindazt, amit felelős személyek elmondtak már a nagy nyilvánosság előtt a magyarok címére, de korántsem kocsmatöltelékek, faragatlan senkiházik vagy hasonszőrűek vetemedtek pocskondiázásra. Komoly, iskolázott emberek teszik ezt! Ráadásul a parlamentben – nem akárhol! – kamerák és mikrofonok előtt. Hadd lássa, hadd hallja ország-világ, mennyire intelligensek, milyen toleránsak ők, legyen kitől tanulnia a felnövő generációnak...

A szemlélet a magyar–szlovák viszony alakulásában – amint az tapasztalható – nem változott Szlovákia területén a nacionalisták oldaláról. A mocskolódás és a gyalázkodás zavartalanul folytatódik a maga nemében; hol nyíltan, hol burkoltan, hol itt, hol ott. Ez alól a folyamat alól Rimaszombat és környéke sem kivétel, bár itt kissé másként zajlanak a történések.

A magyarellenességnek vagy a mássággal szembeni diszkriminációnak, ennek a tudatlanságból fakadó és tudatosan szított gyűlöletnek bárminemű megnyilvánulása veszélyes jelenség, mivel elfajulhat. Ha nem fékezik meg, egy idő után bárki áldozatául eshet nyelvhasználata, bőrszíne, politikai hovatartozása, nézete és egyéb okok miatt.

Hallgatással és kivárással azonban ez az állapot önmagától nem változik meg.

[Be kell vallanom őszintén, felmerült bennem a merész gyanú, hogy a „csínytevéseket” talántán nem is a szlovák nacionalisták követték el. Ez a későbbiekben

másoknak is az eszébe jutott, azoknak, akik a mozaikokból össze tudják rakni a képet vagy annak részeit, akik alaposabban ismerik a helyi politikai viszonyokat és a közszereplők háttértámogatóit.]

Tollhegyen (18.)

A rimaszombati régió a munkanélküliség arányában Szlovákia területén hosszú ideje az élen jár. Akárcsak Szlovákia a volt posztkommunista országok sorában. A rimaszombati régiót európai viszonylatban kettős hátrány sújtja. (A hátrány fokozható, ha figyelembe vesszük a nemzetiségi aspektust.)

Amióta beindult a magánszektor működése és a privatizációnak nevezett szemfényvesztés, permanensen több a munkanélküli, leginkább Dél- és Kelet-Szlovákiában, azokban a régiókban, ahol jelentős a magyarok és a romák száma. Hogy ez véletlen, vagy a történelmi tényekből adódik, ki tudja.

A kilencvenes évek elején, miután végbementek a gazdasági változások, előbb a romákat bocsátották el főleg az építőiparból – de egyebünnen is, aztán azoknak mondtak fel, akiket nem szívelt a tulajdonos vagy a vezető. A későbbiekben azokat rúgták ki, akik műveltebbek vagy okosabbak voltak, mint a tulajdonos vagy a vezető, mert mertek véleményt mondani, és nem engedtek a megaláztatásnak. Eközben alkalmazták a szűkebb vagy tágabb családtagokat, barátokat, ismerősöket, azok családtagjait, ismerőseit.

Napjainkban ha valaki elmúlt negyven éves, és nem családtag, ismerős, beajánlott vagy szerencsés, a munkavállalás szemszögéből nézve „öregnek” és „fölöslegesnek” tekinthető. (Nemrégiben mondta valaki: „A titkárnő vagy az eladó legyen szép, mintsem okos.”)

Összevetve a kialakult helyzetet a helyi és az országos viszonyok ismeretében, rádöbbenhetnek arra, hogy ebben az elmaradott régióban tíz év leforgása alatt a történelemből kifolyólag mindenkinek mindentől fokozatosan elment a kedve – a munkakedve is. Gyökeret eresztett az apátia. Dolgozni nem érdemes, az építőjellegű munkát nem becsülik, a látszat és a féktelen pénzszerzés a lényeg, minélfogva nincs előrehaladás.

Retardáció sújtja Rimaszombatot.

Az ember kiábrándult, elfordult a közügyektől, minthogy a közélet mindinkább szennyeződik és duzzad a mocsoktól. Marad a felelőtlen fecsegés, az utcai szintű begyepesedett „eszmecsere”, lassan bezárul a kör. Lesznek olyanok, akik megelégedik az állandó hanyatlást: a munkanélküliséget, az alacsony béreket, a lehetőségek hiányát, a tranzigens magatartást, és nem kívánt eszközökhöz nyúlnak, ha nem marad egyéb választásuk.²⁹ (Nemrégiben mondta ugyanaz a valaki: „Mi nem vagyunk sem írek, sem baszkok, mi gyávák vagyunk.”)

²⁹ Ez bekövetkezett 2014-ben a megyei választásokon Közép-Szlovákiában.

Egykoron a rómaiak hirdették, hogy a népnek cirkusz kell... De a cirkusz legyen színvonalas, az oroszlán ne ijedjen meg a hiénáktól.

Tollhegyen (19.)

Úgy tapasztalom itt Rimaszombatban, hogy a XX. század vége felé kihalt a tisztesség és az illem – általánosságban. [Mi történt a lovagiassággal?] Az 1989-es elvárások nem váltak valóra, tíz év elteltével a közéleti viszonyok megromlottak, az igazság érdektelen semmiség az özönlő hazugságáradat mellett, ma már könnyedén tönkre lehet tenni [gazdaságilag, egyéni haszonszerzés céljából] akár egy országot is... [Tönkre is teszük arcátlanul egyfolytában!]

Úgy tapasztalom itt Rimaszombatban, hogy a középrétegnek felkopik az álla, ha újra megemelik az energiahordozók árát. [Megemelték.] Az államot alkotó élő energiahordozók, a hétköznapi emberek ázsiója egyre alacsonyabb. A fizetések hosszú ideje stagnálnak, a magánszférában éhbérért alkalmaznak embereket, akad fukar munkaadó-vállalkozó, ki havonta „zsebből” egészíti ki az alkalmazott tényleges fizetését (vajon hosszútávon ki jár jobban?), és ha az alkalmazott kimondja a véleményét, nemkívánatossá válik, mehet a munkanélküliek statisztikáját gyarapítani.

Úgy tapasztalom itt Rimaszombatban, hogy azok az emberek, akiket még nem formált át nevezetesen a pénz, a hatalom, a „számítógépes világ” vagy a

reklámözön, jól látják a hiányosságokat, csak nem mernek nyilvánosan kritizálni és tenni valamit.

Nem vagyok megtestesítője a közhangulatnak, mely megfogható módon a levegőben érződik, de a kétezredik évre oda jutott a társadalom, hogy nyakra-főre sírják vissza a közelmúltat. Nem a milliomosok, hanem a bérből és nyugdíjból élő emberek. Számukra – és nemcsak az ő számukra – a demokráciának nevezett jelenlegi káosz az életszínvonal romlását jelenti. A káoszért a politikusok a felelősek.

Az ember legfőbb vágya jól és nyugodtan élni. Nem holnap, most. Ha ez nem biztosított, mindenki, aki ezt óhajtja, megkeresi a kiskapukat a boldoguláshoz, ha teheti, ha van rá mersze és energiája. A törvény, a tisztesség ekkor már nem számít. Az egyén és a család kerül az előtérbe. És a megélhetés bármilyen áron.

Úgy tapasztalom itt Rimaszombatban, hogy mifelénk valami ilyesmi történik: oda lett a hőn áhított demokrácia. Elméletben létezett 1989 óta, a gyakorlatban viszont alig valósult meg a frusztrált politikusok kishitúsége, szűklátókörűsége, kapzsisága okán. Most a pénz emel falakat a emberek közé.

Mese nincs, Andersen meghalt. Valóság van, és sok vak és süket, négy évig tündöklő, parvenü politikus, akik nem hallják az ember hangját, akik Pozsony vagy Nyugat-Szlovákia határain túl – komfortzónájukon kívül – nem akarnak látni. Az interneten, az SMS-en, a maroktelefonon, a koromüvegű limuzinok ablakán, a bankszámlákon és az egyéni érdekeken át ez lehetetlen. Az ember felfelé alulról lát a legtisztábban.

Vagy a látófáról...

Íme: ez volt a XX. század utolsó éve Rimaszombatból szemlélve!

Tollhegyen (20.)

Emlékszem arra az időszakra, amikor Rimaszombat városközpontjában elhelyezték az első nyilvános telefonfülkét. 1966 nyarán lehetett. A valamikori főtéri nyilvános illemhely mellett állt a tűzpiros színű fülke, a Tatra szálló előtti taxiállomás közelében, a tér sarkán. Láttam mint kíváncsi gyerek, miként szerelik össze és helyezik el, hallottam a vonal bűgását.

A főtéri nyilvános telefon pár napig működött, a helyi vandálok tönkretették – pontosabban szőlva: szétszedték. Előbb magát a készüléket, aztán a fülkét is. Az illetékesek a későbbiekben úgy döntöttek, Rimaszombat polgárai nem érdemlik meg a nyilvános telefonfülkét a város szívében, mert másodszori vagy harmadszori felújítás után is működésképtelenné tettették.

Aki emlékszik rá, tudhatja, Rimaszombatnak hosszú ideig nem volt nyilvános telefonfülkéje sem a városközpontban, sem az állomás területén, sem egyebütt. Más városokban más volt a helyzet, de ne kalandozzunk el.

Rimaszombatban a felújított Fő téren négy nyilvános telefonfülke található. (A nyilvános illemhely eltűnt.) A fülkék külsejükben európai színvonalúak, mégis az

átadásuk után valakik kárt tettek bennük. Hiába, Rimaszombat a hagyományok városa, ez kétségtelen; a vandalizmus apáról fiúra száll...

A kitört üvegű, összefirkált telefonfülkékkal azóta a kutya se törődik (ami nem igaz: a Fő tér gyepén olykor szabadon csellengő kis fekete kutyus, a pap kutyája néha lepisálja), pedig a fülkéknek van tulajdonosa, akárcsak a „pápista” kutyusnak.

Befejezem mondandómat – a pap se beszél kétszer –, nehogy túlzásba vigyem a dolgot. Mert mit írogatok, hadoválok én itt össze-vissza holmiféle maradi telefonfülkékről a maroktelefon és az internet etikát romboló korszakában?! Mik ezek a „játékrontó” szólamok? Tényleg! Odafigyel még valaki az életkörnyezetünkre, vagy mindenki a száját jártatja?³⁰

Tollhegyen (21.)

Az ember adózik az államnak a munkabéréből. (Egy százalékot annak ad, akinek adni akarja a választékból.) Mivel az ember nem barlanglakó, lakásban lakik, és adózik a lakás tulajdonosának vagy a városnak, községnek. Az ember kultúrlény, alapvetően szüksége van áramra, gázra, vízre, amiért havonta fizet. S ha van áram, nézi a televíziót, hallgatja a rádiót. Ezért is fizet. A televízió és a rádió ontja a reklámokat, és az ember hajlamos elhinni, hogy jutányos áron hozzájuthat az

³⁰ A telefonfülkéket 2013-ban eltávolították a Fő térről.

árucikkekhez, főleg ha kölcsönre veszi. Ha így tesz, havonta kell fizetnie. A legvégén ráfizet, de akkorra már nincs választása. Az ember kutyát is tart, kutyaadót is kironak rá. (Még jó, hogy a macskák után nem kell adózni...) Ha autója van, fizetheti a kötelező biztosítást. Az ember nemcsak javakat termel, hanem szemetet is – egyre többet, melyet elvitethet. Az elvitelért és a tárolásért is fizetnie kell.

Lehetne sorolni, mi mindenért fizet az ember (már aki fizet) rendszeresen havonta, negyedévenként, félévenként, évenként, de nem érdemes. Érdemesebb afelett elgondolkodni, mifelénk mit kap az ember a munkájáért és a befektetett energiájáért, ha tényleg (még) komolyan veszi a dolgát. (Teszik ezt napról napra kevesebben, „becsületesnek” lenni nem kifizetődő.)

Mindenekelőtt meg kell állapítani, hogy általánosságban a nemtermelő szektorban a betöltött funkciót: a posztot fizetik meg; az ember nem az elvégzett munkájáért kapja a pénzt. Legtöbbször meg sem kell erőltetnie magát, hogy megkapja a bérét: elég ha jelen van, fenntartja a látszatot, tesz, vesz, intézi magánügyeit közben. És mellékesen vállalkozik is, ami a fő jövedelmi forrás.

Nézzük a beosztottak helyzetét: a munka túlnyomó részét ők végzik, rajtuk áll vagy bukik a minőség.

A beosztott Rimaszombatban havi nyolc ezer koronáért dolgozik, felettese, aki reprezentál és felelősséggel tartozik a beosztott munkájáért, havi tizenkét vagy tizenöt ezret kap – tisztán. Az ő felettese a dupláját zsebelheti be, de olyan „magasra” ne

menjünk... Ha probléma adódik, a felettes a felelősséget átruházza a beosztottra, miáltal a dolog „hagyományosan” el van intézve. A beosztott vagy behúzza a nyakát, ha nem akar magának kellemetlenséget, vagy szedi a sátorfáját, és eleget tesz a felmondásnak. Így van ez Pozsonyban is, ott annyi a különbség, hogy ugyanaz a beosztott havi tizenkét vagy tizenöt ezret kapna, míg a felettese legalább tizenötöt. A viszony többi része ugyanaz arrafelé is.

De hogy semmiféle probléma ne történjék, sokan csakis azt a feladatot végzik el (átgondolatlanul, mechanikusan), amelyet rájuk osztottak; se többet, se kevesebbet. Évégett (is) tartunk ott, ahol tartunk. Az új irányelv: a munkahelyen maximálisan a minimumot nyújtani, és a közéletre oda se figyelni... (és mindenünnen minél többet bezsebelni).

Helyzetkép

[1996-ból]

Szilárd meggyőződése, hogy az 1989-es illuzórikus politikai fordulat komolyabb jellembeli változást nem eredményezett az emberek túlnyomó részének életében. A körülmények és az emberi kapcsolatok pólusai változtak meg: deformálódtak, korrumpálódtak. A szokások megmaradtak.

Ha Önök alaposabban odafigyelnek embertársaikra, netalántán önmagukra, rájöhetnek, hogy a nagypolitikáról és a vele kapcsolatos dolgokról

beszélnek, vitatkoznak, azokat az aktuális témákat tárgyalják, melyekről olvastak, hallottak. Kikövetkeztethető, hogy az ember számára mérvadóak a hírközlő eszközök: formálják, befolyásolják a véleményt. Kérdéses viszont, hogy az ily módon megalkotott vélemény egyezik-e az egyén tényleges véleményével...

A nagypolitikában két választási időszak közepette a hétköznapi ember nem tud tenni semmit. Fecseg, szaporítja a szót, meddő vitákba bocsátkozik, megmételtyezi a másikat, felidegesíti önmagát, és esetenként terhére van beszélőpartnerének. Ugye, hogy tapasztaltak ilyesmit? Van értelme az efféle időpazarlásnak?

Hogy az ember véleménye hasznavehető legyen, ha egyszer kimondja, foglalkozzon behatóbban a közvetlen környezetében, a lakhelyén végbemenő eseményekkel! Vagy azt hiszik, hogy az Önök által megválasztott önkormányzati képviselők mindegyike a városokban és a falvakban a lakosság érdekeit képviseli?

Rimaszombatban a város vezető szervei: a polgármester és a képviselőtestület nincs ellenőrzés alatt, vagyis rosszul működik a polgári demokrácia. Erről, ha tetszik, ha nem, Önök, választópolgárok is tehetnek mind Rimaszombatban, mind egyebütt, ahol éppilyen a szituáció. (Cáfoljanak meg nyílt levélben, ha valahol másként van!) Ki ellenőrizze a képviselőt, ha nem az, aki megválasztotta. És ellenőrzik? Nem. (A gyakorlatból tudom.) Ennek látszata van. Ez is demokrácia: áldemokrácia, látszatdemokrácia. De kit

érdekel... Önt, Tisztelt Olvasó, érdekli-e, hogy mi történik a környezetében, miként működnek az Ön által is megválasztott önkormányzati szervek? Hogy Ön nem választott? Nem ment el szavazni, mert nem érdekli a politika? Most meg bezzeg fűnek-fának panaszkodik, hogy nem úgy zajlanak a dolgok, ahogy szeretné, és lamentációi az égig érnek (érintve az önkormányzati hivatalt)... És Önt, aki elment szavazni, de megundorodott az egésztől, mennyire érdeklik ma a helyi események? Hogy semennyire? Enervált lett?

Biztató kilátások, biztató jövő. Messzemenően győzedelmeskedtek az érdekek az érdektelenség felett, és a hétköznapi ember hoppon maradt. De kinek a hibájából?

A demokrácia nyitott rendszer, alappillére az aktív polgár és az önkormányzat. Ha a polgár és az önkormányzat nem tevékenykedik a demokrácia alapelvei szerint és a törvények keretén belül, nincs demokrácia, nincs széleskörű megelégedettség. A demokráciát alulról a polgárok széles tömege teremti meg, nem elsődlegesen a politikusok. A politikus a tömeg akarátának a végrehajtója. Ha hiányzik a természetszerű tömegakarát, nem nyilvánul meg sehol sem a hétköznapi életben, érvényesülnek a csoport- illetve az egyéni érdekek. A demokrácia alapelveit, hogy a rendszer jól működjék, előbb meg kell tanulni és el kell sajátítani, és ezután lehet átültetni a gyakorlatba – azaz a mindennapi életbe.

[Hogy mi a demokrácia, azt a XIX. században ilyeténképpen fogalmazták meg – ez máig érvényes:

„A demokrácia a legnagyobb horderejű eszme és egyúttal a legmagasztosabb jelszó a művelt népek alkotmánypolitikai életében. Millió és millió ember hangoztatja világszerte: sokan csak sejtik, még többen merőben félreértik; a legtöbben visszaélnék vele; magát az eszmét egész jelentőségében nem értheti meg senki magasabb műveltség nélkül; helyesen lelkesedni érte pedig csak az tudhat, aki nemcsak kellő fokán áll a politikai képzettségnek, de ugyanakkor lelohaszthatatlan bensőséggel csügg az emberi haladás ügyén és lelke mélyéből szereti az emberiséget, bír hozni áldozatot is annak jövőjéért.

A demokrácia olyan államformát jelent, amely teljesen megfelelően egyfelől a jogállam, másfelől a kultúrállam követelményeinek, intézményei által lehetővé teszi az állampolgári jogegyenlőség alapján születésre és vagyonfokra való tekintet nélkül az egyéni értékek lehető legjobb érvényesülését mind az államban, mind a társadalomban; tehát az alkotmánypolitikai megoldását jelenti annak a nagy kérdésnek, miként lehetne az állam határain belül létező összes emberi tőkének – az egyénhez kötődő összes értelmi, erkölcsi és anyagi erőknél – lehető legjobb kifejtését és a közügy érdekében lehető legjobb kamatoztatását előmozdítani.

A demokrácia a keretet adja meg a jogegyenlőség alapján. A tartalom minősége függ az alkotmánytól és az államintézmények hatásától a társadalomra; függ attól, mennyire képes uralma alatt tartani a magasabb értelmiség az értelmiség közép- és alsóbb rétegeit –

általuk a nép egész tömegét. Ahol hiányzik a művelt szellem uralma, ott beáll a nyers tömeg uralma, a papoké vagy a katonáké; vagy lealacsonyodik a társadalom a politikai üzletszerűség színvonalára családi avagy egyéb összeköttetések révén.

A demokrácia olyan államban virulhat föl, ahol az intézmények nem gátolják, hanem előmozdítják az egyéni értékek lehető legjobb érvényesülését.”

(Megjegyzés: A demokrácia ilyenfajta egyértelmű megfogalmazásával – tudtommal – egyetlen hazai politikus sem rukkolt elő nyilvánosan, sem szóban, sem írásban, vagy ha igen, pártjának profiljára szabva fogalmazta meg eme irányzat parciális mivoltát, amiből számomra az következik, hogy a politikában és a közéletben mindenkor elsődlegesen a hatalom vagy a megszerzett pozíció foggal, körömmel való megtartása a fő szempont, semmint a közéleti gondok enyhítése; a többi, ami kívül esik a hatalom megtartásán, másodlagos: kötelező színjáték, ahol a nézőtéren levő közönséget a polgárok alkotják, és a tapsnak, kifütyülésnek nincs súlya.)

A demokráciáról elmondható, hogy kényelmetlen életmód, közvetlenül kell benne résztvenni. (A diktatúra könnyebb: előre eldöntött dolgokat kell az előírt módozatok alapján megcselekedni.)]

A politikusok a hétköznapi emberekkel úgy bánnak, mint az orvossággal: használat előtt felrázzák. Ezt be is tartják; a választások előtt teszik meg velük, hogy támogassák pártjaik politikáját. Utána – négy évig – hagyják őket ülepedni. Ez a politika és a politikusok

kritériuma.

Nos... mit gondolnak, MEDDIG LEHET „ÜLEPEDNI”?

Utószó

„Tedd a dolgod, az emberek
pedig hadd beszéljenek.”

Edouard Manet

„A történelem nem más, mint mások
által jóváhagyott hazugság.”

Napoleon Bonaparte

A múltnak nincs jövője.

Legelső írásom az 1970-es évek második felében középiskolás koromban jelent meg az iskolai lapban, de mivel már akkor máshogy és mást írtam, mint amit kellett volna, a többi írásomat mellőzték.

Kevesen tudták, hogy írogatok. Danis Tamás tanár úr, ama kevesek egyike, értesült erről, és arra ösztönzött, írjak valami rövidebbet. Nem fogadtam meg a tanácsát. Elbeszéléseket, novellákat, karcolatokat 1990-ben kezdtem írni, addig kitalált humoros történetekben, főként kaland- vagy detektívregényekben gondolkodtam. A publicisztikát mellőztem.

Most már tudom, hiba volt nem megfogadni a tanácsot. Tizenöt évig foglalkoztam olyféle témákkal, melyeket a kiadók és szerkesztőségek visszautasítottak.

1977-ben Danis Tamás egy alkalomra összehozta néhány egykori tanítványát akkori osztályának a tanulóival egy délutáni kötetlen beszélgetésre a jövőnkkel és az elképzeléseinkkel kapcsolatban. Egy

asztalhoz kerültem – nem véletlenül – Hacsí Attilával, aki akkoriban az Új Szó munkatársaként dolgozott a lap közép-szlovákiai tudósítójaként. Látásból régóta ismertem őt, tudtam, hogy újságíró. Miután befejeződött a beszélgetés, Danis Tamás odajött hozzánk, és megérdeklődte, mire jutottunk. Ezt mondtam: Nem egy csónakban evezünk (mármint Hacsí Attilával)... A véletlen azonban úgy hozta, hogy a rendszerváltást követően, 1990 augusztusától Hacsí Attila lett a Gemerské zvestitől³¹ különvált önálló tartalmú Gömöri Hírlap főszerkesztője – annak a lapnak a főszerkesztője, melyben a publicisztikáim jelentek meg.

Az 1989-es események sugallatára, harminckét évesen úgy éreztem, tennem kell valamit, rengeteg bennem a felgyülemlett energia, nem maradhatok tétlen. Valamiféle belső erő hajtott azt sugallva, eljött az én időm, ki kell lépnem a nyilvánosság elé. A politikai fordulat tépelődésre ingerelt. Eldöntöttem, „újságírással” kezdem, ez a terület állt hozzám a legközelebb, habár semmit sem tudtam róla.

Debütáló cikkemet teljes egészében átírták. 1990 februárjában jelent meg Kell egy jó lap! címen a Gömöri Hírlap hasábjain. A Gemerské zvesti és a Gömöri Hírlap közös szerkesztőséghez tartozott, a magyar változatért Zsélyi Katalin felelt. Bosszantott a dolog, főképpen az, hogy olyan valaki (egy orvos ismerősöm) fogalmazta át

³¹ Gömöri Hírlap szlovákul. 1990-ig a magyar (fordított) változat tartalma megegyezett a szlovákéval.

az írásomat a cenzúra eltörlése után, akinek semmi keresnivalója nem volt a szerkesztőségben. Végül engedtem, és egyetlen feltételt szabtam: az átírt szöveg címe alatt tüntessék fel a nevemet ebben a régies formában: Írta Csordás János. Ez merőben eltért az addigi szignálásoktól, a nyomdában nem tudtak mit kezdeni vele; a nevem akaratlanul öles betűkkel került a cím alá.³² Így olybá tűnt, mintha az írás egy közismert szerzőtől származna.

Az 1990 áprilisában megjelent Személycserék című, „detonációt” eredményező írásom miatt a munkahelyemen, a Járási Építővállalatnál „feketelistára” kerültem. Ezt írtam:

„...sokaknak nincs ínyére, hogy minden téren, főként a munkastílus terén minőségileg gyökeresen meg kell újulni. Következésképpen elmondható: a dolgozókat pusztán beosztásuknak és a neosztálinista kommunista párt káderpolitikájának révén kiérdemelt vagy megszerzett hatalmuknak megőrzése érdekli olyan jövedelemmel, mely számos esetben aránytalan a végzett munka értékével. Félő ennél az állami vállalatnál, hogy a dolgozók zöme nincs tisztában azzal, mi zajlik körülöttük; fentről hosszú időn keresztül egysíkú információkat áramoltattak feléjük és még mindig hisznek a régi szemfényvesztőknek. Érthetetlen hallgatásukkal a dolgozók elvesztették mindazt a kínálkozó lehetőséget, amelyet jogosan megnyerhettek

³² Ebben tévedtem, a nyomdában Kovács Zoltán, a gépi szedő és mettrő, korábban újságíró, kit 1968 után félreállítottak, tudatosan cselekedett.

volna a régi-új vezetéssel szemben az (i)gazság kimondásával. Ha állami szinten szakítottak az elszigetelt kommunista-típusú vezetés módszereivel – mert nem váltak be –, ez az időszerű lépés egy állami vállalatnál a hatékonyság tekintetében éppúgy elvárható, ha a dolgozók közössége a fejlődéssel lépést tartva fel óhajt zárkózni a haladó emberiség soraiba: európaivá óhajt válni szűkebb hazájában.”

A szövegben levő igazság szó írásának zárójeles tagolása munkahelyem egyes vezetőit felidegesítette és nyugtalanította, kivehetővé vált a gazság szó. A cikket lefordították szlovák nyelvre, hogy az igazgató és pár embere el tudja olvasni. Ettől fogva nemkívánatos személy lettem, új embert hoztak a helyemre, és az elbocsátandók névsorának a legelejére kerültem.

1991 januárjában elsőként kaptam meg a felmondást. Furcsamód ezután változott meg az életem pozitív irányban! Megszűnt a mindennapos feszültség és szorongás, amelyet el kellett viselnem egy diktatórikus vezetőgárda értelmetlen zaklatásainak következményeként.³³

Az új munkahely, az 1991 februárjában létrejött Rimaszombati Körzeti Hivatal merőben eltérő és disztingvált légköre épülesemre szolgált, őszintén örültem, hogy nem kell tovább sínylődnöm egy tönkremenőben levő vállalatnál. Viszont annak már kevésbé örvendtem, hogy 1996-ban a körzeti hivatalok

³³ A Kívül a körön című kötetemben található egyik elbeszélés (a Feketelistán) tartalmazza ennek részletes leírását.

megszűntek, és ismételten munkahelyet kellett találnom.

Néhány írásomra írásban reagáltak a lap hasábjain, ezekből tanultam és levontam a következtetéseket. Valamennyi írásos észrevétel félreértésen vagy meg nem értésen alapult, a tények helyett a személyeskedés kapott tág teret.³⁴

Első nyílt levelemmel, melynek szlovák nyelvre lefordított szövege eljutott Rozsnyóra, a katolikus püspökhöz, feltűnést keltettem Rimaszombatban, sokáig beszéltek róla, megállítottak az emberek az utcán, szlovákok is, magyarok is, kérdezték, mi történik a templomban. Csodálkoztak, hogy református létemre ilyesmivel foglalkozom.

Minekelőtte megírtam volna a nyílt levelet, megmutatták, miféle változtatásokat tervez a templom belső arculatán az esperes. Többek közt egy történelmi magyar nyelvű feliratot szeretett volna eltávolítani (ajtót vájatott volna a helyébe!); ez ellen tiltakoztak a magyar hívők, ez váltott ki felháborodást és ezért fordultak rajtam keresztül a nyilvánossághoz (így hozta a véletlen).

A dolog apropóját az adta, hogy az esperes hatósági engedély nélkül végeztette a „felújítási” munkálatokat inkompetens munkásokkal, és állítólag feketén dolgoztatott. Az illetékes közölte velem, aki aztán engedélyezte a munkálatok szakszerű és törvényes

³⁴ A kötetből kimaradt több, felháborodást okozó írás, melyeket regionális illetve önkormányzati „politikusként” publikáltam. [Talán egy másik gyűjteményes kötetben jelennek majd meg.]

elvégzését. A templomban – műemléképület lévén – a magyar nyelvű feliratnak maradnia kellett.³⁵

A legmeghökkenőbb reakciót a Hétköznapi szadizmus című cikkem váltotta ki. Megjelenése után telefonon felhívott az iskola habókos igazgatónöje, és megkért, fogadjam a „suhintgató” pedagógust, beszélne velem. Kiderült, ezt a cikkemet is lefordították szlovák nyelvre, de pontatlanul. Részint ebből adódott a félreértés.

A férfi a megbeszélte időpontban megérkezett az irodámba, és követelte, áruljam el neki, honnan tudok az esetről. Mivelhogy nem neveztem meg a cikkben sem az iskolát, sem őt, sem senkit, mondtam, nincs köze ahhoz, honnan származnak az információim. Nem érte be ennyivel, erélyesen akaratoskodott. Nem tettem mást, távozásra szólítottam fel.

A hivatalban tett látogatása a cikkem kapcsán beszédtemává vált az épületben – abban az épületben, amely a járási szintű teljes államigazgatás székhelye. Ezáltal név szerint megismerték a suhintgató „kivagyit” pedagógust, akinek a kilétéről addig a napig kizárólag bennfentes körben tudtak.

A legelképesztőbb és legmulatságosabb felháborodást meglepetésemre legrövidebb, legártatlanabbnak látszó írásom – a Lépd át a köveket!

³⁵ A hívők egyike tudatta velem, mikor erre rájöttek, hogy a helyi KDH-val is együttműködő esperes korábban titokban eladta a lelkét bizonyos szolgálatnak, nem csupán Isten akaratát teljesítette.

című mese – okozta, még hozzá az első mondata: Élt a környékünkön, valahol a Rima mellett egy együgyű magyar ember...

Érdemes idézni a reagálásból; sem azelőtt, sem azután nem találkoztam ilyennel sehol. Íme: „...ezen a ponton megdöbbenem, hogy ne mondjam, megrémültem. Belém hasított a felismerés: a mesebeli figura és én nagyon hasonlítunk egymásra...” Az „érintett”, aki egyébiránt régi ismerősöm és szintén publicista (pontosan fogalmazva: indignált bértollnok) – azon kívül, hogy letámadott és valótlanságokat állított – , magára ismert, és országvilág elé tárta, hogy róla van szó abban a mesében, amelyben nem neveztem meg senkit, egyetlen élő vagy holt személyt sem. Lényegében igaza volt: ha ő nincs, a mese nem született volna meg...

2002. május 15.

Újraszerkesztve:

2013 decemberében és 2014 márciusában.³⁶

³⁶ 2013-ban már nem létezett sem a Gömöri Hírlap, sem a Gemerské zvesti: Rimaszombat önkormányzata megszüntette mindkét regionális lapot. [A két lapot 2015 októberében indították újra.]

„Bolond gondolatai mindenkinek vannak,
csak hogy a bölcs nem mondja ki őket.”

Wilhelm Busch

Mese a butaságról

Történt egyszer, hogy a falu bolondját felvették a pártba. A titkár szörnyű haragjában kifakadt: – Ilyen körülmények között akár egy ökröt is felvehetnénk!

A személyzetis, szófogadó ember lévén, figyelembe véve a körülményeket, felvette a szövetkezet legnagyobb ökrét. A régi tagok, hogy ne tudódjon ki a sajnálatos eset, szegyenükben úgy tettek, mintha minden rendben volna: a gyűléseken lepárttársozták a jámbor állatot, hisz az eszméjük valamennyiüknek egyenlőséget szavatolt.

Az ökör rendszeresen eljárt a pártgyűlésekre, eleinte a gazdája vezette be láncon, később magától odatalált. Sokáig kérődzött, ami zavarta a gyűlések lefolyását, de egy félév elteltével elsajátította az emberi beszédet. Mikor eléggé öntudatosnak érezte magát, fel is szólalt,

³⁷ E kötet újraserkesztésekor úgy döntöttem, elhelyezek néhány olyan írást is, amelyeket egy konkrét eseményre reagálva a humor vagy a mese burkában vehemensen papírra vetettem, de megfogalmazásukból és tartalmukból adódóan nem adtam le a szerkesztőségnek. Az írások nem bántó szándékúak; ügyeltem a szavakra, neveket, vonatkoztatható megnevezéseket mellőztem.

és terjengős beszédekert mondott. Felküzdötte magát a vezetőségbe, és tetteért a többi állattól elismerést kapott.

A járási pártelnök nem tűrte el, hogy megérkezve a faluba, egy pöffeszkedő gőgös ökröt fogadja, emiatt a helybeli párttitkárt, ki időközben zugivóvá vált, egy másik járásba helyeztette tanfelügyelőnek.

A falu pártszervezete ezután az ökröt választotta meg egyetlen ellenszavazattal titkárrá. Egyedül a falu bolondja fejtette ki nemtetszését. Őszinte megnyilvánulásaért egyhangúan kizárták őt a pártból, mondván: bolondnak máshol a helye.

Az ökrök, ki ekkorra vezető személyiséggé fejlődött az istállóban, a kollektív gondolkodás szellemében a szövetkezet többi ökrét is beszervezte, és közös erővel megalapították a Hatökrök elnevezésű szekciót. Mikor az ökrök száma a pártszervezetben túlhaladta az emberek számát, változtatásokat vezettek be. A pártgyűlések hatalmas bődulések közepette zajlottak, az emberek nem értették az állatok nyelvét. Minthogy hevesen tiltakoztak ez ellen, az ökröcsorda többségi szavazattal kizárta őket a pártból, faluellenes lépésnek minősítve a tiltakozást. Hogy a tagság létszáma ne csökkenjen, az ökrök előbb felvették a szamarat, megtették belső ellenőrnek, majd rábírták a barmokat, a disznókat, a birkákat, álljanak soraikba. Egyedül a kutyákkal nem sikerült szövetséget kötniük, minduntalan szétkergették a szervezkedő ökrögyülekezetet. Minekutána az ötéves terv a tagság megduplázását írta elő, az ökrök patkányokat és mindenféle

csúszómászókat léptettek be, legyen meg a kellő létszám. Ez utóbbiak közül kerültek ki a legjobb besúgók, bár a poloskát és a templom egerét nem tudták fölülmúlni.

Az állatok, az ökrökkel az élen, húsz évig irányították a faluban az életet. Ötévenként kitüntetésekkel osztogattak egymásnak, sokuk így lett címeres ökör. Az embereknek központi fűtéses istállókat építettek, ők maguk meg beköltöztek azok kertés házaikba. A kérődzők lelegelték a kultúrnövényzetet, a rágcsálók megsemmisítették a falu múltját rögzítő történelmi dokumentumokat. Ezalatt az idő alatt az állatoknak pártfeladatuk tűzték ki az emberi nyelv elsajátítását azzal a céllal, hogy bármikor parancsolni tudjanak az embereknek, ha nem úgy cselekednek, ahogy elvárják tőlük. Ezzel szemben az embereknek szigorúan megtiltották bárminemű állati nyelv megtanulását. Amelyik ember nyilvánosan mekegni vagy nyéríteni merészelt, azt példásan megbüntették, és a gyerekeik se mehettek főiskolára. Egy rendelettel törölték a falu könyvtárában található könyvekből a „bú” szót, mert ez sértő volt a marhák szemében.

Egy szép napon aztán megszüntették az állatok uralmát. A falu bolondja a városban vett egy puskát, és főbe lőtte a mozogni sem bíró, elhízott vezérökröt. Tetemét odaajándékozta a faluszéli cigányoknak, kik örömmel megsütötték a hatalmas állatot. Rágódtak is rajta eleget. A falu lakossága a legkisebb állatokat rugdosta meg vagy verte agyon, gyávaságból a nagyobbakkal nem mertek kikezdeni.

Az emberek alkotta új vezetőség tagjai hálából elöljárójukká választották a falu kiöregedett bolondját – más bolondot nem találtak –, elhalmozták mindenféle ajándékkal, néhányan pedig benyalták magukat a kegyeibe. Mivel csupán hazai tapasztalattal rendelkeztek, a hirtelen jött szabadság mámorában képtelenek voltak leküzdeni a múltból örökölt állatias modorukat...

[1993]

Egy bolond száz bajt csinál

Elhatároztam: alapítványt hozok létre, magamra öltöm a civilizátor gúnyáját. Miért is ne? Az alapítványok szerte a nagyvilágban humánus és nemes célokat tűznek ki az emberiség javát szolgálva. Államfők, királyok, trónörökösök, politikusok, filmcsillagok, művészek és egyéb hírességek nevei fémjelzik egy-egy jelentősebb alapítvány tevékenységét közel egy évszázada, és akiket megsegítenek, valószínűleg igénylik a segítséget.

Nálunk egyesek, például a kisvárosi tanfelügyelők és az ügyeletes inkvizítorok kifejezetten alapítványellenes beállítottságúak, ha magyarok a kezdeményezők, aminthogy ez kiderült a napi sajtóból a Rimaszombat és Vidéke Alapítvány felhívásával kapcsolatban.

Az alapítványellenesség – a másság gyűlölete – egy gyógyíthatatlan betegség idült fokozata. A betegséget a Jozsif Visszarionovics Dzsugasvili nevű bátyuska

terjesztette el Ázsia és Európa kies und kietlen tájain, miközben az önállóan gondolkodó embereket büntetőtáborokba tömörítette, vagy kivégeztette őket. Európa szívébe is eljutott a bolsevizmus, ez a szerfölött veszélyes kórokozó. Tény, hogy tömegeket és generációkat fertőzött meg, több emberáldozatot követelt az eltelt hetven év alatt, mint a második világháború, ám a nagyvilág civilizált társadalmainak túlnyomó része ellenállóképes vele szemben és határozottan elveti azt. Arrafelé, főként tőlünk nyugatra, igényesebbek élnek, töményebb műveltség szorult az emberekbe. Ki tudja.

Manapság a barnásvörös elszíneződést előidéző betegség, nevezhetjük, ahogyan óhajtják, Rimaszombatban itt-ott felüti a fejét a politika színpadán, a megfertőzöttek innen is meg onnan is hallatnak magukról, jelezve, mennyire távol állnak a civilizációtól, mennyire azonosulnak a bolsevizmus szülte nacionalizmussal: a demokrácia kerékkötőjével, tönkretevőjével.

Nos, milyen alapítványt kívánok megteremteni? Természetesen posztkommunista jellegűt. Az efféle típusút érik legkevésbé a bírálatok, orvtámadások. Negyven évig, a pártfunkcionárius elvtársak korlátlan uralma idején, a szovjet gyarmatbirodalomban kevesen tudták, mi az az alapítvány; oda kell figyelnem: elővigyázatos ember vagyok. Cum grano salis.³⁸ Elhatároztam tehát, ha az alapítványomnak kerek

³⁸ Csak megfontoltan. (latin)

egymilliója lesz, a helybéli bolsevikok elhunytá alkalmából ötszáz koronával és egy kisebb koszorúval testületileg hozzájárulunk az eltemetésükhöz. Az alapítvány neve: „Nyugodjék Békében” Alapítvány – Nadácia „Requiescat in Pace”.

Ebből láthatják, elhatározásom fölöttébb humánus beállítottságú, mellesleg halálosan komoly.

Ha esetleg akad egy vakbuzgó materialista, akinek az alapítványom ellen kifogásai lesznek, hát az Isten óvja tőle ezt a bolondokházát! Könnyen előfordulhat, hogy amíg összegyűlik az a millió, addigra kihalnak a célalanyok, és vakarhatom a fejemet!

Miután e sorokat megírtam – lúdtollal, ennek okán karcolat a műfaja –, jött a főorvos úr, és elvezetett az egyszerűen berendezett gumiszobámba, ahol részben izolálva vagyok a kinti posztkommunista & neobolsevik társadalom felháborító esztelenségeitől. Az ápolók engedékenyek: olvashatom a sajtót, hallgathatom a rádiót és nézhetem a tévét is, ha nincs bekapcsolva. Ha netalántán egy-egy újsághírtől fejjel mennék neki a falnak, nem történik semmi bajom, visszapattanok a gumiburkolattól. Aranyos nővéreké vigyáznak rám, a kényszerzubzony állandóan kéznél van; igencsak ritkán gurulok be.

De kint, aki fejjel megy a falnak, vagy sikeres ember lesz, vagy tartósan ütődött marad.

[1993]

Konklúzió helyett

„Az embert nehéz becsapni. Nem lehet azt mondani neki, hogy eredj erre, itt kapod a többet. Egy idő múlva rájön a csalásra, és akkor vége. Az ember pedig egészen elképzelhetetlenül életéhes lény. Mindig odamegy, ahol több életben van része. Még arra is képes, hogy beteg legyen, ha az egészség kevés élményben részesíti. Mindig a több kell, a ragyogóbb, a tüzesebb, az érdekesebb, a komolyabb, az izgatóbb, a hatásosabb, a megragadóbb.”

[Hamvas Béla³⁹]

³⁹ Az idézet A babérligetkönyv (Hexakümion) című kötetből való.

Tartalom

Privatizált statisztika	11
Kié a város?	12
Edd meg fiam a demagógiát!.....	13
Mindennapi irodalmunk	14
Meghökkenő valóságok.....	15
Azok a hatvanas évek!	16
A határtalan lehetőségek városa	17
„Instálom kegyelmedet, ne povedáljon!”	19
Kő kövön nem maradt	21
Meghökkenő történet	23
„Becsületes” szakácsnő	24
Ha eljön az a nap is... ..	26
Balsors.....	28
Miként csapnak be minket	31
Túlvilági lábbelik	32
A tamásfalvai temető sorsa	34
Tollhegyen (1.)	41
Hogyan semmisült meg a nyelvi törvény	42
Hogyan érvényesül a nyelvi törvény	43
Óvakodj a törpétől!	45
Lépd át a köveket!	46
Íme az ember!.....	47
Hétköznapi szadizmus	48
Aki szelet vet.....	50
A javíthatatlan szakmunkás	51
Tollhegyen (2.)	52
Tollhegyen (3.)	54

„És veled, öreg, mi lesz?”	55
Tollhegyen (4.)	56
„Vörös úriember”	58
Tollhegyen (5.)	59
Tollhegyen (6.)	60
Nyílt levél Jozef Dluhoš úrhoz.....	61
Jegyzet – amelynek témája a nyílt levelezés	63
Lenin megérkezett	64
Bárányok hallgatása, farkasok üvöltése	67
Senki sem fut örökké	69
Tollhegyen (7.)	70
Éljen a király!	71
Dráma több felvonásban	72
Tollhegyen (8.)	74
Tollhegyen (9.)	75
Kórkép.....	77
Elszemtelenedett szemetesek	79
Tollhegyen (10.)	81
Utcán elfolyt víz és egyebek	82
Vizes lepedő.....	83
Nyílt levél Kovács Lászlóhoz	87
Városrendezés – bolsevik módra	90
Tollhegyen (11.)	95
Tollhegyen (12.)	96
Gyöngéd volt a „forradalom”	97
Tollhegyen (13.)	99
Szószátyárok	100
Tollhegyen (14.)	102
Górász József emlékére	103
A nagy viszontlátás	106

A „felejthetetlen” nyitótánc	107
Férfi a hokedlin	109
Egy kis tréfa.....	110
Hölgykommandó	113
Tollhegyen (15.)	115
Tollhegyen (16.)	116
Tollhegyen (17.)	118
Tollhegyen (18.)	120
Tollhegyen (19.)	122
Tollhegyen (20.)	124
Tollhegyen (21.)	125
Helyzetkép	127
Utószó	133
Adalékok	141
Mese a butaságról	141
Egy bolond száz bajt csinál	144
Konklúzió helyett	146
Tartalom	149

Csordás János eddig megjelent könyvei:

Az árnyékos oldalon (1999)

Kívül a körön (2012)

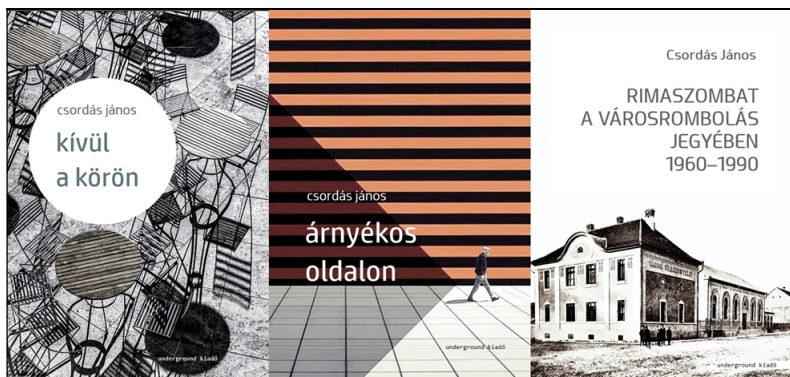
Lelkesedés és kiábrándulás (2014)

Az Underground Kiadónál:

Kívül a körön, második, bővített kiadás (2017)

Árnyékos oldalon, második, bővített kiadás (2018)

Rimaszombat a városrombolás jegyében (2018)

Előkészületben:

Börtönből szöktem / regény

Korszakalkotás / regény

